

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku instituut

Kätlin Liiva

**PÕHIÕIGUSED JA TEISESE RÄNDE KONTROLLIMINE
EESTIS**

Magistritöö

Juhendaja:
Inge Lindsaar, MA

Kaasjuhendaja:
Annika Karm, MA

Tallinn 2024

ANNOTATSIOON

Sisekaitseakadeemia Sisejulgeoleku instituut	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2024
Töö pealkiri eesti keeles: PÕHIÕIGUSED JA TEISESE RÄNDE KONTROLLIMINE EESTIS Töö pealkiri võõrkeeles: Fundamental Rights and the Control of Secondary Migration in Estonia	
Töö on koostatud eesti keeles ja inglisekeelse resümeega. Magistritöö "Põhiõigused ja teise rände kontroll Eestis" käsitleb teise rände haldamise väljakutseid, keskendudes sellele, kuidas tagada teiste rändajate põhiõiguste kaitse tõhus rändekontroll Eestis. Uurimistöö eesmärk on leida tasakaal teiste rändajate põhiõiguste kaitse ja riiklike turvalisuse vajaduste vahel. Töö analüüsib, kuidas EL-i ja rahvusvahelised põhiõigused ning nende rakendamine Eestis mõjutavad teiste rändajate õiguste kaitset ja teise rände haldamist. Töö toob välja, et kuigi Eesti seadusandlus vastab suuresti rahvusvaheliste nõuetele, on teise rände kontrollimisel endiselt väljakutseid. Töö pakub välja konkreetseid meetmeid, sealhulgas poliitikate, menetluste ja koostöö tõhustamist Eesti ja teiste EL-i riikide vahel, et tagada teise rände tõhusam haldamine.	
Lisad:	
Võtmesõnad: teise ränne, põhiõigused, varjupaigapoliitika, piirikontroll, rändevoogude juhtimine, rändajate integratsioon, Euroopa rändepoliitika, rahvusvaheline kaitse, piirihaldus, julgeolekustamine	
Võõrkeelsed võtmesõnad: secondary migration, fundamental rights, asylum policy, internal border control, migration management, migrant integration, European migration policy, international protection, Border management, Securitization of migration	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Kätlin Liiva	
Ma olen koostanud magistritöö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad ning kirjalikest ja muudest allikatest saadud teave on nõuetekohaselt viidatud.	
Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/	Kommentaar
Vastab magistritöö nõuetele	
Juhendaja: Inge Lindsaar	Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/
Kaasjuhendaja: Annika Karm	Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/
Kaitsmisele lubatud	
Instituudi juhataja ülesannetes:	Allkiri:

SISUKORD

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	6
1. TEISESE RÄNDE DÜNAAMIKA JA JULGEOLEKUKÜSIMUSTE TEOREETILINE ANALÜÜS	11
1.1. Teiseste rändajate põhiõigused Euroopas ja Eestis	11
1.2. Teisese rände protsessid ja sotsiaalmajanduslikud tagajärjed.....	19
1.3. Rändevoogude haldamise julgeolekuprobleemid ja väljakutsed	29
2. EESTI RÄNDEHALDUSE SÜSTEEMI HINDAMINE JA PARENDUSVÕIMALUSED	34
2.1. Uurimismetoodika ja valimi valiku põhimõtted	34
2.2. Dokumendianalüüs	39
2.3. Ekspertintervjuude kokkuvõte	47
2.4. Uurimustulemuste analüüs.....	63
2.5. Järeldused ja ettepanekud	74
KOKKUVÕTE.....	79
SUMMARY	82
KASUTATUD KIRJANDUS.....	84
TABELITE JA LISADE LOETELU	93
LISAD.....	94

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

AMIF - Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifond

CEAS - Ühine Euroopa Varjupaigasüsteem

ECHR - Euroopa Inimõiguste Konventsioon

EIK – Eesti Inimõiguste keskus

ESF+ - Euroopa Sotsiaalfond

EUAA - Euroopa Varjupaigaküsimuste Tugiamet.

EUROSUR - Euroopa Liidu välispiiride seire- ja reageerimissüsteem.

FRA - Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet

Frontex - Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet.

ICCPR - Rahvusvaheline kodaniku- ja poliitiliste õiguste pakt

Interpol - Rahvusvaheline Kriminaalpolitsei Organisatsioon

JUM – Justiitsministeerium

PPA – Polisei- ja Piirivalveamet

PS - Põhiseadus

SiM - Siseministeerium

SKA –Sotsiaalkindlustusamet

TLS - Töölepingu seadus

VMS - Välismaalaste seadus

VRKS - Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus.

VSS - Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus

Teisene ränne - hõlmab rändajate liikumist ühest riigist teise pärast esialgset saabumist sihtriiki. See võib toimuda mitmesugustel põhjustel, sealhulgas paremate elamis-, töö- või haridusvõimaluste otsingul, perekondlike sidemete tõttu või poliitilise ja majandusliku stabiilsuse puudumise tõttu esimeses saabumisriigis. Teisese rände toimub sageli ilma

sihtriigi ametlike lubade või kooskõlastuseta, mis võib viia rändaja ebaseadusliku staatuse ja viibimiseni sihtriigis.

Rändaja - isik, kes liigub ühest geograafilisest asukohast teise erinevatel põhjustel, sealhulgas majanduslikel, sotsiaalsetel, poliitilistel või keskkonnateguritel põhinevatel

Ebaseaduslik rändaja - isik, kes on riiki sisenenud ilma vajalike dokumentideta, sobimatust kohast või on viibinud riigis kauem, kui tema õiguslik alus viibimist lubab

Varjupaigataotleja - isik, kes on esitanud ametliku taotluse rahvusvahelise kaitse saamiseks teises riigis, kuna ta kardab tagakiusamist oma päritoluriigis rassi, religiooni, rahvuse, sotsiaalsesse gruppi kuuluvuse või poliitiliste vaadete tõttu

Põgenik - isik, kes on sunnitud oma koduriigist põgenema tõsiste ohtude tõttu, nagu sõda, konflikt või süsteemne tagakiusamine, ning kellel on õigustatud hirm tagakiusamise ees rassi, religiooni, rahvuse, sotsiaalse grupi või poliitiliste veendumuste tõttu

Pagulane - isik, kes on saanud rahvusvahelise kaitse põgeniku staatuse alusel

Õigus vabadusele ja turvalisusele - käsitleb õigust vabadusele ja õigust kaitsele vahistamise või kinnipidamise eest, mis on eriti oluline kinnipidamise kontekstis rände- ja varjupaigamenetlustes

Inimväärse kohtlemise õigus - keelab piinamise ning ebainimliku või alandava kohtlemise või karistuse

Õigus era- ja perekonnaelule - hõlmab rändajate õigust pere taasühinemisele ning eraelu austamisele

Diskrimineerimiskeeld- keelab diskrimineerimise, sealhulgas rahvuse, usutunnistuse, rassi või etnilise päritolu alusel, mis on oluline rändajatele võrdse kohtlemise tagamises

Õigus varjupaigataotluse esitamisele - tagab õiguse rahvusvahelise kaitse otsimisele, mis on oluline rahvusvahelise kaitse taotlemisel ja varjupaigamenetlustes

Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtumenetlusele - tagab juurdepääsu sõltumatule kohtule ja õigust õiglasele menetlusele, mis on oluline rändemenetluses tehtavate otsuste vaidlustamisel

Õigus liikuda ja elukohta valida - kehtib peamiselt EL kodanikele, on seotud ka teise rändega, kuna reguleerib liikumisvabadust EL sees

SISSEJUHATUS

Magistritöö keskendub teise rände tõhusa kontrollimise ning teiseste rändajate põhiõiguste vahelisele tasakaalule, mis on eriti oluline avatud sisepiiridega Schengeni ala riikide jaoks. Schengeni ala eeldab liikmesriikide vahelist usaldust ja koostööd, mis on vajalikud piirikontrollide puudumise kompenseerimiseks (Euroopa Liidu Nõukogu, 2024).

Teisene ränne on sisserändajate, sealhulgas põgenike ja varjupaigataotlejate, liikumine ühest Euroopa Liidu (EL) liikmesriigist teise pärast seda kui nad on juba saanud esialgsesse sihtriiki. Sageli toimub see liikumine ilma ametliku autoriseerimiseta ja võib olla tingitud mitmesugustest põhjustest, nagu poliitiline surve, majanduslikud vajadused või isiklikud põhjused. (Schapendonk, 2021 p. 46)

Teise rände juhtimine muutub keeruliseks, kui tuleb ühelt poolt tagada riikide suutlikkus kontrollida migratsioonivooge ning teiselt poolt järgida põhiõigusi, rakendades proportsionaalseid ja tõhusaid meetmeid (Carrera *et al.*, 2020, pp.1–2). Magistriöös vaadeldakse teise rände kontekstis järgmisi põhiõigusi: liikumisvabadust, õigust isikuvabadusele ja turvalisusele, inimväärset kohtlemist, era- ja perekonnaelu puutumatus, diskrimineerimise keeldu, varjupaigaõigust ning tõhusa õiguskaitse ja õiglase kohtuprotsessi kättesaadavust (Euroopa Parlament, 2010). Sealjuures käsitletakse ebaseadusliku migratsioonistaatuse mitmekesisust teise rände raames, pöörates erilist tähelepanu sellele, et need inimesed ei ole lihtsalt numbrid või poliitilise vaidluse teemad, vaid inimesed oma keerukate lugudega (Aksoy & Poutvaara, 2021, pp. 2).

Teise rände kontekstis eristatakse mitmeid olukordi: isikud, kes on riiki sisserännanud ilma nõuetekohaste dokumentideta; isikud, kes on viibinud riigis viisaga lubatust kauem; isikud, kes on kaotanud seadusliku aluse seaduses sätestatud nõuete mittetäitmise tõttu; ning isikud, kes viibivad riigis varjupaigataotluse menetlemise ajal või pärast selle tagasilükkamist (Spencer & Triandafyllidou, 2020, p.192). Selline käsitlus rõhutab vajadust mõista ja käsitleda teise rände haldamisel rändajate individuaalseid olukordi, mis nõuab põhjalikku lähenemist ja sügavat mõistmist nende isiklikest ja sotsiaalsetest väljakutsetest. Schengeni ala võimaldab liikmesriikide vahel piirikontrollita liikumist, parandades samal ajal välispiiride turvalisust, kuid asetab varjupaigataotlejatele teatud liikumispiirangud (Euroopa Liidu Nõukogu, 2024). Näiteks Dublini III määrus reguleerib varjupaigataotluste käsitlemist EL-is, määrates kindlaks vastutava liikmesriigi, et vältida

menetluse ajal varjupaigataotlejate omavolilist rändamist ning tagada menetluste efektiivsus ja liikmesriikide vaheline koormuse jagamine (Euroopa Liidu Nõukogu, 2013). Varjupaigataotlejad on kohustatud püsima selles riigis, kus nende taotlus on menetluses, kuid siiski esineb olukordi, kus nad liiguvad menetlusprotsessi käigus edasi teistesse EL riikidesse. 2022. aastal registreerisid Schengeni riigid alates 2016. aastast kõrgeima teise rände taseme, kui 317 500 kolmanda riigi kodanikku reisisid ilma õigusliku aluseta EL-i/Schengeni alal, mis on 92% rohkem kui 2021. aastal (Frontex, 2023, p.24). Sarnaseid olukordi on täheldatud ka Eestis, kui Politsei- ja Piirivalveamet (PPA) avastas kontrolli käigus Pärnumaal bussis seitse seadusliku aluseta riigis viibivat Iraani kodanikku, kes olid lahkunud Läti varjupaigataotlejate keskusest ilma ametliku loata (Politsei- ja Piirivalveamet, 2023).

Põhiõiguste riive küsimus on sageli seotud tasakaalu leidmisega individuaalsete vabaduste ja ühiskonna üldise heaolu vahel ning see võib olla keeruline küsimus, eriti kui kaalutakse põhiõiguste absoluutsust ja nende piiramise vajadust teatud olukordades (Sazonov *et al.*, 2020, lk 11). Põhiõigused on õigused, mis on seotud inimese väärikuse, vabaduste ja õiguste kaitsega (Euroopa Parlament, 2010). Kui riik otsustab rakendada meetmeid, et kontrollida teisest rännet, on oluline tagada, et see ei viiks põhiõiguste olulise ja põhjendamatu riiveni (Carrera *et al.*, 2020 pp. 76-77). Hiljutised Euroopa Kohtu otsused rõhutavad vajadust põhiõigusi austava teise rände reguleerimise järele. 2022. aastal tehti üle 20 otsuse, mis käsitlesid ühise Euroopa varjupaigasüsteemi aspekte, sealhulgas varjupaigamenetlusele efektiivse juurdepääsu ja Dublini menetluse tagamist. Need otsused rõhutavad, kuidas rände haldus peab toimuma põhiõigusi austades. (EUAA, 2023 p. 48)

Teema **aktuaalsus** ja vajadus ennetavate meetmete järele on selgelt väljendunud Siseturvalisuse arengukavas (2020). Eesti, kui transiitriik ebaseaduslikus rändevoolus Põhja- ja Kesk-Euroopasse, on silmitsi kasvava survega, millele siseturvalisuse arengukava viidates on rõhutanud vajadust tugevdatud migratsioonihaldusmeetmete järele, et ära hoida Eesti muutumist ebaseadusliku rände sihtriigiks (Siseministerium, 2021, lk 5). EL väljakutsed, mis on seotud suurte rändevoogudega ebastabiilsetest piirkondadest, näitavad vajadust migratsioonikontrolli ja sotsiaalse lõimumise strateegiate tugevdamiseks, et säilitada kodakondsuspoliitika ja riiklik julgeolek, tunnistades rände mõju ühiskonna mitmekesisusele. Juba ilmnenu märgid, mis viitavad sellele, et Eesti võib tulevikus transiidiriigi rollist ebaseadusliku rände sihtriigiks saada, tõstavad esile kiireloomulise vajaduse uurida ja kujundada tõhusaid meetmeid. (Siseministerium, 2020, lk 14, 34)

2023. aasta rändepoliitika raport toonud välja, kuidas globaalsed ja piirkondlikud rändemustrid, eriti seoses Ukraina sõjategevusega, on pannud proovile liikmesriikide varjupaigasüsteemid ja suurendanud julgeolekuprobleeme (Anniste *et al.*, 2023 lk 6). Seega on oluline käsitleda teisese rände teemat, et mõista ja leevendada rändeküsimusi ning välja töötada juhtimisstrateegiaid. On tähtis jälgida rändetrende ja käsitleda uusi riske, mida toovad kaasa kasvavad rändevood ja rahvusvahelised konfliktid. Rändepoliitika 2023 aastaraport pakub põhjaliku vaate praegustele rändetrendidele ja julgeolekuriskidele, kuid ei keskendu detailsemalt teisese rände küsimusele, mis on Eesti ja Euroopa kontekstis üha kriitilisema tähtsusega (Anniste *et al.*, 2023). Siinkohal on Silvia Aru (2022) töö "Secondary movements" oluline, tuues esile teisese rände kontrolli all hoidmise väljakutsed, poliitilise ja akadeemilise dialoogi puudujäägid, sügavama analüüsi vajaduse, mis on oluline rändedünaamikate mõistmiseks ja nendega toimetulekuks. Töö toob esiplaanile teisese rände küsimused, mida seni on akadeemilises diskussioonis alatähtsustatud ja loob aluse edasisteks uuringuteks Eestis. (Aru, 2022, pp. 1431-1432)

Käesolev magistr töö laiendab teemat, keskendudes Eesti kontekstis teisese rände haldamisele meetoditele, püüdes seega täita tühimikku teadustöös. Uurimus tugineb ja laiendab eelnevaid uurimistöid rändehalduse ja põhiõiguste teemal, andes detailsema ülevaate teisese rände haldamise väljakutsetest ja võimalustest.

Käesoleva magistr töö **uudsus** ja olulisus seisnevad teisese rände kontrolli mehhanismide süvendatud uurimises Eesti kontekstis, mis täidab olemasoleva lünka akadeemilises kirjanduses. Varasemad uurimused, nagu Kristel Urke (2016) ja Merit Heinsaare (2021) magistr tööd, on valgustanud rändeprobleemide laiemat konteksti EL-is ning põhiõiguste tagamise küsimusi Eestis, kuid ei keskendunud spetsiifiliselt teisese rände kontrollile ja selle seosele põhiõigustega. Anete Lokk (2022) on tööga esile tõstnud ebaseadusliku migratsiooni ja suunatud rändestrategiate mõju Eesti sisejulgeolekule, pakkudes seeläbi väärtuslikku vaatenurka, mis on lähedalt seotud teisese rände juhtimise ja kontrolli küsimustega. Käesolev töö keskendub teisese rände tõhusa kontrollimise ja teisesete rändajate põhiõiguste vahelisele dünaamikale Eestis, kusjuures rõhk on asetatud sellele, mis reageeriks neile kahele võtmetähtsusega aspektile. See erineb olemasolevatest uurimustest, mida on eelpool kirjeldatud, tuues täiendavat arusaama ja praktilisi lähenemisi rändepoliitika kujundamisel, et käsitleda teisese rände juhtimise keerukust ning teisete rändajate õiguste kaitset. Uurimus aitab paremini mõista, kuidas Eestis teisest rännet hallata

ja reguleerida, et tagada nii riiklikku julgeolekut huvid kui ka teiseste rändajate põhiõigused, lähtudes praegusest poliitilisest olukorrast ja seadusandlikust raamistikust.

Magistritöös uuritakse teisese rände migratsioonikontrolli mõju põhiõigustele ning sellega seotud probleeme ja võimalusi Eesti kontekstis, mille järgi on püstitatud **uurimisprobleem** küsimusena: kuidas tagada Eestis teisese rände tõhus kontrollimine, säilitades samal ajal rändajate põhiõigused?

Uurimisprobleemi lahendamiseks on püstitatud järgnevad **uurimisküsimused**:

1. Millised Euroopa Liidu põhiõigused on seotud teiseste rändajate õigustega ja kuidas need mõjutavad teisese rände reguleerimist Eestis?
2. Millised on peamised õiguslikud ja praktilised takistused, mis mõjutavad teisese rände tõhusat kontrollimist Eestis?
3. Millised on head praktikad, mida Eestis võib rakendada teisese rände haldamiseks?
4. Millist koostööd vajavad riiklikud ja rahvusvahelised sidusrühmad, et tagada teisese rände tõhus ja põhiõigusi järgiv kontroll?

Magistritöö **eesmärk** on selgitada välja meetmed, mis võimaldaksid tagada Eestis teisese rände tõhusa kontrollimise, säilitades samal ajal teiseste rändajate põhiõigused. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgnevad **uurimisülesanded**:

1. Analüüsida Eesti ja Euroopa Liidu põhiõiguste teoreetilisi lähtekohti teisese rände kontrollimisel.
2. Analüüsida EL määruseid, raporteid ja poliitilisi teatisi, et mõista nende mõju teisese rände reguleerimisele ja põhiõiguste rakendamisele liikmesriikides.
3. Viia läbi intervjuud ekspertidega ning seejärel analüüsida ekspertide kogemusi teisese rände haldamisega.
4. Sünteesida teooria ja uuringu tulemusi ning esitada soovitusi, mis aitaksid Eestis teisese rände kontrollimisel saavutada tasakaalu julgeoleku ja põhiõiguste vahel.

Magistritöö raames rakendatakse kvalitatiivse uurimisstrateegiana fenomenograafilist lähenemist, mis võimaldab koguda ja analüüsida erinevate inimeste subjektiivseid kogemusi ja kirjeldusi uuritavast nähtusest, pakkudes seeläbi mitmekesist vaatenurka fenomenile (Larsson & Holmström, 2007, p. 56). Uurimismetoodika tugineb dokumendianalüüsile, mis on detailseks ja struktureeritud andmete kogumise viisiks (Flick, 2011, pp. 122–124). Selle lähenemise kaudu saab süveneda dokumentidesse, mis on seotud teisese rände reguleerimise ja teiste rändajate põhiõiguste kaitsega. Eesmärgistatud valim,

mida Teddlie ja Yu (2007, pp. 80-81) on kirjeldanud kui meetodit, kus valitud üksused peavad olema spetsiifilise otstarbega ja mitte juhuslikud, on valitud just selleks, et tagada uurimuse fookus olulistele ja eristatavatele aspektidele. Valitud dokumendid, nagu EL määrused, raportid ja poliitilised teatised, kujutavad endast hoolikalt valitud andmeallikaid, mis käsitlevad teise rände teemat nii õiguslikult kui poliitiliselt ning annavad laiemat vaadet rändepoliitika ja põhiõiguste kooskõlast.

Teise andmekogumismeetodina on kasutatud poolstruktureeritud ekspertintervjuusid, mis baseeruvad eesmärgistatud valimil (Teddlie & Yu, 2007, pp. 80-81; Õunpuu, 2014, lk 142–143). Valiku aluseks on olnud eksperdid Justiitsministeeriumist, Eesti Inimõiguste Keskusest, Siseministeeriumist, Sotsiaalkindlustusametist, Sisekaitseakadeemiast ja Politsei- ja Piirivalveametist, kelle kogemused ja teadmised teise rände valdkonnas on asjakohased uurimisteema mõtestamiseks. Eesmärgistatud valim võimaldab keskenduda konkreetsete spetsialistide arvamustele ja kogemustele, mis on olulised teise rände kontrolli ja rändajate põhiõiguste säilitamise küsimuste uurimisel Eestis. Ekspertintervjuude eesmärk on süvendatult analüüsida ja mõista teise rände kontrolli praktikaid ning nende mõju põhiõigustele, tuginedes uurimisküsimustega otseselt seotud isikute sisendile. Poolstruktureeritud intervjuud võimaldasid esitada avatud küsimusi, säilitades samas uurimise fookuse, ja on seetõttu valitud uurimismeetodiks, mis lubab intervjuueeritavatel vabalt oma arvamusi väljendada, jäädes samal ajal uurimisülesannete raamidesse (Flick, 2011, pp. 112-113).

Dokumendianalüüsi ja ekspertarvamuste abil kogutud teave aitab mõista, kuidas Eestis teise rände haldamist parendada, tagades teiseste rändajate õigused. Andmeid töödeldi NVivo14 tarkvaraga, mis võimaldas andmeid süsteemselt kodeerida ja kategoriseerida, edendades uurimistöe eesmärkide saavutamist.

Magistritöö on jaotatud kaheks peatükiks, mis käsitlevad teise rändega seotud teemasid. Esimene peatükk keskendub rändajate põhiõiguste teoreetilistele alustele, teise rände nähtusele ja julgeoleku aspektidele, mis on tihedalt seotud nii rahvusvaheliste suhete kui ka siseriiklike aruteludega. Peatükis uuritakse rände ja julgeoleku seostamist ning analüüsitakse, millised võivad olla sellise diskursuse mõjud poliitilisele otsustusprotsessile ja ühiskondlikele hoiakutele. Teine peatükk esitab empiirilise uuringu tulemused, pakkudes praktilist vaadet teoreetilistes aruteludes käsitletud teemadele.

1. TEISESE RÄNDE DÜNAAMIKA JA JULGEOLEKUKÜSIMUSTE TEOREETILINE ANALÜÜS

Käesolevas peatükis analüüsitakse teoreetilisi aluseid rändajate põhiõigustest, mis on rände diskursuse oluline alustala, ja seda uuritakse peatükis 1.1. Seejärel pööratakse tähelepanu teisele rände nähtusele peatükis 1.2, analüüsides selle eripärasid ning mõju siht- ja päritoluriikidele. Kolmandas alapeatükis, 1.3, suunatakse fookus julgeoleku aspektidele, mis on lahutamatult seotud siseriiklike aruteludega. Selles peatükis uuritakse, kuidas rännet ja julgeolekut omavahel seostatakse ning millised võivad olla sellise diskursuse mõjud poliitilisele otsustusprotsessile ja ühiskondlikele hoiakutele. Need kolm osa koos moodustavad põhjaliku aluse, mis on hädavajalik edaspidiseks süvitsi minekuks ja aruteluks rände, kui keerulise globaalse nähtuse üle. Esimeses peatükis luuakse teoreetilise aluse abil analüüs, mis võimaldab paremini aru saada rändeprotsesside juhtimise põhiküsimustest ning kuidas selles protsessis säilitada julgeoleku ja põhiõiguste vahelist tasakaalu.

1.1. Teiseste rändajate põhiõigused Euroopas ja Eestis

Põhiõiguste kaitse EL-is on oluliselt paranenud, eriti tänu Lissaboni lepingule, mis tõstis EL põhiõiguste harta tähtsust, võrdsustades selle lepingutega, ning rõhutades liikmesriikide erinevate konstitutsioonide ja pikaajaliste õigustraditsioonide tähtsust (Smismans, 2010, pp.48–49). Samal ajal on EL-i põhiväärtused, nagu demokraatia ja õigusriik, kindlalt sisse kirjutatud liidu aluslepingutesse, toetades õigusriigi põhimõtteid nii liidu sees kui ka rahvusvahelisel areenil. Lisaks on EL võtnud põhiõigused kesksele kohale oma välispoliitikas ja ühises välis- ja julgeolekupoliitikas ning rahvusvahelistes suhetes. (Uka, 2021, pp.61–62)

Teisene ränne EL-is hõlmab rändajate liikumist ühest liikmesriigist teise pärast Schengeni alale saabumist. Selleks, et tagada, et teiseste rändajate õigusi järgitakse nende liikumise ajal, nõuab see põhjalikku lähenemist põhiõiguste kaitsele. Rändajad, olenemata sellest, kas nad on põgenikud, ebaseaduslikult riigis viibivad isikud või varjupaigataotlejad, kuuluvad nende õiguste alla. EL on kehtestanud õigusakte, sealhulgas määruseid, direktiive ja harta, mis kaitsevad nende õigusi. Need õigusaktid annavad selged juhised, kuidas

liikmesriigid, nagu Eesti, peaksid teiseste rändajate õigusi austama ja kaitsma. Need normid sätestavad õigused, nagu vabadus ja turvalisus, inimväärne kohtlemine, era- ja perekonnaelu puutumatus ning diskrimineerimiskeeld. Samuti on teisestel rändajatel õigus esitada varjupaigataotlusi, nõuda õiglast kohtumenetlust ning efektiivset õiguskaitset ja liikumisvabadust. Sellised õigused on hädavajalikud, et kaitsta rändajaid, toetada nende sotsiaalset integratsiooni ja tagada inimväärsete tingimuste säilimine rände- ja varjupaigamenetluste käigus. Nende õiguste järgimine kindlustab võrdse juurdepääsu õigusemõistmisele ja õiglase kohtlemise kõikidele isikutele EL-is. (Euroopa Komisjon, 1950; Euroopa Parlament, 2010)

Tuginedes eeltoodule, on EL-is põhiõiguste tagamise kohustus järjepidevalt arenenud, mis rõhutab liikmesriikide konstitutsioonilisi eripärasid ja ajaloolisi õigustraditsioone. Põhiõigused saanud oluliseks osaks EL-i poliitikas ja ühises julgeolekupoliitikas, edendades universaalseid õigusriigi põhimõtteid ja põhiõiguste austamist liidu alal. Eestis rakendatakse mitmeid rahvusvahelisi ja EL-i õigusakte, mis on mõeldud ka teiseste rändajate põhiõiguste kaitsmiseks. Olulised rahvusvahelised õigusaktid, nagu erinevad ÜRO paktid ja Euroopa inimõiguste konventsioon, on koos kirjeldusega magistritöös välja toodud esimese lisa alla. Need dokumendid kaitsevad põhiõigusi, tagades, et teiseste rändajate õigusi austatakse ja kaitstakse vastavalt rahvusvahelistele nõuetele.

Eesti seadusandlus, mis on loetletud töö esimeses lisas, demonstreerib selget kohustust järgida EL-i õigust. Neis seadustes rõhutatakse erinevaid põhiõigusi, sealhulgas õigust turvalisusele, õiglastele ja läbipaistvatele menetlustele, samuti kaitset diskrimineerimise, väärkohtlemise ja tagakiusamise vastu. Lisaks käsitletakse seadustes rändajate õigust elule ja inimväärikusele, mis on kooskõlas rahvusvaheliste põhiõiguste kaitse põhimõtetega. (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992; Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus, 2006; Välismaalaste seadus, 2009)

Nagu eelpool mainitud on põhiõiguste austamine EL üks põhialuseid ning nende kaitset on jõudsalt tugevnenud läbi aegade, eriti pärast Lissaboni lepingu sõlmimist, mis tõstis EL-i põhiõiguste harta tähtsust, andes sellele lepingutega samaväärse jõu (Uka, 2021, pp.59–60). EL-i põhiõiguste harta on alates 1. detsembrist 2009, mil Lissaboni leping jõustus, muutunud juriidiliselt siduvaks ja on nõutav EL-i institutsioonidele ning liikmesriikidele, kui nad rakendavad EL-i õigust (Euroopa Parlament, 2010). Harta hõlmab tähtsaid õigusi, millele Euroopa Kohtu otsustes viidatakse üha sagedamini peale Lissaboni lepingu kehtima hakkamist, mis näitab selle kasvavat mõju (Uka, 2021, pp.59–60).

Euroopa Komisjon, olles EL-i täidesaatev organ, mängib olulist rolli EL-i seadusandluse, sealhulgas põhiõiguste alase seadusandluse, rakendamise ning järgimise järelevalves. Selles kontekstis on komisjonil õigus võtta juriidilisi meetmeid liikmesriikide vastu, kes ei täida oma kohustusi põhiõiguste tagamisel, mis on eriti oluline teise rände kontrollimise kontekstis. EL põhiõiguste harta ei anna Euroopa Komisjonile automaatset õigust sekkuda liikmesriikide siseasjadesse põhiõiguste küsimustes, välja arvatud juhul, kui on tegemist EL-i õiguse rakendamise või tõlgendamisega. See tähendab, et kui liikmesriigi tegevus mõjutab harta alusel tagatud õigusi ja see tegevus on seotud EL-i õigusega, on Euroopa Komisjonil õigus ja kohustus sekkuda. Kui liikmesriik ei täida EL-i õigust, võib komisjon algatada rikkumismenetlust, mis võib lõppeda Euroopa Kohtus, kus võidakse määrata trahve või muid sanktsioone riigile, kus põhiõiguste rikkumine aset leidis. See põhimõte kaitseb liikmesriikide suveräänsust, samal ajal tagades, et EL-i õiguse kohaldamisel austatakse EL-i põhiväärtusi ja -õigusi, mille hulka kuuluvad inimväärikus, vabadus, demokraatia, võrdsus ja õigusriik. (Euroopa Komisjon, 2017)

Tuginedes Lissaboni lepingule, on EL-i põhiõiguste harta loonud kindla õigusliku aluse põhiõiguste kaitsmiseks EL-i õiguse rakendamisel. See raamistik tasakaalustab liikmesriikide suveräänsuse ja EL-i põhiõiguste austamise, lubades sekkumist Euroopa tasandil ainult juhul, kui riiklikud tegevused mõjutavad EL-i õigusega kaitstud õigusi ning nende riive on õigustatud ja proportsionaalne.

Põhiõiguste riive tähendab riigi sekkumist inimeste põhiõigustesse viisil, mis mõjutab neid negatiivselt, ja see peab toimuma seaduslikult ning kooskõlas põhiseadusega, baseerudes seaduse reservatsioonil, mis nõuab põhiõiguste piiramise selget põhjendamist ja õigusaktidega koosõla (Alexy, 1997, lk 38–39). Põhiõiguste riive võib olla põhjendatud teatud olukordades, näiteks avaliku korra, riikliku julgeoleku, tervise või teiste ühiskonna oluliste huvide kaitseks. Seda peab siiski tegema proportsionaalselt, mis tähendab, et piirangud peavad olema vajalikud ja mõõdetavad vastavalt seatud eesmärkidele (Alexy, 1997, lk 45–50). Ohtudega toimetulekuks kohaldatakse meetmeid, mis lähtuvad põhimõttest, et põhiõiguste riive intensiivsus peab lähtuma ohu tõsidusest (Sazonov *et al.*, 2020, lk 11). Piirangud põhiõigustele rändekontekstis peavad olema kooskõlas Eesti põhiseadusega, vajalikud demokraatlikus ühiskonnas ja ei tohi moonutada õiguste olemust, olles samas kohaldatavad kõigile, olenemata isiklikust staatusest, kuigi teatud piirangud välismaalaste õigustele on lubatud, kui need on seadusega ette nähtud (Alexy, 1997, lk 37–38). Õiguste riive näiteks võivad hõlmata ajutisi piiranguid vabadusele, piiranguid

sõnavabadusele, eraelu puutumatus rikkumisi, liikumisvabaduse piiramist või muude põhiõiguste ajutist või osalist äravõtmist. See on tavaliselt reguleeritud ja piiratud põhiseaduse või muude õigusaktidega ning sellel peab olema selge ja mõjuv põhjus vastavalt õigusriigi põhimõtetele. (Karmo & Kask, 2020, lk 77–79)

Võib järeldada, et põhiõiguste järgimine on hädavajalik, mistõttu peavad kõik põhiõiguste piirangud austama nende olemust ja olema proportsionaalsed. Kohtute rakendatav proportsionaalsustest tagab, et põhiõiguste piirangud on õigustatud ja ei ohusta ühiskonna alusväärtusi. Teisese rände kontekstis rakendatud meetmed võivad mõnikord riivata põhiõigusi, nõudes EL-i seaduste ja rändepoliitika tõhusamat juhtimist. Järgnevas tabelis on toodud näited, kuidas riikide poolt rakendatud meetmed võivad teisese rände kontekstis põhiõigusi riivata, tagades nende kooskõla rahvusvahelise ja EL-i õigusega.

Tabel 1. Põhiõiguste piirangud teisese rände kontekstis (FRA, 2015, autori koostatud)

Õiguse riive	Riive ulatus
Liikumisvabaduse piirangud	Kinnipidamine vastuvõtukeskustes või nende liikumise piiramine kindlasse geograafilisse piirkonda võib riivata isikute liikumisvabadust.
Eraelu puutumatus riive	Asüülitaotlejate või rändajate jälgimine, nende isiklike andmete kogumine ja töötlemine ilma piisava õigusliku aluseta võib kujutada endast eraelu puutumatus rikkumist.
Õiguskaitsevahendi piiramine	Kui rändajatel ei ole juurdepääsu õigusabile või võimalust esitada kaebus ebaõiglase kohtlemise vastu, võib see piirata nende õigust tõhusale õiguskaitsevahendile.
Varjupaigataotluse esitamise õiguse piiramine	Varjupaigataotlejatele ei anta võimalust esitada varjupaigataotlust või kui menetlusi kiirendatakse sellisel määral, et taotlejate õigusi ei arvestata korrektselt, võib see riivata nende õigust varjupaigale.
Kollektiivse väljasaatmise keelu rikkumine	Rändajaid saadetakse massiliselt tagasi ilma individuaalse kaalutluse või menetluseta, võib see riivata nende õigust kaitsele kollektiivse väljasaatmise eest.
Tervishoiuteenusele juurdepääsu piiramine	Haavatavatel gruppidel nagu rasedad naised, vanurid või haiged isikud, puudub juurdepääs piisavale tervishoiule, on see nende põhiõiguste riive.

Eelneva põhjal on oluline rõhutada, et teise rände seoses esinevad õiguste riived nõuavad hoolikat läbivaatamist ja haldamist, et tagada kõikide meetmete proportsionaalsus ja põhjendatus, eriti arvestades suurenevaid julgeolekuriske ja humanitaarseid muresid. Oluline on, et EL ja liikmesriigid järgiks oma kohustusi tagada põhiõiguste kaitse ka rändekriiside ajal, vältides ülemääraste ja ebaproportsionaalsete piirangute kehtestamist. Tõhus ja õiglane rändepoliitika peab alati austama ning kaitsma inimeste põhiõigusi, olenemata nende migratsioonistaatusest, nagu on kirjeldatud järgnevas osas.

Järgnevad näited näitavad, et teise rände kontrollimeetmed võivad tekitada olulisi põhiõiguste riiveid, mis nõuavad hoolikat ümberhindamist ja kohandamist, et tagada meetmete kooskõla rahvusvaheliste õigusnormide ja põhiõiguste kaitsega. Näiteks ei saa teatud Aafrika ja Aasia riikide kodanikud õiguspäraselt ja tõhusat juurdepääsu EL-i seaduslikele sisenemismehhanismidele ja varjupaigataotluse esitamise võimalustele, mis sisuliselt tähendab diskrimineerimist ja on vastuolus rahvusvaheliste kohustuste ja kaitseõigusega (Carrera *et al.*, 2022, p. 83). EL-i piirikontrolli ja järelevalve normid, mille eesmärk on arvestada ebaregulaarsete rändajate õigusi, võivad siiski põhjendamatu liikumisvabaduse piiramisega rikkuda nende õigust vabale liikumisele, mis on oluline osa põhiõiguste raamistikust (Carrera *et al.*, 2022, p. 98). Asüülitaotlejate ja põgenike kinnipidamine nn "hotspotides" või muudes ebainimlikes ja alandavates tingimustes rikub õigust inimväärsele kohtlemisele ja võib kvalifitseeruda ebaseadusliku kinnipidamisena (Carrera *et al.*, 2022, p. 77). EL-i poliitika, mis eeldavad varjupaigataotlejate paigutamist riikidesse, kus neil pole piisavat juurdepääsu õiguskaitsevahenditele või kus nende menetlused ei vasta rahvusvaheliste kaitsestandardite nõuetele, võivad takistada õiglast ja õiguspäraselt menetlust (Carrera *et al.*, 2022, p. 93).

Arvestades eelpool käsitletut, on ilmne, et EL teise rände haldamise poliitika kipuvad sageli olema vastuolus rahvusvaheliste õigusnormide ja põhiõiguste kaitse põhimõtetega. Tõstatatud probleemid, nagu diskrimineerimine teatud rahvuste kodanike suhtes, ebapiisavad varjupaigamenetlused ja põhiõiguste rikkumised, nõuavad EL-i teise rände poliitikate kriitilist ülevaatamist. On hädavajalik neid poliitikaid põhjalikult kohandada ja parandada, et tagada nende täielik kooskõla rahvusvaheliste kaitsestandarditega ja tagada kõigi isikute põhiõiguste austamine. Selline ümberhindamine peaks toetuma kindlatele rahvusvahelistele lepingutele ja konventsioonidele, et kaitsta nõuetekohaselt rändajate õigusi ja tagada nende õiglane kohtlemine kõigis rände etappides.

Lisaks esineb EL-is juhtumeid, kus rikutakse "*non-refoulement*" põhimõtet, mis on rahvusvahelise õiguse oluline osa ja keelab inimeste tagasisaatmise aladele, kus neid võib ohustada tagakiusamine või muud põhiõiguste rikkumised. Seda põhimõtet, mis on sätestatud ka 1951. aasta Pagulasseisundi konventsioonis ja on varjupaigaõiguse nurgakivi, võivad õõnestada teatud administratiivpraktikad, nagu automatiseeritud tagasisaatmise kord või piiridel kehtestatud varjupaigamenetlusele juurdepääsu piirangud, mis ohustavad kaitset vajavate isikute põhiõigusi ja vabadusi. (Tan & Kienast, 2021, pp. 12–15) Euroopa Kohtu praktikas on teise rände ja põhiõiguste piiramise küsimused leidnud käsitlemist mitmetes lahendites. Näiteks hiljutises Euroopa Kohtu otsuses tõsteti esile, et liikmesriigid peavad rahvusvahelise kaitse kontekstis perede ühtsust austama, tagades, et riikide poolt põhjendamatult tagasi lükatud taotlusi ei esineks. (EUAA, 2023, p.51) Näiteks kohtuasi C-180/17 käsitles seda, kuidas riiklikud õigusaktid sobituvad EL-i varjupaiga- ja tagasisaatmisdirektiividega. Direktiivid, mis reguleerivad ebaseaduslikult riigis viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmist, peavad tagama isikute õigused apellatsiooniprotsessis ning keelama väljasaatmise, kui see ohustaks isiku elu või vabadust. See tähendab, et isik võib olla sunnitud riigist lahkuma isegi siis, kui ta on apellatsiooni esitanud, väites, et tema väljasaatmine kujutaks endast ohtu tagasisaatmiskeelu põhimõttele, mis kaitseb inimesi tagakiusamise eest nende päritoluriigis. Kui apellatsioon ei peata automaatselt väljasaatmist, võivad need isikud olla sunnitud riigist lahkuma enne, kui nende apellatsioonid on läbi vaadatud. See võib mõjutada nende võimet kasutada õiguskaitsevahendeid ja jääda EL. (X versus Belastingdienst/Toeslagen, 2018)

Eelneva põhjal on oluline välja tuua, et EL-is esinevad juhtumid, kus rikutakse isegi *non-refoulement* põhimõtet, näitavad süsteemseid puudujääke rändepoliitikas, mis ohustavad rahvusvaheliste kaitsestandardite ja põhiõiguste järgimist. Eriti tõsine probleem on automaatsete tagasisaatmist ja piirangute rakendamine varjupaigamenetlustele, mis seab ohtu haavatavate rühmade õigused. Euroopa Kohtu praktika rõhutab vajadust liikmesriikide poolt järgida põhjalikumalt rahvusvahelisi kohustusi.

Lisaks haldusmeetmetele nagu ebaseaduslike sisserändajate kinnipidamine avaliku korra kaitsmiseks ei tohiks muutuda kohtumenetlusest karistuseks, mis tekitaks õigussüsteemis ebamäärasust ja suurendaks rassistlike kalduvustega subjektiivsete otsuste riski, näidates vajadust EL tasandil põhjalikumalt hinnata norme ja bürokraatlikke takistusi, mis võivad soodustada rassilist diskrimineerimist haldusotsustes (Orsini *et al.*, 2022, p.157). EL-is peetakse põhiõiguste tuumväärtusi ühiskonna nurgakiviks, mis tähendab, et seaduslikud

piirangud ei tohi kahjustada selliseid fundamentaalseid väärtusi nagu inimväärikus, privaatsus ja andmekaitse. Schremsi kohtuotsus (2018) rõhutas, et need väärtused on põhilised ja mitte läbiräägitavad. Ükski meede, mis teenib avalikku huvi, ei tohiks kahjustada põhiõiguste tuuma. Kui meede sekkub otseselt põhiõiguse sisusse, on see ebaseaduslik ja rikub EL-i põhiõiguste harta sätteid. Kohtute ülesanne on enne piirangute proportsionaalsuse kaalumist veenduda, et põhiõiguste tuum on kaitstud. Selline lähenemine aitab kaitsta põhiõigusi ja tagab, et liikmesriikide pühendumus nendele õigustele ei kaoks sisepoliitiliste võitluste või rahvusvaheliste kriiside käigus. (Lenaerts, 2019, pp.789–790)

Võib järeldada, et EL rändepoliitika ja põhiõiguste kaitse vajavad liikmesriikide seadusandluses hoolikat tasakaalustamist, et tagada teisese rände tõhus haldamine ja samas ka põhiõiguste kaitse. Euroopa Kohtu otsused toonitavad vajadust kaitsta varjupaigataotlejate ja teiste rändajate õigusi. Need lahendid juhivad tähelepanu sellele, et seadused ei tohiks takistada juurdepääsu õiguskaitsevahenditele, isegi kui tegemist on ebaseaduslike sisserändajatega, tagades sellega ühtse lähenemise põhiõiguste austamisel.

Viimased raportid, mis käsitlevad riikides esinenud põhiõiguste rikkumisi, ei tuvasta konkreetseid teisese rändega seotud põhiõiguste rikkumisi Eestis, kuid osutavad üldistele praktikatele, mis võib ohustada kaitset vajavate isikute õigusi. Näiteks on märgitud, et teatud halduspraktikad, sealhulgas varjupaigataotlejate ja põgenike kinnipidamine ebainimlikes tingimustes või ilma piisava juurdepääsuta õiguskaitsele võivad kujutada endast põhiõiguste riivet. Ehkki konkreetseid juhtumeid pole mainitud, peetakse Eestit riigiks, mis püüab järgida rahvusvahelisi standardeid rändepoliitikas, näidates üldist pühendumust põhiõiguste austamisele. (Backer, 2024, pp.6–7, Amnesty International, 2024, p.334)

Tuginedes eeltoodule ilmneb, et EL-i rändepoliitika seisab silmitsi oluliste väljakutsetega seoses põhiõiguste kaitsega. Eriti probleemsed on piirikontrolli ja järelevalve normid, mis võivad piirata rahvusvahelist kaitset otsivate isikute õigust vabale liikumisele ja juurdepääsule õiguskaitsevahenditele. Kuigi sellised küsimused on Euroopas laialdaselt tuvastatud, näiteks juurdepääsu piirangud varjupaigamenetlustele ja inimväärtuste tingimuste puudumine kinnipidamiskeskustes, ei ole Eestis konkreetseid rikkumisi esile tõstetud. See viitab sellele, et Eesti järgib rahvusvahelisi standardeid paremini kui mõned teised liikmesriigid, kuid jätkuv tähelepanu ja valvsus on vajalik, et tagada kõigi rahvusvaheliste kohustuste täitmine ja põhiõiguste austamine. On selgunud vajadus, et EL

ja liikmesriigid suunaksid tähelepanu põhiõiguste tugevdamisele, parandades järelevalvemeetmeid ja kaebuste lahendamise protseduure Schengeni piirkonnas. On vältimatu luua EL-is süsteemne ja sõltumatu järelevalve rändepoliitika mõjude üle põhiõigustele, eriti seoses varjupaigataotlejate ja põgenike teisese rändega, et tagada poliitikate vastavus põhiõiguste ja õigusriigi põhimõtetele (Carrera *et al.*, 2022, pp.143–146). Rõhutatakse vajadust arvestada rände haldamisel inimeste põhiõigustega ja leida lahendusi, mis kaitseksid nii riikide suveräänsust kui ka inimeste õigust vabale liikumisele (Pécoud, 2021, pp. 110–111). Arendused EL-i ühendatud teabesüsteemides kujutavad endast olulisi riske põhiõigustele, nagu privaatsus ja andmekaitse, mistõttu on oluline tagada, et andmete kogumine ja kasutamine oleksid rangelt piiratud vaid hädavajaliku miinimumiga, et kaitsta kodanike õigusi (Blasi Casagran, 2021, p.456). Lisaks võivad Dublini süsteemi muudatused põhjustada raskusi lastega varjupaigataotlejatele, kuna ettepanekud käsitlevad alaealiste ümberpaigutamist esimesse liikmesriiki, kus nad on taotluse esitanud, kui pereliikmete kriteeriumeid ei kohaldata. (Maiani, 2022, p.46)

Tuginedes käesolevas alapeatükis kajastatule, on ilmne, et Schengeni ala seisab silmitsi märkimisväärsete väljakutsetega seoses rändajate põhiõigustega, eriti teisese rände kontekstis. EL-i liikmesriikide jõupingutused peavad keskenduma põhiõiguste kaitse ja järelevalveprotsesside tugevdamisele, parandades nii järelevalve- kui ka kaebuste lahendamise protseduure. See on hädavajalik, et tagada rändepoliitika kooskõla põhiõiguste ja õigusriigi põhimõtetega, arvestades teisese rände keerukust. Lisaks tuleb luua süsteemne ja sõltumatu järelevalvemehhanism EL-i tasandil, et adekvaatselt hinnata rändepoliitika mõju põhiõigustele, säilitades samal ajal ka liikmesriikide suveräänsuse ja julgeoleku. Järgnevas alapeatükis keskendutakse teisese rände muustritele, mis ilmnevad pärast rändajate jõudmist Schengeni alale. Analüüsitakse, kuidas need liikumised on kujundatud riiklike ja Euroopa poliitikate ning halduspraktikate poolt ning vaadeldakse nende mõju rändajate õigustele ning vastuvõtivate riikide majanduslikule, sotsiaalsele ja kultuurilisele maastikule.

1.2. Teise rände protsessid ja sotsiaalmajanduslikud tagajärjed

Ränne on keerukas globaalne nähtus, millele pole veel leitud ühtset definitsiooni, mis kehtiks kõigis olukordades või kõigis mõõtkavades (nagu kohalik, regionaalne, riiklik ja rahvusvaheline). Rännet ei ole võimalik täiuslikult määratleda, kuna see hõlmab laia elementide valikut ja seetõttu jääb rände definitsioon lõpuni määratlemata. Rännet võib laiemalt defineerida kui indiviidi või rühma liikumist ühelt ruumiliselt alalt (päritolu koht) teisele (sihtkoht), mis on määratletud mõne üldtunnustatud geograafilise, poliitilise või halduspiiriga. (Sinha, 2005, pp.404–407)

Viimase kahekümne aasta jooksul on maailma rändekaart pidevalt muutunud, seda on mõjutanud mitmed olulised sündmused. Finantskriis aastal 2008, pagulaskriis aastatel 2015-2016 ja Covid-19 pandeemia on oluliselt muutnud rände dünaamikat (Ahrens & King, 2023, p. 1). Viimaste aastate teises rändega seotud probleemid, tuginedes Frontexi riskianalüüsile, peegeldavad olulist kasvu teiseses rändes Vahemere keskosas 2022. aastal, mis ennustas suurenenud liikumiste jätkumist 2023. aastal. Kui EL-i transiitriikides peetakse migrandid kinni, püüavad nad sageli oma reisi jätkata, taotledes varjupaika ja põgenedes, mis kajastub kõrgetes varjupaigataotluste tagasivõtmiste arvudes ja arvukates Dublini määruse alusel esitatud tagasivõtmis taotlustes. Teisesed liikumised on erinevate põhjustega ja neid on raske üldistada. Mõnede rahvuste varjupaigataotluste tunnustamise määr on kõrge kogu Euroopas, kuid nad jätkavad siiski edasilikumist. Teisene liikumine võib aset leida ka siis, kui inimene on juba saanud pagulase staatuse mõnes teises EL-i liikmesriigis. Selline liikumine sõltub tihti kaitsestaatusega seotud tingimustest ning riikide erinevustest integratsiooni- ja elamistingimustes. (Frontex, 2023, p.24)

Eelneva põhjal saab järeldada, et teisene liikumine hõlmab mitmesuguseid põhjuseid, mis muudab selle üldistamise keerukaks. Järgnevalt on välja toodud, kuidas need põhimõtted mõjutavad teise rände dünaamikat ja mõju, arvestades rände keerukust ning sihtriikidele avalduvat mõju nii sotsiaalmajanduslikus kui ka kultuurilises plaanis. Siin on oluline mõista, kuidas teise rände mustrid ja selle mõjud kujundavad vastuvõtivate riikide poliitikaid ning kuidas need poliitikad omakorda mõjutavad ebaseaduslike rändajaid, sealhulgas nende õiguste kaitset ja integratsiooni võimalusi.

Mõistmine, miks ja kuidas teisesed rändajad liiguvad, sealhulgas nende sotsiaal-demograafilised profiilid ja sihtriikide valikud, on oluline erinevatel põhjustel. Esiteks aitab see mõista pagulaskriisi ja ebaseadusliku rände erinevusi. Teiseks võib kõrgelt

kvalifitseeritud isikute lahkumine vaesest riigist raskendada selle riigi taastumist. Kolmandaks võimaldab rändajate oskuste ja sihtkohtade eelistuste mõistmine paremini kujundada integratsioonipoliitikat, mis toetab sotsiaalset stabiilsust nii vastuvõtvates riikides kui ka sihtriikides, kusjuures viimased uuringud näitavad, et pagulaskriis on juba kaasa toonud olulisi poliitilisi muutusi. (Aksoy & Poutvaara, 2021, pp. 2)

Selleks, et aidata kaasa lähteriikide majandusele on alates 2000. aastate algusest Euroopa sisserändepoliitika keskmes olnud ebaseaduslike rändajate tagasisaatmine nende päritoluriikidesse. Selle poliitika oluline aspekt on migrantide edukas re-integreerimine nende kodumaal, mis on tihedalt seotud arengupoliitikaga. Poliitikakujundajad näevad tagasipöördunud migrante kui võimalikke innovatsiooni ja arengu edendajaid oma riikides, arvestades nende migratsiooni ajal omandatud teadmisi ja oskusi ning majanduslikke ja sotsiaalseid ressursse. Ebaseaduslike rändajate re-integreerimine sõltub suuresti nende migratsiooni käigus kogutud vahenditest ning nende valmisolekust ja võimest tagasi pöörduda ja kohaneda. (Beauchemin *et al.*, 2022 p.1)

Euroopa rändepoliitika peaks arvesse võtma nii rände põhjustavaid tegureid kui ka sihtriikide atraktiivsust, tagades julgeoleku ja rändajate õiguste kaitse ning toetades nende lõimumist, et kohanduda poliitiliste ja majanduslike muutustega ning pakkuda õiglast kohtlemist (Urbański, 2022, pp.13–14). Sihtriigi tõmbetegurid nagu paremad töövõimalused, kõrgem elustandard ja poliitiline stabiilsus mängivad olulist rolli migratsioonisuundade tekkimisel, nagu toonitab Urbański (2022, pp. 3–4). Teised rändajad seisavad sageli silmitsi uude keskkonda asumisel tekkivate riskidega, nagu isolatsioon ja kultuuriline eraldatus, ning nende teisese rände otsused on tihti mõjutatud isiklikest kogemustest ja vajadusest leida paremaid elutingimusi, nagu töövõimalused või haridus, mida Euroopa haridussüsteem ja avatud ühiskonnad pakuvad (Tyldum, 2021, pp.3924–3925). Tuginedes eeltoodud autoritele saab rõhutada rände keerukust ja dünaamikat, mida tuleb analüüsida erinevatest perspektiividest. Eriti oluliseks peetakse ebaseadusliku rände ja rändajate liikumiste mõistmist, mis on viimasel ajal palju tähelepanu saanud. Selline ränne esitab vastuvõtvatele riikidele keerulisi küsimusi juhtimises, poliitikas ja eetikas ning rõhutab inimkeskse lähenemise tähtsust rändepoliitika kujundamisel. On oluline toonitada, et rände mõjude täielik mõistmine nõuab globaalse majanduse, sotsiaalsete ja poliitiliste arengute ning rahvusvaheliste konfliktide mõjude uurimist. Rände teema on tihti keerukas ja mitmetahuline, kusjuures iga termin kannab endas olulist tähendust, mis aitab meil paremini mõista selle nähtuse erinevaid aspekte ja

mõjusid ühiskonnale. Seega on oluline selgitada kahte mõistet, mida kasutatakse rändeolukordade kirjeldamiseks. Ehkki need terminid võivad esmapilgul tunduda samatähenduslikud, omavad need tegelikkuses erinevat sisu ja kasutust erialases kirjanduses.

Ebaseaduslik ja **ebaregulaarne ränne** on sagedasti kasutatavad mõisted, mis viitavad erinevatele rändeolukordadele, kuid nende tähendus ja kasutus võivad allikast sõltuvalt erineda. Ebaseaduslik ränne ("illegal migration") tähendab olukordi, kus isikud rikuvad riiki sisenemise või seal viibimise seadusi, nagu riigipiiri ületamine ilma kehtivate dokumentide või loata (Carrera *et al.*, 2020, p. 4; Spencer & Triandafyllidou, 2020, p. 15). Samas soovitatakse erialases keelekasutuses vältida terminit "ebaseaduslik rändaja", kuna see võib omada negatiivset mõju. Selle asemel kasutatakse neutraalsemaid termineid nagu "ebaregulaarne" või "dokumentideta", mis kirjeldavad inimeste staatust objektiivsemalt, kuigi need võivad samuti tekitada segadust (Gil-Bazo & Guild, 2021, p. 544–545).

Ebaregulaarne ränne ("irregular migration") on neutraalsem termin, mis kirjeldab laiemat olukordade spektrit, kus inimeste rändestaatus ei vasta sihtriigi seadustele. Ebaregulaarsed rändajad võivad riiki siseneda seaduslikult, kuid jäävad sinna viibima pärast viisa või elamisloa kehtivuse lõppu, ilma et nad lahkuksid riigist või uuendaksid oma staatust (Carrera *et al.*, 2020, p. 4). See ei pruugi alati tähendada seaduse rikkumist, mis eristab seda ebaseaduslikust rändest. Ebaregulaarsete rändajate, kes elavad ja töötavad ühiskonnas ilma seadusliku aluseta, olemasolu loob keerulisi juhtimis-, poliitilisi ja eetilisi dilemmasid (Spencer & Triandafyllidou, 2020, pp. 11–12). Lõpuks on oluline ümber mõtestada mõisteid, et need peegeldaksid paremini rahvusvahelise õiguse nõudeid ja reaalselt olukorda, kus varjupaigataotlejad ja põgenikud tegutsevad. Varjupaigataotlejate ja põgenike määramine kui "ebaseaduslikud rändajad" ainult seetõttu, et nad võivad kasutada ebaseaduslikke meetodeid riiki sisenemiseks, on eksitav. Iga varjupaigataotlus tuleb individuaalselt hinnata, et määratleda, kas isik vastab rahvusvahelise kaitse kriteeriumidele (Carrera *et al.*, 2022, pp. 5–6).

Käesolevas magistritöös kasutatakse mõisteid "ebaseaduslik ränne" ja "ebaseaduslik rändaja" teise rände subjektide kirjeldamiseks, eristades neid ebaregulaarsetest rändajatest. Terminoloogilise täpsuse saavutamiseks toetutakse Eesti rännet käsitlevatele dokumentidele (Siseministerium, 2020; Anniste *et al.*, 2023).

Teisene ränne on keeruline ja mitmetahuline nähtus, mis reageerib muutlikult globaalsetele sündmustele, muutes selle mõistmist ja haldamist eriti keerukaks. Ebaseaduslik ränne, mis hõlmab nii seaduslikult riiki sisenenud isikuid, kes on seejärel muutunud ebaseaduslikult viibivateks, kui ka neid, kes on sisenenud ebaseaduslikult, toob kaasa olulisi poliitikakujundamise küsimusi. Terminoloogia valik selles kontekstis mõjutab oluliselt ühiskondlikku suhtumist ja otsuste tegemise protsesse. Eelnev toob esile ebaseadusliku rände keerukuse ja toonitab sellega kaasnevaid juhtimis-, poliitilisi ning eetilisi väljakutseid, mis mõjutavad kogukondi ja poliitikakujundajaid kohalikul, riiklikul ning Euroopa tasemel (Spencer & Triandafyllidou, pp. 15–16). Euroopa rändeuuringud osutavad, et teisene ränne on tihedalt seotud ebaseadusliku rändega, alates ebaseaduslikust piiriületusest Schengeni alasse kuni liikumiseni riikide vahel paremate elutingimuste või kogukondliku sidususe otsingul (Colombo, 2019, pp.13–14).

Järgnevas tabelis nr. 2 esitatud kaks kategooriat hõlmavad ebaregulaarse rände peamisi juhtumeid: esiteks need, kes viibivad riigis ilma õigusliku aluseta või kellel puudub viibimisalus, ning teiseks isikud, kes ületavad riigipiiri asjakohaste dokumentideta või teevad seda lubamatu meetodiga (Spencer & Triandafyllidou, 2020, pp. 16). Tabelis kirjeldatud ebaregulaarse rände meetodeid illustreerib statistika, mis toob välja, et viimastel aastatel on EL-i välispiiridel esinenud märkimisväärseid probleeme dokumentide võltsingutega ja varjatult sisenemistega, mis on suurendanud ohte piirikontrollis. 2022. aastal suurenes EL-is võltsitud dokumentidega dokumendipettuste arv 5%, kokku tuvastati 19 341 sellist juhtumit. Need juhtumid esinesid nii EL-i välispiiridel kui ka Schengeni sisestel teisestel liikumistel. Identiteedivargust oli kasutatud peaaegu veerandis juhtumitest, mis osutab sellele, kui kriitiline on see probleem piirikontrolli efektiivsuse ja turvalisuse seisukohast. 2022. aastal toimus liikmesriikides 1680 ebaseaduslikku sisenemiskatset. Kui selliseid juhtumeid ei avastata, võib see võimaldada ohtlikel isikutel, nagu terroristidel või välisriikide agentidel, märkamatuult EL-i siseneda ja vabalt Schengeni alal liikuda, suurendades nii julgeoleku riske. (Frontex, 2023, p.17-19)

Võib järeldada, et EL-i piirikontrolli süsteemid seisavad silmitsi tõsiste väljakutsetega, kuna dokumentide võltsimiste ja identiteedivarguste juhtumid on märkimisväärselt kasvanud. See olukord ohustab piirikontrolli efektiivsust ja üldist turvalisust, võimaldades potentsiaalselt ohtlikel isikutel, sealhulgas terroristidel, EL-i siseneda ja Schengeni alal vabalt liikuda. Järgnevad kategooriad moodustavad magistritöö keskmes olevate teisese

rände subjektide rühmad ning on aluseks detailsemale analüüsile ja arutelule teise rände mustrite ja sellest tulenevate mõjude üle.

Tabel 2. Ebaseadulise rände kategooriad (Spencer & Triandafyllidou, 2020, pp. 16, autori koostatud)

Kategooria	Kirjeldus
Ebaseadulise piiriületus	Isikud, kes kasutavad piiriületamisel võltsitud dokumente või ehtsaid dokumente valeidentiteedi all või isikud, kes pole kunagi omanud seaduslikku staatust, kuna sisenesid riiki ebaseaduslikult (piirikontrolli läbimata)
Staatusega seonduvad ebaseadulise viibimise viisid	<p>Isikud, kellel on näiliselt seaduslik ajutine elamisõigus, kuid töötavad ebaseaduslikult (turistiviisaga sisserändajad)</p> <p>Isikud, kes kaotavad viibimise-/elamisõiguse tingimuste rikkumise tõttu (viibimisaluse lõppemine näiteks viisa, viisavaba viibimise tähtaja lõppemine, töötus, töösuhete tõendamise ebaõnnestumine, õpingute lõppemine jne)</p> <p>Registreeritud ebaseaduslikult sisserännanud isikud, kellele on keeldutud varjupaiga andmisest</p> <p>Isikud ilma regulaarse staatuse, dokumentidega või ilma, mis tõendavad nende väljasaatmise peatamist ja seega nende pool-legaalset elamisstaatust (väljasaatmist ei ole võimalik täide viia)</p>

Riikidel on tihti raskusi saada täpset ülevaadet nendest inimestest, kes viibivad nende territooriumil ebaseaduslikult. See kehtib eriti nende isikute kohta, kes on riiki sisenenud ebaseaduslikult või kelle viisad ja elamisload on aegunud. Sellised juhtumid muudavad inimesed nähtamatuks ametlikele registreerimissüsteemidele, kuna nad ei ole riigi ametlikus andmebaasis registreeritud ega jälgitavad, mis raskendab nende isikute kohta täpse informatsiooni kogumist ja nende liikumise jälgimist. Antud olukord teeb keeruliseks hinnata, milline mõju on sellistel ebaseaduslikult elavatel isikutel ühiskonnale ja majandusele. See on mitmetahuline probleem, mis nõuab läbimõeldud lahendusi, arvestades erinevate huvigruppide ootusi ning riikliku tasandi teadmiste ja sekkumiste olulisust. Sellise lähenemisviisi väljatöötamine eeldab põhjalikku arutelu ja koostööd erinevate osapoolte vahel, et leida tasakaal majanduslike hüvede ja ühiskondlike riskide vahel. (Boswell & Badenhop, 2021, p. 339)

Tuginedes eeltoodule võib näha, et ebaseaduslik ränne hõlmab mitmeid kompleksseid olukordi, mis kujutavad endast mitmeid väljakutseid. Üheks selliseks olukorraks on isikute kasutusel olevad võltsitud või teisele isikule välja antud dokumendid, mis on ainult üks paljudest meetoditest, mida kasutatakse riiki sisenemiseks. Kui need isikud avastatakse, võivad nad varjupaika taotledes püüelda pagulase staatuse poole, otsides kaitset ja legaalset staatust vastavalt kehtivale varjupaigaõigusele nii rahvusvahelisel kui ka riiklikul tasandil. Teisene ränne kirjeldab rändajate liikumist ühest asukohast teise, s.h. pärast nende esialgset ümberpaigutamist, mida tihti motiveerivad töotsingud, perede taasühinemine või soov liikuda etniliste kogukondade juurde. Selline liikumine mõjutab oluliselt nii rändajaid kui ka vastuvõtjariike. Dublini määrus on EL poolt kehtestatud regulatsioon, mille eesmärk on määrata selgelt, milline liikmesriik on vastutav asüülitaotluse läbivaatamise eest, et vältida asüülitaotlejate korduvaid taotlusi eri riikides ja reguleerida nende liikumist liikmesriikide vahel. See aitab ressursse paremini jaotada ja optimeerida varjupaigateenuste osutamist, vähendades samal ajal vastuvõtivate riikide kulutusi. Schengeni alal, kus kehtib vaba liikumise põhimõte, reguleerib Dublini III määrus asüülitaotluste menetlemist, mis on vastus süsteemsetele probleemidele, mis tulenevad varjupaigataotlejate liikumisest pärast taotluse esitamist, võimaldades riikidel nõuda tagasivõtmist. Rändajate liikumine ja vastuvõtutingimused Schengeni alas mängivad olulist rolli nende otsustes sihtriigi osas. (Ball, 2022, pp. 2–3; Frontex, 2023, p. 24)

Dublini III määrus on loodud selleks, et tugevdada liikmesriikide vahelist solidaarsust, vältida mitmekordseid asüülitaotlusi ja jaotada vastutust ühtlasemalt, kuid praktikas on varjupaigataotlejad siiski jätkanud liikumist erinevate liikmesriikide vahel (EL Nõukogu, 2013, Põldma, 2014, lk 15). Määrus sisaldab meetmeid ja rõhutab EL-i liikmesriikide vastastikust usaldust, kuigi seda on kritiseeritud ebavõrdse vastutuse jaotuse pärast (Tan & Kienast, 2021, pp. 21–22; Steþka, 2022, pp. 159–160). Dublini süsteemi reformi keskmes on varjupaigapoliitika tõhusam koordineerimine ja rändevoogude haldamise parandamine, mis on silmitsi liikmesriikide vaheliste vastuolude ja kriisidega (Mouzourakis, 2020, pp. 2–3; Steþka, 2022, pp. 136-137). Reformi eesmärk on süsteemi vastupidavamaks muutmise ning paremini koordineeritud ja õiglane lähenemine rändepoliitikale, toetades samal ajal tõhusaid tagasisaatmisi ja reintegratsiooni (Maiani, 2022, p. 48-50; Steþka, 2022, pp. 159–160). Tuginedes eeltoodule, võib järeldada, et Dublini määrus on loodud rändedünaamika koordineerimiseks EL-is, eesmärgiga piirata riikidevahelist liikumist ja optimeerida varjupaigateenuste jaotust. Samas on teisese rände nähtus, millele Dublini

määrus reageerib, oluline tegur, mis mõjutab varjupaigataotlejate otsuseid, kajastades rändajate aktiivset otsingut paremate elutingimuste järele. Schengeni ala vaba liikumise raamistikus esinevad teisese rände juhtumid toovad esile nii solidaarsuse puudujäägid liikmesriikide vahel kui ka reformide vajaduse süsteemi vastupidavuse ja rändepoliitika õiglasema koordineerimise osas. Dublin III määrus on keskne varjupaigataotlejate liikumisvabaduse piirangute osas EL-is, tuues esile julgeolekuküsimused ja põhjustades mõnedes liikmesriikides piirikontrollide taaskehtestamise sisepiiridel (Karamanidou & Kasperek, 2022, pp. 637–638).

Eelneva põhjal saab välja tuua, et Dublini III määrus on loodud küll EL liikmesriikide koostöö ja vastutuse paremaks jagamiseks asüülitaotluste menetlemisel, kuid teisese rände nähtus on jätkuvalt väljakutse, mis peegeldab süsteemi puudulikkust. Määruse rakendamine on näidanud, et liikmesriikide vaheline solidaarsus ja koordinatsioon on endiselt ebapiisavad, mistõttu varjupaigataotlejad liiguvad jätkuvalt ühest riigist teise, otsides paremaid elutingimusi või soodsamaid vastuvõtutingimusi. See omakorda toob esile vajaduse süsteemi reformi järele, et muuta see vastupidavamaks ja õiglasemaks, parandades samal ajal rändepoliitika üldist koordineerimist ja tagasisaatmise ning re-integratsiooni protsesse.

EL-i varjupaigareegleid on vaja reformida, mida kinnitab ka Eurodac andmebaasi täiustamine, et paremini jälgida varjupaigataotlejate ja ebaseaduslikult viibivate isikute olukorda liikmesriikides (Oleksiewicz & Öz, 2023, pp. 212–213). Eurodaci statistika kohaselt, mis on seotud Dublini määrusega, on kolme aasta jooksul toimunud erinevad muutused. 2021. aastal registreeriti kokku 646 638 Eurodaci otsingut, millest 171 998 olid positiivsed tulemused. 2022. aastal tõusid need numbrid, kusjuures kokku tehti 682 529 otsingut, millest 190 335 olid positiivsed. 2023. aasta esimese kahe kvartali jooksul tehti 335 697 otsingut, millest 96 113 olid positiivsed. Andmed näitavad, et teisese rände ulatus Euroopas on märkimisväärselt kasvanud, peegeldades suurenenud rändevoogusid ja sellega seotud väljakutseid. (Eurostat, 2024)

Tuginedes Eurostati statistilistele andmetele teisese rände ulatuse kohta Euroopas, on selge vajadus arendada rändepoliitika, mis edendavad teisese rände kontrolli ja kaitsevad põhiõigusi, laiendades fookust piirikontrollidest ja julgeolekumeetmetest kaugemale. Sellised lähenemisviisid ei peaks piirduma ainult julgeolekuriskide maandamisega, vaid peaksid ka soodustama ühiskondlikku stabiilsust ja toetama rändajate õigusi. EL-is on teisese rände raamistamine riskina viinud ajutiste piirikontrollide kehtestamiseni,

põhinedes seotud ohtudel ebaseaduslike rändega, mis võib kaasa tuua migratsioonimustrite ja rändepõhjuste keerukuse eiramise. Ajutiste piirikontrollide kehtestamine võib toimuda ka erakorraliste sündmuste, nagu tervishoiukriisid või poliitiliste sündmuste taustal. Need kontrollid on mõeldud olema ajutised ja nende eesmärk on tagada avalik kord ja siseturvalisus. Ajutiste piirikontrollide statistika näitab, et nende kasutamine Schengeni alal on 2015–2020 perioodil oluliselt laienenud, muutudes varasemast ajutisest mehhanismist uueks standardiks, mis on reageeringuna kasvanud rände- ja turvalisusprobleemidele (Gülzau, 2023, pp.793–793). Aasta 2021 tõi kaasa märkimisväärse tõusu ebaseaduslike piiriületuste arvus EL-is, ulatudes peaaegu 200 000 juhtumini, mis on suur tõus võrreldes varasemate aastatega (Oleksiewicz & Öz, 2023, pp. 212–213). Sellele reageerides kehtestasid mitmed liikmesriigid, sealhulgas Austria, Prantsusmaa ja Tšehhi Vabariik, piirikontrollid Schengeni ala sisepiiridel, et paremini hallata piirialasid ja kaitsta oma siseturvalisust ebaseadusliku rände ning sellega seotud kuritegevuse, nagu terrorism ja inimkaubandus, eest. Globaalsetest sündmustest tingitud rändesurve, nagu Talibani võimuhaaramine Afganistanis ja Venemaa invasioon Ukrainasse, on suurendanud vajadust varjupaiga järele liikmesriikides. Eesti rakendas vastusena Ukrainast tulenevatele põgenike voogudele 2022. aasta märtsis ajutise piirikontrolli Eesti-Läti piiril, kuid mais leiti, et kontrolli ei peeta enam vajalikuks, kuna põgenike liikumisteed olid muutunud (Anniste *et al.*, 2023, lk 160). Schengeni ala valitsemise analüüsid julgeolekustamise ja euroopastumise vaatenurgast kritiseerivad, et ajutiselt mõeldud piirikontrollid on muutunud pikaajalisteks migratsiooni reguleerivateks mehhanismideks, eriti seoses 2015. aasta migratsioonikriisiga, mis esitas väljakutse Euroopa poliitikatele ja viis ajutiste piirikontrollide kehtestamiseni (Karamanidou & Kasperek, 2022, p. 627). Schengeni piirkonna riigid on pagulaskriisi ja pandeemia valguses rakendanud erinevaid piirikontrolli režiime, mis on põhjustanud süsteemi tasakaalustamatust ja toimimisprobleeme, piirates nii sisenevate kui ka piiriületavate inimeste liikuvust (Fürst, 2023, p.76).

Schengeni ala on kohanenud väljakutsetega, mis seostavad vaba liikumise õigust tööturu riskide, rahvusliku identiteedi ja julgeolekuga negatiivselt. Selline kuvand võib õhnestada toetust EL-i ühele põhivabadusele, suurendades vastuseisu Schengeni sisepoliitikale. Inimeste identiteet või rändetaust ei mõjuta nende suhtumist negatiivsetesse narratiividesse, mis rõhutab vajadust vaba liikumise õigust hoolikalt hinnata ja käsitleda, et vältida põhiõiguste ebamõistlikku piiramist. (Karstens, 2020, pp. 59–60)

EL-is on teise rände raamistamine riskina viinud ajutiste piirikontrollide kehtestamiseni, põhinedes seotud ohtudel ebaseadusliku rändega, ning selle käigus soovitatakse rohkem sihipäraseid politseikontrolle ja tihedamat koostööd, mis vähendaks vajadust piirikontrollide järele, aidates säilitada inimeste vaba liikumist (Euroopa Komisjon, 2021b). Schengeni piirieskirja muudatused vastuseks 2015. aasta rändekriisile on suurendanud mehhanismi paindlikkust, võimaldades tasakaalustada vaba liikumist ja siseturvalisust. Õiguskaitseorganitele on antud vajalikud vahendid, et tulla toime vaba liikumise ja migratsioonikontrolli väljakutsetega, säilitades samal ajal turvalisuse Schengeni alal. Viimased ettepanekud Euroopa Komisjonilt, esitatud uues rändepaktis ja EL-i julgeolekustrateegias 2020, keskenduvad EL-i sisepiiride turvalisuse tõhustamisele, püüdes samas säilitada liikumisvabadust (De Somer, 2020, pp. 187–190). Pécoud (2021) rõhutab rändehalduse filosoofiat, mis toetab suuremat liikumisvabadust ja näitab riikide kavatsust piirata inimeste liikumist ja jälgimist minimaalselt. See filosoofia kajastub EL-i regionaalses integratsioonis, mis võimaldab kodanikel vabalt liikuda ja elada üle kogu kontinendi, demonstreerides praktilist rakendust vabaduse ja julgeoleku tasakaalustamisele (Pécoud, 2021, pp. 110–111).

Tuginedes eeltoodule võivad alternatiivsed meetmed, nagu siseriiklikud migratsioonikontrollid ja piiriülese politseikoostöö tugevdamine, võivad aidata leevendada ajutiste piirikontrollide negatiivset mõju, toetades samal ajal rändevooegade efektiivsemat haldamist ja rändajate ühiskonda lõimumist. Näiteks Schengeni piirieskirja artikkel 23 politseikontrollide õiguslikku raamistikku, mis tagab, et piirialal rakendatavad meetmed ei kvalifitseeru tegeliku piirikontrollina, säilitades nii liikumisvabaduse põhimõtte (De Somer, 2020, pp. 187–190, Weissensteiner, 2022, p. 76). Schengeni ala ja EL laiemalt rakendavad paindlikke ja kohandatavaid õiguslikke raamistikke, mis on loodud selleks, et tasakaalustada turvalisuse tagamist ja liikumisvabadust. On oluline rõhutada liikmesriikide tegevuste kooskõlastamise vajadust, et tõhustada rände- ja piirihaldust ning tagada põhiõiguste kaitse. Selles kontekstis on liikmesriigid Schengeni sisepiiridel rakendanud erinevaid meetmeid, sealhulgas politseikontrolle. Need meetmed on suunatud ebaseadusliku rände ja piiriülese kuritegevuse tõkestamisele, tagades turvalisuse aladel, kus alalist piirikontrolli ei toimu. (Marnot, 2020, pp. 25)

Võib järeldada, et Schengeni ala ja EL laiemalt kasutavad paindlikke ja kohandatavaid õiguslikke raamistikke ja meetmeid, et tasakaalustada turvalisuse tagamist ja

liikumisvabadust, võimaldades samal ajal poliitiliste kaalutluste põhjal tehtavaid kohandusi turvalisuse ja rände haldamise poliitikates.

Erinevad allikad toovad esile EL-i seadusandlikud ja poliitilised raamistikud, mis on loodud selleks, et tugevdada liikmesriikidevahelist koostööd, eelkõige õiguskaitses ja rändega seotud küsimustes. EL-i toimimise leping ja Schengeni konventsioon on kesksed dokumendid, mis toetavad piiriülest politseikoostööd. Need lepingud mitte ainult ei soodusta liikmesriikide vahelist suhtlust ja ühisoperatsioone, vaid aitavad ka integreerida valitsuste vahelised kokkulepped EL-i õigussüsteemi, muutes need osaks liidu õigusest. Selline raamistik võimaldab liikmesriikidel säilitada teatud määral paindlikkust, et kohanduda kiirelt muutuvate poliitiliste oludega, samal ajal tagades, et õigusakte rakendatakse nii, nagu vajadus parasjagu nõuab. (Fijnaut, 2016, p. 357; Weissensteiner, 2022, p. 75; Van der Woude, 2020, pp. 113–114).

Lisaks on Euroopa Komisjon tunnistanud vajadust ühtlustada või harmoneerida EL-i õigusaktide laialivalguvaid ja katkendlikke sätteid, mis takistavad tõhusat koostööd liikmesriikide vahel. Selle eesmärk on luua selgem ja ühtsem õigusraamistik, mis parandaks liikmesriikide vahelist koordineeritust ja tegevuste ühtlustamist (De Somer, 2020, pp. 187–190). See hõlmab ka uute ettepanekute esitamist, nagu EL-i rändepakt ja julgeolekustrateegia, mis on suunatud koostöö ja kooskõlastamise parandamisele (Vabariigi Valitsus, 2022, lk 12; Karamanidou & Kasperek, 2020, pp. 10–11).

Erasektori, eriti transpordiettevõtete, roll on oluline EL-i migratsioonikontrolli strateegias. Need ettevõtted on vastutavad selle eest, et kõik reisijad omaksid enne sihtriiki sisenemist vajalikke dokumente. Kui ettevõtted transpordivad isikuid, kellel puuduvad nõutavad dokumendid, võivad nad saada trahve. See sanktsioonide süsteem aitab piirata dokumentideta isikute transportimist Schengeni alale, mis omakorda mõjutab globaalset liikumisvabadust ja süvendab rändega seotud ebavõrdsusi (Costello & Mann, 2020, p. 317).

Tuginedes eeltoodule on meetmed, nagu EL-i õiguslike ja poliitiliste raamistike ühtlustamine, piiriülese politseikoostöö toetamine ja erasektori kaasamine migratsioonikontrolli, kriitilise tähtsusega EL-i sisese turvalisuse tõhustamisel ja liikmesriikide vahelise koostöö parandamisel, samal ajal käsitledes ka rändeprobleemidega seotud globaalseid ebavõrdsusi. Kokkuvõtvalt saab välja tuua, et teise rände fenomen Euroopas kujutab endast olulist julgeoleku väljakutset. Teised rändajad, kes püüavad pärast esialgset saabumist edasi liikuda, otsivad tihti paremaid elutingimusi või ühinevad

perede ja etniliste kogukondadega teistes liikmesriikides. See mitte ainult ei raskenda rändemustrite jälgimist, vaid suurendab ka julgeolekuriske. Järgnevas alapeatükis, käsitletakse põhjalikumalt, kuidas need julgeolekukaalutlused mõjutavad EL-i praktikat rändeküsimustes.

1.3. Rändevogude haldamise julgeolekuprobleemid ja väljakutsed

Selles alapeatükis käsitletakse julgeolekustamise protsessi osapooli, nende motiive, tegevusi ja tingimusi. Üldiselt näitab Dublini süsteemi ja sellega seotud poliitikameetmete analüüs, et teisene ränne on esitatud kui juhtimist vajav risk, mis nõuab mitmetasandilist lähenemist. Samuti tõstab see esile vajadust pideva poliitika kohandamise ja reformimise järele, et vastata muutuvatele migratsiooni dünaamikatele ja hoida ära võimalikud kriisid tulevikus. (Stepka, 2022, pp. 136-137)

Julgeolekustamine, arendatud Kopenhaageni koolkonna poolt, tähendab julgeoleku käsitlemist diskursiivse praktikana, kus teatud poliitilised küsimused või sündmused esitatakse julgeolekuküsimustena. See protsess annab valitsustele ja võimustruktuuridele võimaluse rakendada tavapärasest erinevaid või radikaalseid meetmeid. Julgeolekustamine nõuab, et oht on tunnustatud poliitilise ja sotsiaalse arutelu kaudu, mis määratleb, mida ja kelle jaoks midagi peetakse ohtlikuks. Edukas julgeolekustamine sõltub sellest, kas kuulajaskond aktsepteerib esitatud ohu tõlgendust, toonitades suhtluse ja tajumise olulisust julgeolekudiskursuses. (Buzan *et al*, 1998 pp. 3-4, 17-18, 32, Huysmans, 2000 pp. 752-753, Wæver, 2011, pp. 467-468)

Julgeolekuprobleemid ei ole pelgalt objektiivsed nähtused, vaid need on kujundatud poliitilise ja sotsiaalse arutelu kaudu. Julgeolekustamise aktis kujutatakse olukorda tajutava ohuna, mille mõju sõltub peamiselt sellest, kuidas kuulajaskond ohtu tajub ja sellesse suhtub. Oluline on, kuidas publik reageerib, mitte oht ise. Kopenhaageni koolkonna järgi on julgeolekustamise edukus seotud sellega, kas publik aktsepteerib esitatud ohu tõlgendust, rõhutades sellega probleemi vastuvõtu olulisust. (Pihlamägi, 2015, lk 13)

Tuginedes eeltoodule on vajalik sisse juhatada arutelu teisese rände julgeolekustamise üle, kuna see on kujunenud oluliseks riskiks, mis nõuab süsteemset ja mitmetahulist poliitilist reageeringut. Julgeolekustamise protsessi mõistmine võimaldab paremini hinnata ja kujundada poliitikameetmeid, mis aitavad ennetada ja hallata rändega seotud võimalikke kriise ning tagada EL-i migratsioonipoliitika tõhusust ja paindlikkust tulevikus.

Üldiselt, kui arutletakse sisserände ja julgeoleku seoste üle, keskendutakse tihti sõjalisele julgeolekule, kus sisserändajaid peetakse sageli terrorismi allikaks. Lisaks sellele käsitletakse sisserändajaid ühiskondliku julgeoleku mõistes tihtipeale kui ohtu domineerivale kultuurile ja identiteedile, muutes sisserände nii kultuuriliseks kui ka julgeoleku küsimuseks. Riiklik ja ühiskondlik julgeolek on muutunud sisserände küsimuste käsitlemisel keskseks, kus sisserändajad on sageli sildistatud kui oht majandusele, kultuurile ja riiklikule julgeolekule, hoolimata tõendite nappusest, et sisserändajad soodustavad terrorismi. (Demirkol, 2023, pp.22–23)

Ühiskondlik julgeolek, mis rõhutab identiteedi ja kultuuri säilitamist mitmekesisistumise ajastul, on olnud rahvusvahelise rände arutelude keskmes, tõstes esile turvalisuse ja identiteedi küsimusi (Waever *et al.*, 1993, p. 23). See mure on suurendanud paremäärmuslike parteide populaarsust Euroopa riikides, kus rände küsimused on valimistes domineerivad teemad (Demirkol, 2023, pp.22–23). Samal ajal on rändepoliitika sageli põimunud julgeolekuküsimustega, nagu näiteks kodakondsuse äravõtmine terrorismiga seotud isikutelt, tekitades pinget rahvusvahelise õiguse ja sisserändajate õiguste kaitse vahel. Sellistes meetmetes tuleb leida tasakaal rahvusvaheliste põhiõiguste nõuete ja julgeoleku vajaduste vahel, et tagada proportsionaalsus ja õiguspärasus. (Gifra, 2024, p.854)

Eelneva põhjal saab välja tuua, et migratsiooni käsitlemine julgeolekuküsimusena on protsess, mis annab poliitilistele jõududele ja institutsioonidele võimaluse kujutada seda kui sügavat eksistentsiaalset riski. See omakorda võimaldab neil õigustada erakorralisi meetmeid, mis erinevad oluliselt tavapäraest poliitilistest praktikatest. Rõhutades nii objektiivseid turvariske kui ka ühiskondlikke arusaamu ja tõlgendusi, toob julgeolekustamine esile, kuidas migratsiooni võidakse näha kui ohtu, mis mõjutab rahvuslikku stabiilsust.

Euroopa rändepoliitika on ajas muutunud, integreerides julgeoleku temaatikat tihedalt migratsiooni haldamise loogikaga, mis peegeldub siseturvalisuse, kultuurilise identiteedi ja sotsiaalse heaolu kontekstides. Huysmans (2002) märgib, et migratsiooni käsitletakse laiemalt, mitte ainult siseturvalisuse ohuna, vaid ka kultuuriliste ja sotsiaalsete väljakutsetena, mis mõjutavad Euroopa poliitilist kliimat ja arutelu. Lisaks on seisukohti, mis näevad sisserändajaid kultuurilise identiteedi ja ühiskondliku sidususe ohustajatena, pakkudes välja, et sisserände piiramine võiks taastada varasema homogeensema ühiskonnakorralduse. (Huysmans, 2000, p.758)

Saab tõdeda, et teise rände käsitlus Euroopas on üha enam seotud julgeoleku temaatikaga, kus rändega kaasnevad probleemid on tõlgendatud kui ohtu ühiskondlikule stabiilsusele ja riiklikule julgeolekule. Selline raamistamine võimaldab riikidel võtta kasutusele erakorralisi meetmeid, tõstes esile rände kui potentsiaalse eksistentsiaalse ohu. Sellega kaasnevad riskid ja ohtude tõlgendused mõjutavad sügavalt poliitiliste otsuste kujunemist, suunates tähelepanu nii rändevoo kontrollile kui ka julgeolekupoliitika karmistamisele. EUAA statistika põhjal võib täheldada, et 2023. aastal esitati EL-i riikides rekordiliselt 1,14 miljonit rahvusvahelise kaitse taotlust ja Eestis 4 000 varjupaigataotlust, mis näitab teise rände kasvavat julgeolekuriski (EUAA, 2024). Selline teise rände suurenemine on tõstnud julgeolekuriski taset, kuna liikmesriigid peavad tõhustama oma vastu meetmeid. Pärast 2015. aasta rändekriisi on EL-i liikmesriigid rõhutanud vajadust vahet teha ohtude ja riskide vahel, viies ajutiste piirikontrollide taas kehtestamiseni isegi ebaseadusliku rände vähenemise taustal. Need ettevaatusabinõud on seotud terrorismi ja kuritegevuse ennetamisega, näidates, kuidas EL püüab hallata rändajaid, kes võivad kujutada endast julgeolekuriski. (Karamanidou & Kasperek, 2022, pp. 647–648)

Teise rände julgeolekuriskid on tõusnud EL-i turvalisuse peamiseks aruteluteemaks, kuna need on tihedalt seotud ebaseadusliku migratsiooni, organiseeritud kuritegevuse ja terrorismi tõkestamisega. Sellest tulenevalt on suurenenud vajadus tehniliste lahenduste ja tõhustatud järelevalve järele, mida peetakse oluliseks osaks julgeolekustrateegias, mis integreerib migratsiooniküsimused EL-i ja valitsustevahelise koostöö turvalisuskavadesse. (Stepka, 2022, pp. 65-67; Loschi & Russo, 2021, pp. 1496–1497)

Eelneva põhjal järeldub, et EL-i liikmesriikide suurenenud julgeolekumeetmed ja tehnoloogiliste lahenduste rakendamine teise rände kontekstis on vajalik vastus nendest rändevooludest tulenevatele suurenenud ohtudele ja riskidele. Schengeni ala julgeolekustamine kajastab EL-i pingutusi sisepiiride avatuse säilitamiseks, tasakaalustades samal ajal sisserände väljakutseid ja suurendades julgeolekuorganitega koostööd, kuigi see võib ohustada rändajate ja varjupaigataotlejate õigusi ning näitab julgeolekupoliitikate keerulist tasakaalu liikmesriikide ja EL-i vahel (Ceccorulli, 2019, pp.319–320). Teise rände, mida Amsterdamis leping on rõhutanud kui olulist julgeolekuriski, nõuab liikmesriikide ühtseid meetmeid ja koostööd, et teadvustada ebaseadusliku rände, piirikontrolli ja migratsiooniseire küsimusi, mis võivad destabiliseerida siseturgu ja mõjutada liikmesriikide julgeolekut (Stepka, 2022, pp.65–67). Teise rände julgeolekustamine, kus rände esitatakse ohtudena ühiskondlikule

stabiilsusele ja riiklikule julgeolekule, on protsess, mis õigustab erakorralisi ja radikaalseid poliitilisi vastu meetmeid. See perspektiiv aitab analüüsida, kuidas rändega seotud diskursused konstrueeritakse turvalisusprobleemidena (Karamanidou & Kasperek, 2022, pp. 647–648). Schengeni süsteem on läbinud tähtsaid uuendusi, sealhulgas Frontexi rolli ja võimete suurendamise, et tugevdada EL-i väliste piiride haldamist, mis toetab liikmesriikide omavahelist koostööd ja ühtlustab varjupaiga- ning piirivalveprotsesse (Karamanidou & Kasperek, 2020, pp. 62–63). Frontex on migratsioonikriisidele vastamisel muutunud oluliseks osaks EL-i strateegias, kus agentuuri volituste ja ressursside laienemine tugevdab selle mõjuvõimu ning aitab kujundada piiride turvalisuse poliitikat ja narratiivi (Perkowski *et al.*, 2023, p. 123). Frontexi tegevuse analüüs 2015-2016 aastatel toob esile julgeolekumeetmete olulise tugevnemise. Sel perioodil tihenes koostöö suurte julgeolekuasutustega nagu Europol ja NATO, mis peegeldab strateegilist vastust EL silmitsi seisnud intensiivsetele rändesurvetele. Luureinfo kogumise ja analüüsi integreerimine muutus üha olulisemaks, näidates üleminekut koordineeritumale Euroopa lähenemisviisile piiride turvalisusele. Frontexi roll laienes mitte ainult ulatuses, vaid ka operatsioonide sügavuses, rõhutades migratsiooniküsimuste üha suuremat julgeolekustamist EL-is. See suundumus on osa laiemast nihkest, kus migratsiooni nähakse üha enam riikliku julgeoleku prisma kaudu, viies poliitikateni ja tegevusteni, mis keskenduvad piirikontrollile ja jälgimisele. Suurenenud militariseerimine on ilmne arenenumate jälgimissüsteemide kasutuselevõttus, droonide kasutamises piiripatrullides ja sõjaliste vahendite kaasamises migratsioonikontrolli operatsioonides. Meetmed, eesmärgiga tõhustada piirihalduse efektiivsust, tõstatavad ka eetilisi ja õiguslikke küsimusi seoses potentsiaalsete põhiõiguste rikkumistega. (Léonard and Kaunert, 2022, p.1427)

Teisese rände poliitika EL-is on keskendunud julgeolekule ja riskide maandamisele, kus EL-i peamised institutsioonid on võtnud juhtrolli, samas kui Euroopa Parlamendi mõju on vähenenud. Poliitiline diskursus on muutunud konfliktsemaks, eriti aruteludes, mis puudutavad kinnipidamiskeskusi ja väljasaatmist. Migratsioonikriisi jutustuses on esile kerkinud narratiiv, mis käsitleb ebaseaduslike rändajaid ja varjupaigataotlejaid turvariskina, mille tagajärjel on kaitsevajaduste asemel rõhuasetus liikunud riskide ja julgeoleku juhtimisele, mis omakorda on kahandanud ebaseaduslike rändajate ja varjupaigataotlejate kaitset ning heaolu. (Stępka, 2022, pp.175–177)

Julgeolekustamise praktikat ja moraalset paanikat kasutatakse, et õigustada erakorralisi meetmeid, mis sageli piiravad põhiõigusi ja -vabadusi. Näiteks käsitletakse kriisi kui riikide

ebaõnnestunud kontrolli migratsiooni üle, samas kui teised vaatlevad seda kui sobimatut valitsemisviisi. Kriisi mõistet kasutatakse selektiivselt, juhtides tähelepanu eemale struktuurilistest probleemidest nagu vaesus ja ebavõrdsus, ning see võib kaasa tuua põhiõiguste kaitse vähenemise. (Cantat *et al.*, 2023, pp. 16–18)

Teisese rände kontrollimine on oluline nii riikliku julgeoleku kaitsmise kui ka rändajate põhiõiguste tagamise seisukohast. Julgeoleku perspektiivist aitab efektiivne rändepoliitika ohjeldada ebaseaduslikku rännet, mis on seotud mitmete ohtudega nagu terrorism, organiseeritud kuritegevus ja inimkaubandus. Need ohud võivad kahjustada riigi sisemist stabiilsust ja üldist turvalisust. Samas on teisese rände kontroll oluline ka selleks, et kaitsta rändajate põhiõigusi. Korrektselt hallatud rändepoliitika tagab rändajatele õiglase kohtlemise ja juurdepääsu õigusabile, mis on kriitilise tähtsusega eriti haavatavate rühmade puhul, kes võivad kokku puutuda diskrimineerimise ja väärkohtlemisega. Diskrimineerimise vältimiseks on oluline teadvustada nn julgeolekustamise protsessidest tulenevaid riske, kus ebaseaduslikke sisserändajaid võidakse vaadelda julgeolekuohtudena nende rassi, etnilise või religioosse tausta tõttu. Selline suhtumine võib suurendada ühiskondlikke pingeid ja süvendada lõhesid kogukondades. Mitmekultuurilisuse positiivne mõju ühiskonnale on sageli alahinnatud, kuid see rikastab kultuurilist maastikku ja toetab sotsiaalset koostööd. (Gifra, 2024, p.856)

Seega, kuigi julgeoleku suurendamisele suunatud poliitikad nagu range piirikontroll ja kõrgendatud haldusnõuded on mõistetavad, komplitseerivad need sageli sisserändajate seadusliku staatuse reguleerimist ja raskendavad nende integratsiooni. Kokkuvõtvalt arvestades Schengeni ala turvalisuse suurendamisele keskendunud arenguid, on märgata, et EL-i on reageerinud sisejulgeoleku vajadustele, tõlgendades rännet ka tajutava ohuna, mitte ainult tegelikuna. Julgeolekustamise strateegiaga on EL püüelnud tasakaalu poole avatud piiride ja rändeküsimuste juhtimise vahel, tuues esile siseturvalisuse olulisuse. Rännet käsitletakse üha enam julgeoleku seisukohalt, mis on viinud tugevamate kontrollimeetmete ja koostööni. Teisese rände käsitus kui julgeolekuriski näitab, kuidas poliitilised otsused ja arutelud kujundavad rändepoliitika raamistikke. Julgeolekustamise protsess kutsub üles hindama rännet, lähtudes laiematest turvalisuse kaalutlustest, et proaktiivselt ja paindlikult reageerida võimalikele ohtudele. EL-i rändepoliitika peab leidma tasakaalu julgeoleku tugevdamise ja integratsiooni edendamise vahel, austades samal ajal põhiõigusi ja universaalseid väärtusi, mis on hädavajalikud meie muutuvmas maailmas.

2. EESTI RÄNDEHALDUSE SÜSTEEMI HINDAMINE JA PARENDUSVÕIMALUSED

2.1. Uurimismetoodika ja valimi valiku põhimõtted

Käesolevas alapeatükis käsitletakse empiirilise uuringu metoodikat, mis on suunatud teise rände kontrolli mõju uurimisele rändajate põhiõigustele Eestis. Uuringu käigus analüüsitakse teise rände kontrollimise praeguseid mehhanisme, tuvastatakse sellega seotud probleemid ning pakutakse välja lahendusi. Peamine uurimisküsimus keskendub teise rände tõhusa kontrollimise võimaldamisele Eestis, ilma et see kahjustaks rändajate põhiõigusi.

Magistritöö lähtub **fenomenograafilisest uuringust**, mille peamine eesmärk on uurida ja mõista teise rände kontrolli mõju rändajate põhiõigustele Eestis. Fenomenograafiline uuring võimaldab käsitleda uuritavat nähtust erinevatest perspektiividest ja mõista subjektiivseid kogemusi ning tähendusi, mida inimesed fenomenile omistavad (Marton, 1981, p.180; Åkerlind, 2018, p.950). Selles uurimisviisis on tähtsal kohal osalejate erinevad viisid, kuidas nad fenomeni tajuvad ja kogevad. Selline lähenemine aitab tuvastada teise rände kontrolli protsessi variatsioonid ja inimeste kogemused põhiõiguste tagamisel, mis on kesksel kohal antud uurimustöös (Åkerlind, 2018, p. 950). Fenomenograafias on oluline aru saada, et ühe indiviidi kogemus ei pruugi olla sarnane teise indiviidi kogemusega; inimeste arusaamad ja kogemused fenomenist on mitmekesised (Dahlin, 2007, pp.331–332). Fenomenograafilise uurimise valik magistritöös peegeldab vajadust mõista laiemalt, kuidas teise rände kontrolli protsessid toimivad reaalses maailmas ja milliseid mõjusid need protsessid avaldavad rändajate põhiõigustele. Fenomenograafiline uuring on eriti asjakohane selle mitmemõõtmelise ja kompleksse sotsiaalse nähtuse uurimiseks, kuna see keskendub sügavale mõistmisele ja teadmiste genereerimisele erinevate inimeste kogemuste kaudu, mis on magistritöö eesmärgiga kooskõlas.

Töö empiirilises uuringus kasutati andmete kogumiseks kahte peamist meetodit: dokumendianalüüsi ja poolstruktureeritud ekspertintervjuusid. Dokumendianalüüs võimaldas analüüsida olemasolevaid seadusakte, poliitilisi dokumente ja varasemaid uuringuid, mis on seotud põhiõiguste ja teise rände kontrolliga Eestis.

Poolstruktureeritud ekspertintervjuud andsid võimaluse koguda süvateadmisi ja isiklike vaateid erinevatelt spetsialistidelt, kes on otseselt seotud rändepoliitika rakendamisega.

Dokumendianalüüs on asjakohane meetod riiklike juhendite ja EL õigusaktide süstemaatiliseks uurimiseks, võimaldades selgitada välja juhendite koostajate järeldused ja antud juhised spetsialistidele konkreetsetes valdkondades (Flick, 2011, pp.122–124). Dokumendianalüüs on eriti oluline, et mõista, kuidas on õiguslik raamistik kujundatud ning millised on ettenähtud praktikad ja protseduurid, mis mõjutavad rändajate põhiõigusi ja teise rände aspekte. Sellise lähenemise kaudu on võimalik süveneda dokumentidesse, mis on seotud teise rände reguleerimise ja rändajate põhiõiguste kaitsega. **Eesmärgistatud valim**, mille Teddlie ja Yu (2007, pp. 80-81) on kirjeldanud kui meetodit, kus valitud üksused peavad olema spetsiifilise otstarbega ja mitte juhuslikud, on valitud just selleks, et tagada uurimuse fookus olulistele ja eristatavatele aspektidele. Valitud dokumendid, nagu EL-i määrused ning poliitilised teatised, Eesti raportid ja arengukavad, moodustavad dokumendianalüüsi läbiviimiseks sobiva valimi, et pakkuda sügavat ja mitmekülget analüüsi teise rände ning põhiõiguste teemadel. Need dokumendid on valitud hoolikalt, et tagada uuringu teemade – nagu ränne, põhiõigused ja julgeolek – kõikehõlmav käsitlemine. Dokumendianalüüs toetab ekspertintervjuudest saadud andmeid, andes laiemat kontseptuaalse raamistiku, mis aitab mõista teise rände reguleerimise keerukust ning selle mõju põhiõigustele. Näiteks EL-i määrused ja raportid sisaldavad üksikasjalikku teavet rändevoojude juhtimise, varjupaigapoliitika kujundamise ja põhiõiguste rakendamise kohta liikmesriikides, mis on kriitilise tähtsusega teise rände mõistmisel ja selle efektiivsel haldamisel. Samuti on Eesti raportid ja arengukavad, mis kajastavad olukorda Eestis, olulised, sest need annavad konkreetse ülevaate kohalikest lähenemistest ja väljakutsetest seoses teise rände ja põhiõigustega. Dokumendid on valitud eesmärgistatult, et need peegeldaksid uuringu olulisi aspekte, nagu rände dünaamika ja põhiõiguste kaitse, pakkudes seega teadustööle vajalikku sügavust ja konteksti. Lähenemine võimaldab analüüsida, kuidas erinevad seadusandlikud ja poliitilised raamistikud mõjutavad teise rände kontrollimist ning kuidas need on kooskõlas rändajate põhiõigustega, võimaldades seeläbi teha asjakohaseid järeldusi ja soovitusi.

Poolstruktureeritud ekspertintervjuud on valitud, kuna need annavad paindlikkuse andmete kogumisel, võimaldades intervjuerijal kohandada küsimusi vastavalt tekkinud olukorrale ja saada sügavamat ülevaadet intervjueritavate isiklikest kogemustest ja arusaamadest (Hirsjärvi *et al.*, 2005 lk, Flick, 2009 pp. 156–169). See

andmekogumismeetod on kvalitatiivsetes uuringutes levinud, kuna see võimaldab uurijal esitada täpsustavaid küsimusi ja saada rikkalikku kvalitatiivset informatsiooni, mis peegeldab intervjueeritavate kogemuste mitmekesisust ja sügavust seoses uuritava nähtusega (Laherand, 2008, lk 181). **Eesmärgistatud valimi** (purposive sampling) meetodit rakendades suunati fookus konkreetsete erialaspetsialistide kogemustele ja arusaamadele, valides nende põhjal välja sobivad eksperdid uuringu ekspertintervjuude jaoks (Teddlie and Yu, 2007, pp. 77-78). Uuringus kasutati eesmärgistatud valimi meetodit, et koguda spetsiifilisi andmeid rände haldamise ja põhiõiguste kaitsmisega otseselt seotud erialaspetsialistidelt. Kokku osales uuringus 14 eksperti erinevatest organisatsioonidest. Üheksa eksperti kaasati Politsei- ja Piirivalveametist (PPA), kust saadi praktiline ülevaade igapäevasest piirikontrolli ja migratsioonihalduse tööst erinevatelt ametialastelt tasanditelt — strateegiliselt, operatiivselt ja taktikaliselt. Eesti Inimõiguste Keskuse (EIK) töötajad tõid esile rändajate õiguste kaitsega seonduvad inimõiguslikud väljakutsed ja vaatepunktid. Sotsiaalkindlustusametist (SKA) ja Siseministeeriumist (SIM) osalesid rändepoliitika kujundajad ja rakendajad, kes laiendasid arutelu sotsiaalpoliitiliste ja halduslike teemade üle. Justiitsministeeriumist (JUM) osalenud eksperdid keskendusid rändepoliitika seadusandlikele ja kriminaalpoliitilistele aspektidele, rõhutades põhiõiguste tähtsust. Uuringusse oli kaasatud ka Sisekaitseakadeemia rändehalduse õppejõud, kelle panus aitas sügavamalt mõista rände dünaamikat ning analüüsida põhiõiguste ja migratsioonihalduse keerulisi seoseid. Uuringu eesmärgiks oli sügavuti mõista, kuidas erinevad asutused teisese rände ja rändajate põhiõiguste kaitset käsitlevad. Eesmärgistatud valimi meetod võimaldas koguda andmeid eri tasandi spetsialistidelt, kes esindavad mitmekesiseid vaatenurki alates operatiivtööst kuni poliitika kujundamiseni, kelle igaühe unikaalne vaatenurk ja kogemustepagas aitasid süvitsi mõista teisese rände kontrolli mõju ning põhiõiguste kaitset Eesti kontekstis. Osalejate kaasamine hõlmas laia spektrit erialaspetsialiste, andes tervikliku ülevaate teisese rände kontrollimise ja põhiõiguste säilitamise väljakutsetest ning võimaldades kujundada põhjalikud järeldused ja soovitused rändepoliitika parandamiseks. Ekspertidele saadeti isiklik kutse ning nad andsid nõusoleku osaleda uurimuses anonüümselt. Töökogemus, intervjuude asukohad, kuupäevad ja kestused on üksikasjalikult märgitud uurimustöö lisa 5. Lähenedamine võimaldab magistritööl anda ülevaate teisese rände kontrollimise mõjudest, mis on vajalikud põhiõiguste tasakaalustatud ja õiglase kaitse kujundamiseks Eestis. Kettunen & Tynjälä (2018, p. 8) toonitavad fenomenograafilise uurimise puhul avatud intervjuude tähtsust, et mõista ja

eristada erinevate inimeste kogemusi. Andmete kogumisel kasutati poolstruktureeritud ekspertintervjuusid, mis võimaldasid süvitsi analüüsida ja mõtestada ekspertide kogemusi (Flick, 2011, pp. 165, 255–259).

Kogutud andmete põhjal, mis hõlmasid ekspertintervjuusid ja dokumendianalüüsi, koostati uurimistöö tabel 3. See tabel annab ülevaate kasutatud andmekogumismeetoditest ning nende kategooriatest andmeanalüüsis, mis aitavad vastata uurimisküsimustele teise rände mõju kohta rändajate põhiõigustele Eestis. Tabelis esitatud meetodid – intervjuud ja dokumendianalüüs – on integreeritud, et pakkuda sügavamat arusaama rändepoliitika ja praktika mõjust rändajate õigustele. See mitmetahuline lähenemine võimaldab uurijal kujundada põhjaliku pildi sellest, kuidas riiklikud ja individuaalsed praktikad mõjutavad teise rände kontrollimist ja selle tagajärgi rändajate põhiõigustele Eestis.

Tabel 3. Uurimisküsimustele vastamiseks kasutatud andmekogumismeetodid ja andmeanalüüsi kategooriad (Autori koostatud)

Uurimisküsimus	Meetodid	Moodustatud kategooriad
Uurimisküsimus 1: Millised EL-i põhiõigused on seotud teiseste rändajate õigustega ja kuidas need mõjutavad teise rände reguleerimist Eestis?	Dokumendianalüüs Ekspertintervjuud	Euroopa Liidu põhiõiguste normid ja teisene ränne
Uurimisküsimus 2: Millised on peamised õiguslikud ja praktilised takistused, mis mõjutavad teise rände tõhusat kontrollimist Eestis?	Dokumendianalüüs Ekspertintervjuud	Õiguslikud takistused teiseses rändes
Uurimisküsimus 3: Millised on head praktikad, mida Eestis võib rakendada teise rände haldamiseks?	Dokumendianalüüs Ekspertintervjuud	Head praktikad teiseses rändes
Uurimisküsimus 4: Millist koostööd vajavad riiklikud ja rahvusvahelised sidusrühmad, et tagada teise rände tõhus ja põhiõigusi järgiv kontroll?	Dokumendianalüüs Ekspertintervjuud	Sidusrühmade koostöö

Magistritöö raames viidi läbi põhjalik dokumendianalüüs ja ekspertintervjuud, mille eesmärk oli vastata neljale kesksele uurimisküsimusele, keskendudes teise rände mõjudele ja rändajate põhiõigustele Eestis. Andmed ekspertintervjuudest on koondatud magistritöö lisa 4. Dokumendianalüüsi analüüsitud dokumendid, mis hõlmavad rände haldamise juhendeid, rände ja varjupaiga trendide aruandeid ning EL-i õigusakte ja strateegiadokumente, on toodud lisa 2.

Analüüsi protsessis kasutati Sarantakose (2005, p.297) kategooriapõhist lähenemist, mis võimaldas dokumentidest saadud informatsiooni süstematiseerida ja tõlgendada vastavalt töö uurimisküsimustele. Kategooriad, nagu Euroopa Liidu normid ja nende mõju rändepoliitikale, õiguslikud takistused, head praktikad ja sidusrühmade koostöö, aitasid struktureerida analüüsi viisi, mille käigus koguti tõendeid, et mõista, kuidas põhiõiguste tagamine on teise rände kontekstis korraldatud.

Suunatud kodeerimine osutus parimaks valikuks, kuna see võimaldas uurijal valida kindlaid teoreetilisi raamistikke ja olemasolevaid uurimustulemusi algkoodide jaoks, mis omakorda lihtsustas andmete kodeerimise protsessi ning aitas luua selge seose teooria ja analüüsitava materjali vahel. Lisaks võimaldas see meetod juba tõestatud teooriate valideerimist või nende laiendamist, pakkudes uusi vaatenurki ja mõõtmeid, mis on olulised rändepoliitika ja põhiõiguste konteksti mõistmisel. (Hsieh & Shannon, 2005, pp. 1281–1283)

Magistritöö analüüsiosas rakendati NVivo tarkvara, mis võimaldas käsitleda laia valikut kvalitatiivseid andmeid, saadud juhustest ja õigusaktidest. See tarkvara toetas uurija tööd tekstiandmete struktureerimisel, kategooriate määramisel ning koodide loomisel vastavalt andmete sisule (Schreier, 2012, pp. 115–117). Uurimisprotsessis toimus terviklik analüüs, mis oli suunatud oluliste temade tuvastamisele ja koodide alla jaotamisele, tagades andmete korraldamise süstemaatilise ja analüüsi objektiivsuse. See metoodiline lähenemine aitas süvendatult mõista põhiõiguste ja teise rände kontrollimise teematikat Eestis, luues tugeva aluse teoreetiliste ja empiiriliste tulemuste koostoimeks. Dokumendianalüüsi kaudu loodud teoreetiline raamistik ning ekspertintervjuudest saadud praktiliste kogemuste ja tõlgenduste süsteemne analüüs võimaldasid magistritöö autoril pakkuda uurimisküsimustele põhjalikke vastuseid, kasutades nii kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid lähenemisviise.

2.2. Dokumendianalüüs

Uurimisküsimustele vastamiseks viidi läbi dokumendianalüüs, kasutades selleks spetsiifilist kodeerimissüsteemi, mis hõlmab nelja peamist kategooriat: **Euroopa Liidu põhiõiguste normid ja teisene ränne, õiguslikud takistused teiseses rändes, head praktikad teiseses rändes ning sidusrühmade koostöö**. Iga kategooria all on määratletud asjakohased koodid ja alamkoodid, mis aitavad süstematiseerida ja analüüsida dokumentides leiduvat teavet. See struktureeritud lähenemine võimaldab uurida, kuidas EL põhiõiguste normid mõjutavad teisest rännet Eestis, tuvastada õiguslikke takistusi rände haldamisel, välja selgitada hea praktika näited ning hinnata sidusrühmade vahelist koostööd rände kontrollimisel põhiõiguste kaitse tagamiseks. Uurimisküsimustele vastuse leidmiseks analüüsis töö autor lisas 2 välja toodud juhendeid ja dokumente, mis on seotud Eesti ja EL rändepoliitikaga, pöörates tähelepanu sellele, kuidas Eesti rakendab EL-i norme ja suuniseid.

Uurimisküsimus 1: **Millised Euroopa Liidu põhiõigused on seotud teiseste rändajate õigustega ja kuidas need mõjutavad teisese rände reguleerimist Eestis?**

Esimesele uurimisküsimusele vastuse leidmiseks, viis magistr töö autor läbi analüüsi, kasutades konkreetseid koode ja alamkoode, et hinnata EL-i põhiõiguste normide mõju Eesti rändepoliitikale. Analüüsis käsitletakse järgmisi koode: **EL normide mõju Eesti rändepoliitikale** (106), **kriitika ja väljakutsed** (61), **rändajate õigused EL normides** (21) ja **rändevoogude analüüs** (54). Loetletud koode täiendavad alamkoodid, mille nimetused ja esinemissagedused on esitatud lisas nr 6. Kodeerimissüsteemiga tuuakse esile **EL-i põhiõiguste normid ja teisene ränne**. Kui sageli ja millises kontekstis EL-i põhiõiguste normid rändepoliitikas esile tulevad, eriti seoses teisese rändega ning kuidas Eesti kohandab oma rändepoliitikat vastavalt EL normidele ja millised on peamised väljakutsed ning võimalused rände haldamisel, tagades samal ajal põhiõiguste kaitse.

Alustades koodist „**EL normide mõju Eesti rändepoliitikale**“, on võimalik analüüsida, kuidas EL põhiõiguste normid, mis on välja toodud alamkoodis „**põhiõiguste normide mõju**“ ja sisaldavad inimvääriskuse austamist, diskrimineerimiskeeldu ning õigust asüüli taotlemisele (D6), mõjutavad teisese rände kontrollimist Eestis. Need normid rõhutavad rändepoliitika kujundamisel põhiõiguste olulisust, eriti teisese rände ohjamisel, tuues esile koormuse jagamise liikmesriikide vahel ja varjupaigataotlejate menetluste kooskõlastamise EL-i normidega (D9, D13). Teisese rände kontrollimise mõju Eesti

rändepoliitikale, mis on välja toodud alamkoodi „**rändenormide mõju**“ all selgus, et teise rände kontrollimine mõjutab Eesti rändepoliitikat, rakendades EL-i ühtse rändepoliitika strateegiaid, mis hõlmavad koormuse jagamist liikmesriikide vahel ja varjupaigataotlejate menetlemist EL-i normidega kooskõlas (D9, D13). Välismaalastele rahvusvahelise kaitse andmise seadus (VRKS), välismaalaste seadus (VMS) ning väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus (VSS) on kooskõlas EL nõuetega. Need seadused tagavad, et Eesti rändepoliitika on kooskõlas rahvusvaheliste kohustuste ja põhiõigustega, reguleerides ebaseadusliku rännet ja kaitstes samal ajal rändajate õigusi. (D1, D6). EL-i direktiivid, nagu Schengeni piirieskirjad, rõhutavad piirikontrolli tõhustamise ja rahvusvahelise kaitse andmise menetluste olulisust Eesti rändepoliitika kujundamisel, aidates kaasa ka pereliikmete kokkusaamisele ja menetluste koordineerimisele (D4, D6, D7).

Koodi „**kriitika ja väljakutsed**“ koodi all käsitleti kolme alamkoodi: **ettepanekud, mõju julgeolekule ning probleemid**. Kood "**kriitika ja väljakutsed**" toob esile, et teisene ränne Eestis on tihedalt seotud ebaseadusliku rändega, mis rõhutab vajadust EL-i varjupaiga- ja rändesüsteemi reformide järele. Need reformid on vajalikud vastusena välispiiri haldamise puudujääkidele ning Schengeni siseprobleemidele (D9, D10). Samuti kajastavad väljakutsed, nagu Venemaa tööjõuturu muutused, mis võivad suurendada migratsioonivoogusid Euroopa Liitu, survet ja kompleksust, millega EL-i liikmesriigid, eriti välispiiri riigid nagu Eesti, peavad toime tulema (D11, D15, D16). Lisaks nõuab ebaseadusliku rände mõjuhaldus EL-i tasandil järjepidevat koostööd ja koordineeritud lähenemist, et tegeleda rändevoo esile kutsuvate põhjustega, nagu konfliktid ja kliimamuutused (D3, D10). Alamkood „**ettepanekud**“ keskendus EL uue rände- ja varjupaigapakti ning sellega seotud seadusandlike ettepanekute analüüsile. Uuring tõi välja, et pakti ettepanekud pakuvad laiahaardelist lähenemist ja solidaarsusmehhanisme, mis aitaksid tagada, et varjupaigataotluste koormus jaguneks liikmesriikide vahel võrdselt (D9). Alamkood „**mõju julgeolekule**“ keskendus EL Kohtu praktikale seoses isikute vaba liikumise ja avaliku korra kontseptsiooniga (D2, D14). Tõstatati vajadus komisjoni suuniste järele piirikontrolli ajutiseks taaskehtestamiseks sisepiiridel, mis põhineksid selgetel näitajatel, et hinnata tõsist ohtu avalikule korrale või sisejulgeolekule (D7, D14). Kui Eestis rändest tulenev rahvastiku mitmekesisus suureneb, võib see avaldada nii positiivset kui ka negatiivset mõju riigi kodakondsus- ja rändepoliitika efektiivsusele, ühiskonna arengule ja sisejulgeolekule (D11, D15, D16). Alamkoodi „**probleemid**“ all

käsitletakse ebaseadusliku rände küsimust Euroopas ja selle mõju EL-i varjupaigasüsteemile ning liikmesriikide varjupaigapoliitikatele. Euroopas on teise rände kontekstis esinenud mitmeid põhiõigustega seotud probleeme, sealhulgas väljasaatmiste ja tagasilükkamiste menetlusi, mis sageli rikuvad rändajate õigusi. On kritiseeritud põhiõiguste rikkumisi EL-i välispiiridel, eriti seoses varjupaigataotlejate ja ebaregulaarsete rändajate kohtlemisega, mis ei pruugi alati vastata põhiõiguste austamise põhimõtetele (D14). Tähelepanu on pööratud sellele, kuidas erinevad liikmesriikide re-integratsioonipoliitikate erinevused võivad soodustada ebaseaduslikku rännet, kuna varjupaigataotlejad otsivad riike, kus on soodsamad re-integratsiooniprogrammid või kus on rahaline hüve suurem (D9, D10). Samuti on tõstetud esile koostöö ja koordineerimise tähtsust liikmesriikide ning EL-i ametite ja agentuuride vahel (D4, D7, D13). Eestis on teise rände probleemid samuti märgatavad, sealhulgas väljakutsed seoses vastuvõtu ja menetlusprotsessidega, mis võivad olla koormavad ja aeglased, põhjustades viivitusi ja raskusi varjupaigataotlejatele (D14).

Kolmanda koodi „**rändajate õigused EL normides**“ põhjal selgub, et EL põhiõiguste normid, mis puudutavad rändajate õigusi, keskenduvad põhiõiguste kaitsele, sealhulgas tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõttele, laste õiguste kaitsmisele, erivajadustega isikute kaitsele ning õiglasele ja inimväärsele kohtlemisele (D2, D5). EL-i normid nõuavad, et liikmesriigid, sealhulgas Eesti, tagaksid rändajate õiguste kaitse kooskõlas EL-i õiguse ja rahvusvaheliste kohustustega (D5, D9). Eesti rändepoliitika ja teise rände kontrollimine peavad järgima norme, mis tähendab, et poliitikate kujundamisel ja rakendamisel tuleb arvestada rändajate põhiõigusi ja rakendada meetmeid, mis ei riku rändajate õigusi ega diskrimineeri isikuid (D2). See nõuab pidevat tasakaalustamist riikliku julgeoleku ja rändajate õiguste vahel, tagades rahvusvaheliste ja EL-i normide järgimise (D2, D8, D12).

Neljanda koodi „**rändevooegade analüüs**“ järgi toimib Eesti peamiselt transiitriigina ebaseaduslikule sisserändele, kuid on märgatavalt suurenenud ka teise ränne EL-i liikmesriikidest Eestisse, eriti viisa väärkasutuse tõttu (D15, D16). EL-i põhiõiguste normid nõuavad Eestilt ja teistelt liikmesriikidelt rändevooegade tõhusat haldamist, tagades samal ajal rändajate õiguste kaitse (D1, D11, D15, D16). Aastal 2022 ületasid ebaseaduslikud saabumised Ida-, Kesk- ja Lääne-Vahemere marsruutidel pandemiaeelseid numbreid, olles siiski allpool 2015. aasta taset. Peamised rändeteed ja rahvused on süürlased, afgaanid ja türklased, eriti Lääne-Balkani marsruudil (D3, D15). Valgevene piiri olukord on stabiilne,

kuid väike suurenemine ebaseaduslike piiriületuste arvus on täheldatud. Eurodac süsteemis on registreeritud arvukalt korduvaid tabamusi varjupaigataotluse esitamisel, mis näitavad, et isikud on peale varjupaigataotluse esitamist ühes liikmesriigis avastatud ebaseaduslikult viibimas teises (D15). Alamkoodi "**hetkeolukord numbrites**" tulemusena selgus, et 2023. aastal registreeriti EL riikides rekordilised 1,14 miljonit rahvusvahelise kaitse taotlust, mis on viimase seitsme aasta kõrgeim number ja rõhutab sellega suurenenud julgeolekualaseid väljakutseid. Eestis esitati samal aastal 4 000 varjupaigataotlust, mis on märkimisväärne kasv võrreldes eelnevate aastatega, kus 2021. aastal oli taotlusi 1 500 ja 2022. aastal 2 000. Eurodaci andmed 2021. aasta esimese kaheksa kuu jooksul näitavad, et registreeriti 131 000 varjupaigataotlust, millest 23 000 tekitasid "Kategooria 2 hiti" pärast ebaseaduslikku piiriületust ja 71 620 otsingut Eurodaci seotuna ebaseaduslikult riigis viibivate isikute sõrmejälgedega, viidates isikute liikumisele ühest liikmesriigist teise. 2022. aastal saadeti EL-ist välja 322 365 kolmandate riikide kodanikku, samas kui 2023. aastal suurenes see arv 431 295-ni, mis viitab olulisele kasvule. Eestis saadeti 2022. aastal riigist välja 1140 inimest ja 2023. aastal 1145 inimest, näidates väikest tõusu. Lisaks suurenes 2022. aastal kolmandate riikide kodanikest ebaseaduslike riigis viibijate arv EL-is 92% võrreldes 2021. aastaga, ulatudes 1 120 380 isikuni. Eestis tõusis nende arv 1070-ni, mis kinnitab trendi jätkumist ka kohalikul tasandil. (D2, D3, D9)

Uurimisküsimuse 2 raames: "**Millised on peamised õiguslikud ja praktilised takistused, mis mõjutavad teise rände tõhusat kontrollimist Eestis?**", viis töö autor läbi dokumendianalüüsi, kasutades selleks spetsiifiliselt välja töötatud koodisüsteemi. Kategooria „**õiguslikud takistused teiseses rändes**“ alla kujunesid koodid **haldusprotsesside keerukus (32)**, **informatsiooni kättesaadavus (3)**, **julgeoleku küsimus (11)** ning **praktilised takistused (4)** koos alamkoodidega **põhiõigused (1)** ja **rändehaldus (6)**. Lisaks mainitud koodidele esitatakse täiendavad alamkoodid lisas nr. 7, mis sisaldab nende nimetusi ja esinemissagedusi. Küsimuse all uuritakse teise rände õiguslikke ja praktilisi takistusi, nagu bürokraatia ja julgeolekumured, mis mõjutavad rändeprotsesside läbipaistvust ja tõhusust. Käsitletakse ka rändajate õiguste kaitset ja rändepoliitika koordineerimist.

Koodi „**haldusprotsesside keerukus**“ järgi selgus, et teise rände tõhusat kontrollimist Eestis mõjutavad peamiselt keerulised haldusprotsessid, mis tulenevad mitmekihilistest õiguslikest ja menetluslikest nõuetest. Need hõlmavad rahvusvahelise kaitse taotluste menetlemise protseduure, vastutava liikmesriigi määramise kriteeriume, andmevahetust

liikmesriikide vahel ning õiguskaitsevahendite kasutamist. Erinevate etappide kestus ja keerukus, sealhulgas teabe esitamise, isikliku vestluse võimaldamise ja üleandmisotsuste vaidlustamise protsessid, loovad administratiivseid takistusi, mis võivad viivitada või takistada teisese rände tõhusat kontrollimist. (D4, D9)

Koodi „**informatsiooni kättesaadavus**“ analüüsist selgus, et teisese rände tõhusat kontrollimist Eestis mõjutavad oluliselt teabe levitamise ja vastuvõtmise protsessid (D3). Erinevate asutuste ja liikmesriikide vaheline teabe jagamine on sageli piiratud, mis takistab tõhusat koostööd ja koordineerimist (D5). Lisaks on tuvastatud, et rändajatele antava teabe piiratus, üldisus või aegumine võib vähendada nende teadlikkust oma õigustest ja kohustustest, mis omakorda mõjutab menetluste läbiviimise ajakulu ja ressursi (D8, D9).

Koodi „**julgeoleku küsimus**“ analüüs näitab, et Eestis mõjutab teisese rände tõhusat kontrollimist rahvusvaheliste konfliktide ja julgeolekuohtude muutuv olemus. On esile kerkinud hübridohtude, nagu küberründed ja organiseeritud kuritegevus, tõrjumise vajadus, mis nõuab koostööd avaliku, era- ja kolmanda sektori vahel. Siseturvalisuse arengukava (2020-2030) toonitab rahvusvahelise koostöö ja vastupanuvõime tugevdamise tähtsust. Samuti käsitletakse tõhusamat piirihaldust, et parandada välispiiride turvalisust ja hallata rändevooget, aidates sellega kaasa Schengeni ala turvalisusele. Rändepoliitika ja julgeolekumeetmed on kooskõlastatud, et tagada nii piiride turvalisus kui ka rändajate õiguste kaitse. (D11, D14, D15)

Koodi „**praktilised takistused**“ järgi mõjutavad pandeemia tagajärjel tekkinud praktilised takistused, nagu rahvusvahelise kaitse taotluste registreerimise vähenemine ja reisipiirangutest tulenevad raskused, oluliselt teisese rände tõhusat kontrollimist ja tagasisaatmise operatsioonide läbiviimist Eestis (D4, D9). Alamkoodide „**põhiõigused**“ ja „**rändehaldus**“ analüüsi tulemusena selgus, et põhiõiguste valdkonnas tõstetakse esile isikuandmete kaitse ja turvalisuse tagamise vajadust, rõhutades liikmesriikide kohustust võtta meetmeid isikuandmete turvalisuse ning ebaseadusliku juurdepääsu või andmete kaotamise vältimiseks. Rõhutatakse vajadust koordineerimise ja koostöö parandamise järele erinevate asutuste ja liikmesriikide vahel, et tõhustada teisese rände kontrolli (D4).

Kolmanda kategooria raames otsitakse vastuseid uurimisküsimusele 3: „**Millised on head praktikad, mida Eestis saab rakendada teisese rände haldamiseks?**“ Uuringus kasutatud koodid – **eesmärgid** (12), **Eesti praktikad** (25), **mõjutavad tegurid** (19),

rahvusvahelised näited (24), tehnoloogia ja innovatsioon (30). Loetletud koode täiendavad alamkoodid, mille nimetused ja esinemissagedused on esitatud lisas nr 8.

Koodi „**eesmärgid**“ analüüsi tulemusena selgus, et Eesti võib teise rände haldamiseks rakendada mitmeid häid praktikaid. Need hõlmavad piiriolukorra info haldamist ja operatiivkoostöö ning migratsioonijärelevalve arendamist, et vähendada ebaseaduslikku rännet (D1, D9, D16). Samuti tuleks edendada integratsiooni ja kaasamist, pidades silmas Euroopa eluviisi, mis on kaasav, ja toetada kõiki ühiskonna liikmeid, austades ühtlasi ühiseid Euroopa väärtusi (D8). Lisaks peaks Eesti keskenduma tasakaalustatud rändepoliitikale, mis toetab arengut, ühiskonna sidusust ja siseturvalisust, pakkudes samal ajal kõrgelt kvalifitseeritud tööjõule paindlikke sisse- ja elamistingimusi (D16).

Alamkoodide "**riskianalüüs**" ja "**haavatavuse hindamine**" järgi keskenduvad Eestis soovitatavad teise rände haldamise head praktikad haavatavuse hindamisele ja riskianalüüsile. Haavatavuse hindamine määratleb liikmesriikide võimekuse toime tulla välispiiridel esinevate väljakutsetega, identifitseerides need riigid, mis seisavad silmitsi eriliste probleemidega. See hõlmab liikmesriikide võimet panustada ressursside ja tehniliste seadmete reservi, samuti võimet kasutada Frontexi abi. Riskianalüüs tuvastab olemasolevad ja potentsiaalsed ohud, et rakendada sobivaid ennetavaid ja reageerimismeetmeid. Protsess sisaldab andmete kogumist, ohtude mõju analüüsi ning riskide maandamise strateegiate väljatöötamist (D6, D7, D9, D12). Koodi "**Eesti praktikad**" analüüsi tulemusena selgus, et Eesti kasutab teise rände haldamiseks mitmeid meetmeid, mis hõlmavad ebaseadusliku sisserände vastaseid võitlusmeetodeid, seadusakte kolmandate riikide kodanike Eestisse saabumise, ajutise viibimise, elamise ja töötamise reguleerimiseks, piiriületuse tingimusi, õiguslikku vastutust ja sanktsioone ebaseadusliku rände puhul. Lisaks on oluline osa konsulaarasutuste töö, preventiivsel rändekontrollil, koostööl lähteriikidega ning Eesti siseturvalisuse arengukavadel. Need meetmed peegeldavad Eesti pühendumust rände haldamisele, tagades samal ajal riigi julgeoleku ja avaliku korra. (D1, D15, D16)

Alamkoodide "**põhiõigused**" ja "**rändehaldus**" alla selgus, et Eestis rakendatavad head praktikad teise rände haldamiseks sisaldavad mitmeid strateegiaid ja meetmeid, mis austavad põhiõigusi rändepoliitikas, sealhulgas elamisõigust, töötamisõigust ja õigust õiglasele menetlusele. Eesti seadusandlus, nagu välismaalaste seadus ja riigipiiri seadus, määratleb kolmandate riikide kodanike õigused ja kohustused, tagades nende õiguste kaitse. Lisaks hõlmab rändehaldus Eestis ebaseadusliku rände ennetamist, tõkestamist ja

kontrollimist, kasutades selleks rahvusvahelist koostööd, tehnoloogilisi lahendusi ning viibimisaluste ja piirikontrolli süsteeme. Eesti rakendab mitmeid meetmeid nagu eelkontrolli süsteemid, riskianalüüsid ja elektroonilised nimekirjad, mis tugevdavad piirikontrolli ja aitavad hallata rännet tõhusalt. (D1, D11, D16)

Koodi "**mõjutavad tegurid**" ja alamkoodi "**mõju julgeolekule**" analüüsi raames selgus, et Eesti kasutab teisese rände mõju julgeolekule leevendamiseks mitmeid strateegiaid. Need hõlmavad olukorrast lähtuvaid riskianalüüse, mis põhinevad ühisel integreeritud mudelil, ning meetmeid piiriülese kuritegevuse tõkestamiseks, nagu ebaseaduslik piiriületus, inimkaubandus, terrorism ja hübriidohtude vastu võitlemine (D7, D11, D15). Lisaks on rõhk koostööl liitlaste ja partneritega, mis tugevdab nii Eesti kui ka regionaalset julgeolekut, eriti Läänemere piirkonnas (D11).

Koodi "**rahvusvahelised näited**" analüüs toob esile, et head praktikad teisese rände haldamisel hõlmavad erinevaid rahvusvahelisi algatusi ja koostöövorme. EL-i rahastatud programmid toetavad ebaseaduslike rändajate re-integratsiooni, edendades samas ka talentide naasmist lähteriiki. Lisaks rõhutatakse Frontexi olulist rolli piiri- ja rändehalduses, pakkudes operatiivset tuge liikmesriikidele. Need näited kajastavad, kuidas rahvusvaheline koostöö ja poliitika aitavad teisese rände haldamist tõhustada, tagades samal ajal kaitse haavatavatele rühmadele ja piiride turvalisuse tugevdamise. (D3, D10, D12, D13)

Koodi „**tehnoloogia ja innovatsioon**“ analüüsi kohaselt on tehnoloogilised lahendused kesksel kohal teisese rände haldamisel. Tehnoloogia kasutamine hõlmab digiteenuste laiendamist integratsiooni jaoks, IT-standardite arendamist ning EUROSURI süsteemi rakendamist, mis parandab teadlikkust ja reaktsioonivõimet välispiiridel. Eestis rakendatakse teisese rände haldamisel tehnoloogiaid ja innovatsiooni, mis toetuvad nii riigisisesele kogemusele kui ka rahvusvahelisele koostööle, edendades re-integratsiooni ja tõhusat piirivalvet. Oluline on ka Euroopa üleste süsteemide koostalitlusvõime, mis tagab parema kontrolli ja teabejagamise (D7, D9, D12, D13). Neljanda kategooria "**sidusrühmade koostöö**" alla kuuluvad koodid vastavad uurimisküsimusele nr. 4: „**Millist koostööd vajavad riiklikud ja rahvusvahelised sidusrühmad, et tagada teisese rände tõhus ja põhiõigusi järgiv kontroll?**“ Uurimuses loodud koodide hulka kuuluvad „ettepanekud“ (16), „haridus ja koolitus“ (26), „rahvusvahelised organisatsioonid“ (58) ja „riiklikud asutused“ (9) ja „privaatsektori osalus“ (7), mille alla kuulub alamkood „**kodanikuühiskond**“ (26). Loetletud koodide ja alamkoodide esinemissagedused on esitatud lisan nr. 9.

Vastavalt koodile "**ettepanekud**" on tuvastatud, et teise rände haldamine nõuab riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil koostööd, mis keskendub re-integratsiooni ja kaasamise edendamisele, tagades ühtsemad ühiskonnad. EL-i liikmesriigid peaksid vastu võtma uued meetmed, mis põhinevad laialdastel konsultatsioonidel erinevate sidusrühmadega, ja tugevdama olemasolevaid võrdsusstrateegiaid (D3, D7, D9, D10, D12). Oluline on ka EL-i rahastus, eriti AMIF-i ja ESF+ fondide kaudu, mis toetavad liikmesriikide re-integratsiooniprogramme (D9). Samuti on vajalik integratsioonipoliitika tulemuslikkuse jälgimine usaldusväärsete andmete abil, mida koordineerib EL-i Põhiõiguste Amet (D2, D9, D10), ning koostöö Frontexiga ressursikasutuse maksimeerimiseks ja Euroopa piirihalduse standardite järgimiseks (D7).

Koodi "**haridus ja koolitus**" kohaselt on riiklikud ja rahvusvahelised sidusrühmad vastutavad hariduse ja koolituse pakkumise eest, et tagada põhiõiguste mõistmine ja austamine teise rände kontrollimisel. On oluline arendada haridusprogramme ja koolitusmaterjale, mis keskenduvad mitmekultuurilisele oskusteabele, keeleõppele ja õiguslikele alustele. Ametnike, koolitamine on vajalik põhiõiguste järgimise tagamiseks teise rände kontekstis. (D3, D7)

Koodi "**privaatsektori osalus**" alamkoodi "**kodanikuühiskond**" kohaselt on oluline riiklike ja rahvusvaheliste sidusrühmade tihedam koostöö kodanikuühiskonna ja eraettevõtetega. See koostöö on hädavajalik teise rände kontrollimisel põhiõiguste järgimiseks, arendades partnerlussuhteid ja kaasates kodanikuühiskonna organisatsioone otsustusprotsessidesse. Kodanikuühiskonna kaasamine integratsiooni toetavate tegevuste planeerimisse ja elluviimisse on kriitiline, et tagada laiapõhjaline toetus ja mõistmine rände probleemide tähtsusest (D5, D10, D16).

Koodi "**rahvusvahelised organisatsioonid**" alusel on ilmnud, et organisatsioonid nagu EUAA ja Frontex mängivad olulist rolli liikmesriikidele operatiivse toe pakkumisel, rändevoogude haldamisel ja põhiõiguste kaitse tagamisel (D7, D9, D13, D14). Need organisatsioonid aitavad kiirendada varjupaigataotluste töötlemist, võidelda ebaseadusliku rände ja inimkaubanduse vastu ning edendada koostööd kolmandate riikidega rändehalduses (D3, D7, D10). EUAA pakub operatiivtuge liikmesriikidele, aidates kiirendada varjupaigataotluste töötlemist ja tugevdada vastuvõtusüsteeme EL-i varjupaigaõigustiku nõuete järgi (D3, D7, D9). Frontex toetab liikmesriike kiire operatiivtöötajate koolitamise ja varustuse soetamisega, ning osaleb piirihalduse ja rändejälgimise operatsioonides, nagu EUROSUR, tagades tegevuste ajal põhiõiguste

järgimise (D7, D9, D10). (D3, D5, D7, D9, D10). Frontex töötab tihedalt koos EL-i organite nagu Europol ja EUAA, jälgides rändevoogusid, tegemaks riskianalüüse, hindamaks haavatavust ning pakkumaks operatiivabi liikmesriikidele, toetades samal ajal EUROSURI toimimist, tagades põhiõiguste järgimise piirivalve ja tagasisaatmise operatsioonides ning arendades tehnilisi ja operatiivstandardeid erinevate piirihaldusgruppide koordineerimiseks (D3, D5, D7, D9, D10). Lisaks tehakse koostööd rahvusvaheliste organisatsioonidega nagu ÜRO, Interpol ja Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon, et edendada integreeritud piirihaldust ja kooskõlastatud lähenemist piirikontrollile ja tagasisaatmisele, suurendades sellega piirkondlikku ja globaalset julgeolekut (D7).

Koodi "**riiklikud asutused**" analüüs rõhutab riiklike ja rahvusvaheliste sidusrühmade vahelise koostöö olulisust teisese rände tõhusaks haldamiseks. On hädavajalik, et rahvusvahelise kaitse taotlustega tegelevate asutuste töötajad oleksid hästi informeeritud ja koolitatud. (D5, D6, D7, D9, D15).

2.3. Ekspertintervjuude kokkuvõte

Uurimisküsimustele vastuse leidmiseks viidi lisaks dokumendianalüüsile läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud, kaasates mitmekesisest grupi eksperte, kelle hulka kuulusid PPA ametnikud, põhiõiguste keskuste esindajad ning teised asjakohaste ministriumide ja ametite spetsialistid. Uurimistöö raames kogutud andmed, mis pärinesid NVIVO tarkvara abil kodeeritud intervjuudest, võimaldasid autoril koondada ja võrrelda ekspertide hinnanguid teisese rände kontrollile ja selle seotusele põhiõiguste kaitsega.

Esimeses kategoorias avati uurimisküsimus 1: **Millised Euroopa Liidu põhiõigused on seotud teiseste rändajate õigustega ja kuidas need mõjutavad teisese rände reguleerimist Eestis?** Kategooria all uuriti ekspertide arvamusi ja kogemusi seoses EL normide tõlgendamise, põhiõiguste kaitse ja normide rakendamise väljakutsetega rändekontrolli kontekstis. Lisaks käsitleti mõju, mida need normid omavad julgeolekule ning kuidas need kajastuvad rändepoliitikas ja konkreetsetes direktiivides ja määrustes. Kategooria "**EL normide rakendamine rändekontrollis**" sisaldab järgmisi koode: kood "**rändekontroll**" (6) alamkoodidega "**EL normide tõlgendamine**" (11) ja "**põhiõigused**" (26); kood "**normide rakendamise väljakutsed**" (42) alamkoodidega "**mõju julgeolekule**" (27) ja "**põhiõiguste piiramine**" (36); kood "**põhiõiguste kohaldumine rändepoliitikas**" (5) alamkoodidega "**EL-i rände direktiivid ja määrused**" (27) ja

"**põhiõiguste austamine rändekontrollis**" (18); ning kood "**põhiõiguste tagamine rändekontrolli teostamisel**" (9). Need koodid ja alamkoodid on olulised rändepoliitika mõjude, normide rakendamise väljakutsete ning põhiõiguste tagamise analüüsimisel, arvestades turvalisuse aspekti. Lisainfo alamkoodide nimetuste ja esinemissageduste kohta on esitatud lisas nr 9.

Koodi „**mõju teise rände kontrolli**“ all käsitletud teemad peegeldasid eksperdid erinevaid meetmeid ja lähenemisi, mis mõjutavad rändekontrolli protsesse Eestis. Toodi välja, et rändajate seaduslikku staatust Eestis uuritakse vastavuses EL-i põhiõiguste normidega (E1, E2, E3). Samuti märgiti põhiõiguste järgimise tagamist, mis kaitseb rändajaid vägivalla ja diskrimineerimise eest (E1, E2, E3, E5, E8), ja tõsteti esile vajadust selgete tingimuste järele riiki sisenemisel ja seal viibimisel (E2, E3, E4, E8, E11). Põhiõiguste austamine ja tagamine töötingimustes ning õiglase tasustamise kaudu toodi samuti välja (E7), nagu ka Eurodac'i süsteemi laiendamist, mis aitab dokumenteerida rändajate andmeid ja parandab ülevaadet rändevooogudest (E8). Ning rõhutati, et kuigi põhiõigused ei piira rändajate järelevalvet, tuleb tagada, et kontrollimeetmed oleksid proportsionaalsed ja õiguspärased, vältides diskrimineerimist (E1, E2, E4, E7, E8).

"Peamiselt toetume intervjuerimisele, et tuvastada rändaja seaduslikku staatust ja tausta, mis on kooskõlas põhiõigustega ja tagab menetluste läbipaistvuse." (E1)

"Põhiõiguste normide järgimine kaitseb rändajaid vägivalla ja diskrimineerimise eest ning tagab nende õiguspärase kohtlemise teise rände kontrolli käigus." (E2)

Alamkoodi „**EL normide tõlgendamine**“ analüüsist selgus, et enamik eksperte rõhutavad põhiõiguste tähtsust Eesti teise rände halduses (E1-E14). Teise rände reguleerimisel Eestis on fundamentaalne kõigi põhiõiguste, sealhulgas liikumisvabaduse ja õiglase kohtumõistmise, universaalne rakendamine, samuti kaitse erinevate veendumuste ja vaadete suhtes (E1, E11, E12). Põhiõiguste integreerimine piirihaldusstrateegiasse aitab mõista ja hallata rändevoolusid (E13), ja nende järjepidev rakendamine õigussüsteemis peegeldab EL normide kohaldamist (E2). Riiklike erisuste ja põgenike ümberpaigutamise kogemuste arvestamine on samuti kriitiline (E4). Rändajate teavitamine nende õigustest ja kohustustest neile arusaadavas keeles on oluline nende õiguste praktiliseks rakendamiseks (E9). Ekspertide seisukohad rõhutavad vajadust mõista ja järgida kõiki põhiõigusi, kohaldades neid võrdselt ja arvestades iga juhtumit individuaalselt, et tagada rändepoliitika õiguspärasus. (E1, E11, E12, E13, E2, E4, E9)

Alamkoodi „**põhiõigused**“ all, et Eesti õigusnormid tagavad rändajate põhiõigused, olles vastavuses EL põhiõiguste hartaga, ilma kõrvalekalleteta (E1). Rändajate õigused elule, inimväärikusele ja õiglasele menetlusele on kaitstud, vältides tagasisaatmist riikidesse, kus võib esineda piinamist (E10, E12, E14, E2). Mitmekeelse toetuse arendamine ja rändajate õiguste selge selgitamine on töös (E4, E5, E9), samas kui PPA rakendab põhiõigusi järjepidevalt (E7). Põhiõiguste ühtlane ja individuaalne rakendamine on teise rände haldamisel kriitilise tähtsusega (E1, E2, E4, E5, E6, E7, E9, E10, E12, E14).

"Peame leidma viise, kuidas nende õigustega toime tulla ja neid austada isegi kui see on rände kontrollimisel keeruline." (E10)

"Riskiprofilide põhiselt inimeste grupeerimine võib paista diskrimineeriv, kuigi see ei ole diskrimineeriv, vaid lihtsalt kindlale alusele toetuv inimeste profileerimine." (E11)

Koodi „**normide rakendamise väljakutsed**“ all selgus, et EL-i erinevate andmebaaside ühildamatus on suur takistus teise rände tõhusaks kontrolliks (E8). Liikmesriikide koostöö ja infovahetuse parandamine on hädavajalik, kuid vajalikud süsteemid on alles arendusjärgus. Teise rände kontrollimisel esineb alati põhiõiguste riive oht, näiteks isikuandmete kaitse ja eraelu puutumatuse osas, mis nõuab, et kõik meetmed oleksid proportsionaalsed ja õiguspärased (E1, E6, E7). Lisaks on põhiõiguste kohaldamine ja tõlgendamine teise rände kontekstis keeruline, eriti kui tuleb arvestada kultuuriliste erinevustega ja ületada keelebarjääre (E4, E7, E9). Efektiivne teise rände kontroll sõltub ka tihedast koostööst ja koordinatsioonist liikmesriikide vahel, mis on sageli puudulik (E12, E14). Samuti on väljakutseks julgeolekukaalutluste ja põhiõiguste vahel tasakaalu leidmine, eriti kui kasutatakse meetmeid nagu inimeste profileerimine ja riskiriikide kodanike erikohtlemine (E10, E11).

"Minu arvates ei ole ükski neist põhiõigustest meile järgimiseks eriti keeruline, välja arvatud juhul, kui need välismaalased, kellega me kokku puutume, ei avalda meile piisavalt infot. Kui me räägime näiteks õigusest abielluda ja perekonda luua või eraelu ja perekonnaelu austamise õigusest, ja me ei tea, et neil üldse on perekond, sest nad sageli varjavad seda." (E7)

Alamkoodi „**mõju julgeolekule**“ analüüsi tulemused näitavad, et rändajate õiguste järgimine ja teise rände kontrollimine Eestis on seotud oluliste julgeolekuküsimustega. Kontrollide läbiviimisel lähtutakse riskiprofilidest, et tuvastada isikuid, kes võivad ebaseaduslikult riiki siseneda, mitte ainult ebaseaduslikul viibimisel põhinevatest

kahtlustest (E1, E2, E3, E10). Julgeoleku tagamise vajadus võib põhjustada eraelu puutumatusel olulisi riiveid, ent need peavad olema proportsionaalsed ja põhjendatud (E10). Regulasioonid peavad tagama tasakaalu julgeolekukaalutluste ja põhiõiguste vahel, eriti kui on tuvastatud õigusnormide rikkumisi (E11). Kuigi rännet peetakse riigiti erinevalt tõlgendatavaks põhiõiguseks, on julgeoleku ja põhiõiguste vahelise tasakaalu leidmine tunnistanud keeruliseks (E12). Praegune suundumus näib toetavat rändajate õiguste kaitsmist, kuigi julgeolekumured võivad tekitada vajaduse põhiõiguste riivete järele, mis nõuavad alati põhjendusi ja ei tohi ületada vajalikku määra (E13). Kokkuvõtvalt tõdetakse, et õiguste kaitse ja julgeoleku tagamine peavad olema tasakaalus (E1, E10, E12, E13).

"Riive võib olla päris suur inimese eraelu puutumatusel, kuid see annab meile võimaluse paremini tuvastada juhtumeid, kus isikud tulevad riiki seadusliku aluseta." (E10)

"Täna tundub, et kaalukauss on rohkem rändajate poole kaldu." (E13)

Rändajate õiguste tagamisel ja teise rände kontrollimisel on oluline leida tasakaal rändajate põhiõiguste kaitse ja riikliku julgeoleku vahel, kusjuures julgeolekumured võivad kaasa tuua põhiõiguste riiveid, kuid eksperdid rõhutavad, et need riived peavad olema proportsionaalsed ja hästi põhjendatud (E1, E10, E11, E12, E13).

Alamkoodi „**põhiõiguste piiramine**“ analüüsist selgus, et EL põhiõiguste järgimine seab teise rände kontrollile kindlad nõuded, nagu õiguslikud raamistikud ja proportsionaalsuse põhimõtte. See tähendab, et kõik kontrollimeetmed peavad olema õiguslikult põhjendatud ja rangelt vajalikud eesmärkide saavutamiseks, vältides ülemäärast sekkumist isikute põhiõigustesse (E1, E7). Diskrimineerimisvastane võitlus on rände kontekstis oluline, kuna see nõuab kõigi isikute võrdset kohtlemist olenemata nende rahvusest, rassist või etnilisest päritolust, mis on kriitiline menetluste õigluse tagamiseks ja võib teise rände kontrollis avalduda mitmel moel põhiõiguste piiramisena (E4). Näiteks teise rände kontrolli käigus sageli kogutavate isikuandmete töötlemine võib riivata eraelu puutumatusel ja andmekaitse õigusi, eriti kui andmetöötlus ei ole piisavalt põhjendatud või proportsionaalne (E1, E6). Lisaks võib teatud juhtudel, näiteks ebaseaduslike rändajate kinnipidamisel, tekkida konflikt vabaduse ja turvalisuse õigusega, mis nõuab, et kinnipidamine oleks rangelt reguleeritud ja õigustatud, et mitte riivata isikute õigust vabadusele ja turvalisusele (E10). On selge, et mis tahes piirang peab olema proportsionaalne ja hästi põhjendatud, arvestades kõiki asjakohaseid õigusi ja seaduslikkust (E1, E2, E3, E5, E6, E7, E10, E11).

"Kui põhiõigus pereelule ja vältimatu vajadus kinnipidamiseks konflikti lähevad, tuleb teha kaalutusotsus." (E10)

Koodi „**põhiõiguste kohaldumine rändepoliitikas**“ all käsitletud analüüs näitab, et EL-i põhiõiguste normid mängivad olulist rolli teise rände kontrollimisel, keskendudes kinnipidamise õigustatusele ja Dublini määrusest tulenevatele nõuetele Eestis. Põhiõiguste austamine peab olema sõnastatud seadusaktides ning peegelduma Schengeni hindamistes, et tagada varjupaigataotluste menetluse ja inimkaubanduse vastase võitluse ühtne lähenemine (E2, E3, E4, E8, E11, E14). Teise rände kontrollimeetmed peavad olema proportsionaalsed ja õiguspärased, et vältida ülemäärast sekkumist isikute põhiõigustesse (E1, E7). Lisaks peab isikuandmete kogumine ja töötlemine olema kooskõlas eraelu puutumatuse ja andmekaitse nõuetega, tagades, et andmetöötlus on põhjendatud ja proportsionaalne (E6).

"Kui sõrmejälgede vastet ei tule tekib küsimus miks. /../ Mida rohkem kahtlasi asjaolusid seda rohkem on võimalik ära tõendada et on põgenemisoht." (E11)

Alamkoodi „**EL-i rände direktiiv ja määrused**“ analüüs tulemusena selgus, et EL-is esineb mitmesuguseid rändepoliitika rakendamise murekohti, eriti varjupaigataotluste ebaühtlase käsitlemise (E11) ja Dublini määruse praktilise rakendamise osas, et kõik protsessid ja menetlused on kooskõlas põhiõiguste põhimõtetega (E2, E4). EL-i direktiivide ja konventsioonide roll rändajate kaitseks on kriitiline, sealhulgas inimkaubanduse vastase võitluse puhul (E3, E4). Reformide ja direktiivide suhtes valitsevad erimeelsused, kusjuures arvamused kõiguvad uute muudatuste potentsiaali ja nende praktilise tõhususe osas (E2, E3, E4, E8, E11). Põhiõiguste normid mõjutavad oluliselt teise rände kontrolli, tagades, et kõik meetmed on proportsionaalsed ja õiguspärased, ilma et need ülemääraselt sekkuvad isikute põhiõigustesse. (E1, E7). Samuti rõhutatakse eraelu puutumatuse kaitset, kus isikuandmete kogumine ja töötlemine peab olema kooskõlas andmekaitse nõuetega, et mitte riivata asjatult isikute privaatsust (E6). Ekspertid rõhutavad ka Dublini määrusest tulenevate nõuete olulisust ja seda, kuidas need kohalduvad Eesti kontekstis, tagades ühtse lähenemise teise rände kontrollile Euroopas (E2, E3, E6, E10, E11).

Alamkoodi „**põhiõiguste austamine rändekontrollis**“ analüüsi tulemusena ilmnes, et Eesti rändepoliitikas ja EL põhiõiguste rakendamises esinevad erinevad vaatenurgad ja vastuolud. Diskrimineerimisele suunatud kaebuste ja ebainimliku kohtlemise küsimustes

avaldukid lahknivad arvamused (E1, E8, E9, E11), samal ajal kui kultuurilised erinevused ja diskrimineerimise tajumine tulid esile eriti rassipõhisel kontrollil (E1, E2, E3, E12). Pereelu austamine on esile tõstetud, rõhutades perekondade kaitsmist riigis seadusliku aluseta viibimisel (E10). Rändepoliitika ülesehituses peetakse silmas diskrimineerimise vältimist, rõhutades isiklike faktorite asemel kindlaid juhtumeid (E10), ja eristatakse esmast ja teisest rännet, kuigi andmete olemasolu lihtsustab teisese rände puhul õiguste tagamist (E11). EL kodanike teisese rände küsimused on kinnipidamise ja tagasisaatmise valguses keerukad (E2, E3, E11). Ekspertide üldine seisukoht toetab põhiõiguste esmatahtsust rändepoliitikas, diskrimineerimise vältimist ja ebaregulaarsete rändajate perekondade kaitset (E1, E3, E10, E11).

"Perekonnaelu on samuti oluline. Kui inimene on teises riigis seadusliku aluseta, kuid tal on seal seaduslikult töötav pere, siis hindame eriti liikumist liikmesriikide sees pereelu ja puutumatus, et otsustada, kas isik peaks lahkuma või saab perega liituda" (E10)

Koodi „**põhiõiguste tagamine rändekontrolli teostamisel**“ analüüsist selgub, et Eestis pööratakse erilist tähelepanu EL-i põhiõiguste normide järgimisele, rõhutades perekonnaelu austamist ja laste õigusi, eriti olukordades, mis on seotud kinnipidamise ja elamislubade menetlemisega (E2, E10). Eesti rändepoliitika kohandub rahvusvaheliste kaitse taotluste ja erivajadustega rändajate individuaalsete vajadustega, nagu keelebarjääride ületamine, mis nõuab individuaalset lähenemist (E4, E5, E12). Isikuandmete kogumine ja töötlemine peab olema kooskõlas andmekaitse nõuetega, et kaitsta eraelu puutumatus, mis nõuab, et andmetöötlus oleks piisavalt põhjendatud ja proportsionaalne (E6, E7). Lisaks rõhutatakse Dublini määrusest tulenevate nõuete olulisust ja seda, kuidas need kohalduvad Eesti kontekstis, tagades ühtse lähenemise rände kontrollile Euroopas (E2, E3, E6, E10, E11). Teises kategoorias keskendutakse uurimisküsimusele 2: **"Millised on peamised õiguslikud ja praktilised takistused, mis mõjutavad teisese rände tõhusat kontrollimist Eestis?"** Kategoorias **"Õiguslikud takistused"** keskendutakse järgmistele koodidele: **"haldusprotsesside keerukus"** (27) alamkoodiga **"reformid"** (16); **"julgeoleku ja privaatsuse tasakaal"** (14); ning **"praktilised takistused"** (28) alamkoodiga **"õigusaktide puudujäägid"** (30). Need koodid peegeldavad rändekontrolli haldusprotsesside keerukust, reformide mõju, julgeoleku ja privaatsuse tasakaalu ning praktiliste ja õiguslike takistuste mõju teisese rände kontrollile Eestis. Koodide ja alamkoodide esinemissagedused on toodud lisa 10.

Koodi „**haldusprotsesside keerukus**“ analüüsimisel selgus, et teise rände efektiivse kontrollimise takistused on seotud eelkõige süsteemide toimivuse ja rahvusvahelise koostöö piirangutega. Kuigi süsteemid on toimivad, on vajadus nende pidevaks täiendamiseks ja ühtlustatud tegevuste parandamiseks (E10, E4, E5). Eksperdid toonitasid vajadust tõhustada riikidevahelist koostööd ja kiirendada infovahetust (E1, E5, E6), samuti rõhutasid nad eri riikide õigusnormide ja koostööpraktikate erinevusi, mis võivad luua lünki järelevalves (E7, E9). Lisaks märkisid eksperdid, et andmebaaside ja süsteemide täiustamine on kriitilise tähtsusega rändajate taustakontrollide ja liikumise jälgimise parandamiseks (E3, E5, E6). Seega nõustuvad eksperdid, et optimeerimine nõuab koordineerimist ja menetluste ühtlustamist nii siseriiklikult kui ka liikmesriikide tasandil (E1-E12).

"Peamine takistus on see, et eri liikmesriikidel on siseriiklikud normid erinevad. Tagasisaatmis poliitikas on erinevusi, nagu ka taustainfo saamises ja koostöös teiste liikmesriikidega. Näiteks VSS ette nähtud reeglite kohaselt, kui kolmanda riigi kodanikul on mõnest teisest liikmesriigist viibimisalus või elamisluba, siis me ei saa teda välja saata oma päritoluriiki, vaid peame saatma sinna, kus tal viibimisõigus on." (E7)

Alamkoodi „**reformid**“ analüüsi tulemusena selgus, et teise rände kontrolli efektiivne läbiviimine Eestis nõuab mitmetahulisi muudatusi, et säilitada põhiõiguste ja riigi turvalisuse vaheline tasakaal ning suurendada süsteemi tõhusust (E1-E12). Eksperdid (E10, E11, E12) rõhutavad, et kriitiline on rändeallikate ja -sihtriikidega koostöö tihendamine, õigusaktide ühtlustamine ja selgemaks muutmine, samuti tõlgendamisruumi laiendamine. Lisaks on Euroopa-ülese koostöö tugevdamine ja andmevahetus karistusregistrite vahel tuvastatud kui olulised sammud turvalisuse suurendamiseks (E3, E5). Seadusandlike piirangute kehtestamine töandjatele, kes kasutavad ebaseaduslikult välismaalasi, sh sanktsioonide karmistamine ja riigihangetel osalemise piiramine, on samuti esile toodud kui olulised (E12). Lõpetuseks on ajutise kaitse ja varjupaigamenetluste regulatsioonide läbivaatamine möödapääsmatu, et vältida seadusliku aluseta riigis viibimist ning menetlusprotsesside keerukuse vähendamist (E11, E5).

"See on ka üks asi, mis aitaks seda teisest rännet kuidagi pidurdada..." ja „tõkestavate meetmete mõju on oluline, kuid selle efektiivsust alles hinnatakse.“ (E8)

„Kui see uus süsteem lõpuks tööle hakkab, nii nagu plaanitud, muudab see meie elu palju lihtsamaks.“ (E11)

Koodi „**julgeoleku ja privaatsuse tasakaal**“ kohaselt selgus, et oluliseks väljakutseks teisele rände kontrollimisel on privaatsusega seotud piirangud ja andmekaitse, mis mõjutavad otseselt rändevoojude jälgimist ja haldamist (E1, E3). Rõhutatakse riikidevahelise infovahetuse ja koostöö parandamise vajalikkust, sealhulgas tõhusamat andmebaaside kasutust ja rahvusvahelist koordineerimist (E10, E11, E3, E6). Ekspertid toonitavad andmete kättesaadavuse ja taustakontrolli põhjalikkuse tähtsust rände juhtimise ja turvalisuse tagamisel, samuti biomeetriliste andmete ja teiste EL riikide teabe kasutamist (E3, E5). Sellega seoses on välja toodud ka vajadus kohanduda muutustega ning kasutada usaldusväärset andmekogumist ja -töötlemist, et tagada riiklik julgeolek, samal ajal kui rändajate õigused ja julgeoleku huvid on tasakaalustatud (E6, E7).

„ *TURS programm on vahend rändajate ja julgeoleku huvide tasakaalustamisel...* “ (E7)

Ekspertide hinnangute kohaselt tuleb teisele rände kontrollimisel Eestis leida julgeoleku ja privaatsuse vaheline tasakaal ning tagada teabe usaldusväärsus, rõhutades mitmetasandilist koostööd ja paindlikkust muutuste rakendamisel (E10, E11, E3, E5, E6, E7).

Koodi „**praktilised takistused**“ all toodi ekspertide poolt välja mitmeid peamisi takistusi, mis mõjutavad teisele rände tõhusat kontrollimist Eestis. Teisele rände tõhus kontrollimine Eestis puutub kokku oluliste väljakutsetega, mis hõlmavad eeskätt infovahetust ja ressursijaotust liikmesriikide vahel ning ametnike teadlikkust ja koolitust (E1, E2, E3, E5, E10, E11, E12, E13, E14). Infovahetuse probleemid ilmnevad eelkõige eelneva teabe puudumisel isikute kohta, mis seab koormuse riigile, kus ebaseaduslik viibimine avastatakse (E1, E2). Ressursside puudus on teine oluline takistus, mis hõlmab vajadust täiendavate investeeringute järele kontrollitegevustes, et võimendada olemasolevaid ressursse ja hõlbustada ülesannete tõhusat täitmist (E1, E2, E3, E5, E10, E11, E12, E13, E14). Teadlikkuse tõstmine ametnike seas peetakse samuti kriitiliseks, et tagada rände kontrollimise tõhusus ja seaduslikkus (E12, E14). Ühtlasi on riikidevaheline koostöö tunnustatud oluliseks teisele rände tõhusaks kontrollimiseks, kus ühtlustatud koolitused ja ühised strateegiad soodustavad kiiret teabe liikumist ja otsuste tegemist. Paindlikkust rände haldamisel peetakse vajalikuks, et tagada inimlik ja õiguspärane rändepoliitika. Seega, rändekontrolli praktikate paranemine sõltub koostööst, ressurside targast kasutusest ja ametnike harimisest. (E1, E2, E3, E5, E7, E10, E11, E12, E13, E14)

Koodi **õigusaktide puudujääkide** analüüsi tulemusena on ilmnunud, et teisele kontrolli rakendamisele kaasnevad õiguslikud takistused, millest olulisimad on seotud andmekaitse

ja eraelu puutumatusena (E1, E2, E3, E7, E10). Need probleemid tulenevad peamiselt andmekaitseseadusest ja EL-i andmekaitse direktiivist, mis seab piirangud isikuandmete kogumisele ja töötlemisele. See puudutab eriti automaatsete süsteemide kasutamist isikuandmete töötlemisel, kus teavet jagatakse ainult konkreetsete isikute kohta, kelle osas on süsteemis tuvastatud vastavusseisud (E1, E10). Samuti on välja toodud, et majutusasutuste andmete kogumise, säilitamise ja edastamise kohustuste täiendamine on vajalik, kuid praegu takistab seda asutuste vaheline koostöö ja kokkulepete puudumine ning puudujäägid Turismiseaduses, mis täna ei kohusta korrektselt majutusettevõtetel andmeid riigiasutusele jagama (E1, E7, E10, E13). Veel on märkimisväärne, et kuigi seadused pakuvad kontrollide teostamiseks palju võimalusi, on probleemiks nende võimaluste rakendamine praktikas, mis nõuab olemasolevate seaduste täiendamist (E10, E12). Lisaks strateegiad, mille järgi teise rände kontroll ei ole täna Eestis prioriteet (E2, E8, E13). Näiteks toodi välja seadusemuudatuste vajalikkus, mis võimaldaks majutusasutustest saadud andmete kiiremat töötlemist ja kontrolli, et reageerida teise rände mõjudele tõhusamalt (E1, E7, E10).

„Vaja oleks suuremaid õigusi andmete töötlemiseks, mis võib-olla praegu ongi suurimaks takistuseks.“ (E13)

„Kuigi meil on õiguslikud raamistikud olemas, on küsimus selles, kuidas me neid rakendame. Mõnikord piirab meid liigne bürokraatia.“ (E3)

Tulemused näitavad, et ehkki õiguslik raamistik on teise rände kontrollimiseks olemas, on vaja kohandusi, mis arvestaksid kiiresti muutuva rändedünaamikaga. Rõhutati ka erinevate ametkondade koostöö tähtsust (E2, E4, E5, E9, E10) ning tõhusat infovahetust (E1, E5, E6), et tagada turvalisus ja seaduste nõuetekohane järgimine.

Kolmandas kategoorias "**Head praktikad**" uuriti uurimisküsimuse 3 raames: "**Millised on head praktikad, mida Eestis võib rakendada teise rände haldamiseks?**" Keskenduti neljale peamisele koodile: "**Eesti praktikad**" (43) alamkoodidega "**geograafilise asukoha mõju**" (9) ja "**mõju julgeolekule**" (24); kood "**tehnoloogia ja innovatsioon**" (32) alamkoodiga "**integreerimisprogrammid**" (7); "**rahvusvahelised näited**" (17); ning "**väljakutsed**" (40). Need koodid kajastavad kohalike tingimuste ja globaalse perspektiivi ühendamist, eesmärgiga leida Eestis teise rände haldamiseks tõhusad ja jätkusuutlikud lahendused. Koodide ja alamkoodide esinemissagedused on esitatud lisa 11.

Koodi „Eesti praktikad“ analüüsi tulemusena selgus, et teise rände haldamiseks põhinevad mitmel headel tavadel, on jõutud järeldusele, et tõhusad strateegiad tuginevad proaktiivsetele meetmetele, millel on oluline roll riigis viibimise seaduslikkuse kontrollimisel ja migratsioonivoogude juhtimisel. Eestis rakendatud praktikad, nagu Schengeni kompensatsioonimeetmete kasutamine, sealhulgas regulaarsed kontrollid ja patrullid (E2, E5, E9), ning riskiprofiilidel põhinev tegevus ja rahvusvaheline infovahetus (E10), on näidanud tõhusust ebaseadusliku migratsiooni tuvastamisel ja ressursside optimeerimisel. Näiteks on Tallinna sadama roll rändevoo juhtimisel oluline ja seal võiksid kontrollimeetmed olla veelgi tugevamad, et ennetada teise rände juhtumeid (E10, E14). Samuti on rõhutatud tihedama koostöö tähtsust erinevate ametkondade vahel (E10), mis võimaldab kiiret ja täpset informatsiooni jagamist ning parandab järelevalve tõhusust.

„Mis võib-olla on teiste riikide hea praktika, ma ütleks, on ka see, et tehakse ühised riskianalüüsid koostöös erinevate ametkondadega, näiteks EMTA ning PPA vahel.“ (E10)

Regulaarne migratsioonijärelevalve, mis hõlmab töökohtade ja transpordivahendite kontrolli, ning tagasisaatmis menetluste efektiivsus näitavad Eesti suutlikkust otsustavalt tegeleda ebaseaduslikult riigis viibivate isikutega (E1, E2, E3, E11, E13). Kontrolli ja järelevalve tugevdamine transpordisõlmpunktides, näiteks bussiliikluses, on kriitiline teise rände probleemide tuvastamisel, samas kui Eesti kohandab oma praktikaid kiiretele muutustele ja keskendub tehnoloogilisele innovatsioonile on see edu võti (E1, E2, E2, E10). Tehnoloogiliste vahendite ja infosüsteemide kasutamine on elutähtis igapäevases järelevalves ning aitab tagada seaduslike viibimiskohtade täitmist (E2, E3, E12). Lisaks on migratsiooninõustajate roll rändajate toetamisel oluline, pakkudes teavet ja tuge Eestis elamise ja töötamise tingimuste kohta (E4, E5). Praktikad kajastavad ühiseid vaateid ja kogemusi, mis toetavad vajadust järjepideva koordineerimise ja paindliku kohanemisvõime järele rändepoliitikas kuid sageli jääb meetmete edukas rakendamine ressursi taha (E6, E10). Tõhus rändehaldus nõuab ametnike pidevat koolitust, teadlikkuse tõstmist Schengeni ala mõjudest ning sotsiaalsete toetuste ja elutingimuste mõjude arvestamist migratsioonivoogudele (E7, E8, E14). Eesti praktikad ja rahvusvahelised kogemused rändehalduses toovad esile Schengeni ala vaba liikumise väljakutsed, rõhutades süsteemse lähenemise ja koordineeritud järelevalve vajadust selles piirkonnas (E1, E2, E3, E7, E10, E11).

"Schengeni ala vaba liikumine teeb kontrolli keeruliseks, sest me ei tea alati, kes riiki sisenenud on." (E7)

Alamkoodi „**geograafiline asukoht**“ analüüsi põhjal on ilmnenu, et Eesti teise rände haldamisel on oluline kohandatud lähenemine, mis arvestab kohaliku geograafiat ja demograafiat (E2, E3, E8, E13, E14). Ressursside puudus ja eriolukordadest tulenevad rändesurve punktid nõuavad paindlikke ja kiireid strateegiaid (E10). Eesti roll kui sihtriik rändevõogude suunal nõuab tõhusat rändehalduse strateegiat ja selgeid protseduure, et eristada erinevat tüüpi rändajaid, seaduslike ja ebaseaduslike (E6).

Alamkoodi „**julgeolek**“ analüüsi tulemusena on selgunud, et Eesti peab teise rände haldamisel navigeerima keerulises julgeoleku ja individuaalsete õiguste kaitse vahelises dünaamikas. Haldusastutuste koostöö ja PPA ning Kaitsepolitseiameti rolli olulisust rõhutatakse julgeoleku tagamisel, isegi kui see nõuab põhiõiguste piiramist (E1, E5, E7, E9). Rändajate integreerimine ja kultuurilised erinevused on esile tõstetud julgeolekut mõjutavatena, mis nõuab ametkondade valmisolekut ja pädevust (E13, E9), ning piiriülese koostöö ja infovahetuse tähtsust Schengeni alal rõhutatakse (E8, E11). Arutelu rände kvootide ja julgeolekuriskide üle tõdetakse vajadust tasakaalu leidmiseks, Eesti strateegiaid on leidnud toimivaid lahendusi (E4), ning eksperdid nõustuvad, et Eesti peab oma rändepoliitikat jätkuvalt arendama, rõhutades mitmetasandilist lähenemist, mis arvestab riigi geograafilist asukohta ja julgeolekuvajadusi (E1, E2, E3, E4, E6, E7, E8, E9, E10, E11, E12, E13, E14).

Koodi „**rahvusvahelised näited**“ analüüsi tulemusena on ilmnenu, et Eesti võib õppida ja rakendada mitmesuguseid lähenemisi teise rände haldamisel. Poola registreerimis- ja dokumentatsioonimeetmed (E10), Austria erariietes ametnikud rongides (E10), koostöö rahvusvaheliste organisatsioonidega nagu Türgi ja Horvaatia puhul (E11), Saksamaa ja Soome siseriiklikud julgeolekumeetmed (E7, E12), Norra mitme ametkonna ühistegevused (E3) ning Soome ja Itaalia kiired tagasisaatmise protseduurid (E7) pakuvad näiteid, millest Eesti võiks inspiratsiooni ammutada. Need näited toetavad mitmetasandilist lähenemist, mis on oluline Eesti rände haldamisel.

Koodi „**tehnoloogia ja innovatsioon**“ analüüsi tulemusena selgusid, mitmed aspektid, mis aitavad kaasa teise rände haldamisele Eestis. Andmebaasid, mis on loodud spetsiifiliselt selliste isikute tuvastamiseks, kes vajavad seadusliku viibimise kontrolli, võimaldavad diskreetset järelevalvet ja aitavad seeläbi paremini mõista rändevõogude mustreid (E2, E3,

E10). Uued innovaatlised lahenduste, nagu biomeetrilistel andmetel põhinevad süsteemid ja andmete integreerimine, kasutusele võtmine aitaks vähendada inimressursside vajadust ning parandab andmestiku põhjalikku analüüsi ja järelevalvet (E11, E12, E13).

"Ma arvan, et võtmesõnaks on infotehnoloogilised lahendused. Need on asjad, mis tegelikult saavad meie töö ära teha, et me ei peaks inimestega kedagi taga ajama." (E13)

Alamkoodi „**integratsiooniprogrammid**“ järgi mängivad need olulist rolli rändajate edukas taas ühiskonnastamises päritoluriikides, aidates kaasa julgeoleku ja legaalse rände toetamisele ning aitavad ennetada teisese ebaseadusliku rände riski. (E11, E12). Ühtlasi on välja toodud, et Euroopa üleste andmebaaside vaheline infovahetus on oluline element, mis aitab kindlustada piiriülest kontrolli ja rändevoogude haldamist, eeldades, et riigid sisestavad andmed korrektselt (E10, E11, E14).

Koodi „**väljakutsed**“ analüüsi tulemusena selgus, et rändevoogude volatiilsus on teisese rände kontrollimisel üks peamisi väljakutseid, kus nõudluse kõikumisest tulenevalt võivad perioodiliselt tekkida uued migratsioonilained (E10). Andmebaaside ja järelevalvesüsteemide täiustamine on samuti kriitiline, kus biomeetriliste andmete põhine ühtne Euroopa andmebaas võimaldaks paremini kontrollida inimeste seaduslikku viibimist ja tuvastada teisene ränne (E7, E9, E10, E11). Ressursside parem jaotamine migratsiooniteedel ning migratsioonikontrolli süsteemide tõhustamine on esile tõstetud kui sügavamate koordineerimise ja reageerimise küsimused EL-i piires (E14). Tõhusamad re-integratsiooniprogrammid pakuvad ressursse ja võimalusi varjupaigataotlejatel vabatahtlikult naasta lähteriikidesse, vähendades seeläbi migratsioonisurvet (E11, E12, E14). Paremad koostööd liikmesriikide vahel on vajalik kolmandatest riikidest lahkumise põhjuste kõrvaldamiseks (E11). Lisaks eeldab tõhusam reageerimine ja ressursside kasutamine ühtsete viisasüsteemide ning elamislubade kontrolli süsteemide arendamist (E8, E10), ning tööjõu ära kasutamise ennetamist, rõhutades paremate töötingimuste vajadust (E4, E9).

Rändepoliitika efektiivsus sõltub ka ametnike asjakohasest koolitusest (E12, E13, E14) ning menetluskiiruse ja seaduste kohandamisest vastavalt eriolukordadele, et ebaseaduslikule rändele tõhusamalt reageerida (E10, E11). Elanikkonna kasvu mõistmine on tähtis mõõde rändepoliitika planeerimisel, mis aitaks lahendada teisese rände probleeme (E12). Eesti peab keskenduma andmete paremale integreerimisele, ressursside tõhusamale kasutamisele, õigusliku raamistiku arendamisele ja tõhusatele ennetavatele ning

interaktiivsetele meetmetele, et kiirelt ja tulemuslikult reageerida rändega seotud väljakutsetele. (E6).

"Oleme kunagi mõelnud naljatades, et ideaalne oleks ühtne Euroopa andmebaas, kus oleksid näiteks sõrmejäljed või muud biomeetrilised andmed. Siis ei oleks reisijatel passi vajagi – kõikjal saaks ennast tuvastada nende biomeetriliste andmete alusel." (E10)

Kokkuvõtvalt on Eestis teise rände haldamiseks rakendatud mitmetasandilisi praktikaid, mis ühendavad kohalikke meetmeid ja rahvusvahelisi kogemusi. Ametnike teadlikkuse suurendamise ning spetsialiseeritud koolituste abil on tõhustatud rändeküsimuste lahendamist, samal ajal kui integratsiooni- ja tagasipöördumisprogrammid toetavad rändajate kohanemist pärast naasmist päritoluriiki (E11, E14). Geograafiliste ja demograafiliste faktorite arvestamine ning koostöö naaberriikide, nagu Läti, näitavad Eesti pühendumust rändepoliitika kohandamisele ja EL normide järgimisele (E1, E13). Eesti on muutunud transiitriigist sihtkohariigiks, mistõttu on kriitiline mõista, kes riigis viibivad, et paremini hallata muutuvaid rändevooge (E6, E7, E13). Olemasolevad praktikad on tõhusad, kuid ressursipiirangud nõuavad täiendavate meetmete ja andmebaaside kasutuselevõttu teise rände tõhusamaks kontrolliks (E1, E6, E7, E8, E11, E13, E14).

Neljandas kategoorias "**koostöö**" keskendutakse uurimisküsimusele nr. 4: "**Millist koostööd vajavad riiklikud ja rahvusvahelised sidusrühmad, et tagada teise rände tõhus ja põhiõigusi järgiv kontroll?**" Uuritakse riiklike ja rahvusvaheliste sidusrühmade koostööd, mis on vajalik teise rände kontrollimiseks, pidades silmas põhiõiguste järgimist. Kategoorias on moodustatud kolm koodi: "**koostöö puudujäägid**" (15); "**koostöö tase**" (31) ja "**sidusrühmade koostöö**" (21), millele on lisatud alamkoodid "**rahvusvaheline**" (23) ja "**riiklik**" (23), mis rõhutavad rahvusvaheliste lepingute ja riiklike praktikate tähtsust. Koodide ja alamkoodide esinemissagedused on toodud lisas 12.

Koodi „**koostöö tase**“ analüüsist selgus, et teise rände efektiivne haldamine ja põhiõiguste järgimine sõltuvad suurel määral riikidevahelisest ja mitmetasandilisest koostööst, mis hõlmab olulisel määral infovahetust. Erinevate riikide koostöö taseme efektiivsuse ja kiiruse varieeruvus, Soome sujuva koostöö näite positiivset mõju ning Ungari vähese koostöö näide, toonitavad ühtlustatud lähenemisviisi ja koostöö tähtsust EL-i tasandil. (E1, E2, E3, E10) ning vastamisaegade erinevused osutavad protsesside kiirendamise olulisusele (E10, E11). Otsekontaktid ja võrgustikutöö parandavad teabe kiiret vahetust (E2, E3, E10), Ukraina kriisi ajal tugevnenud riiklik koostöö (E4, E5, E8)

ja Schengeni riikide vahel varieeruv koostöö (E14) peegeldavad mitmekesist suhtlusmaastikku. Kultuurilised erinevused ja vajadus üle-euroopaliste standardite järele on olulised koostöö tõhustamisel (E7), samas koostöö arendamine ja kahepoolsete kokkulepete sõlmimine näitavad järjepidevust ja kohandumist rändepoliitika ja põhiõiguste tagamiseks (E6, E14).

„Koostöö on mõnevõrra lünklik ja sõltub konkreetsest juhtumist ning riigist. [...] Kuigi meil on EL-i direktiivid, kokkulepped, määrused ning seaduslikud alused, tõlgendab iga riik neid oma siseriiklike õigusnormide kohaselt erinevalt.“ (E10)

„Ekspertide kohtumised ja ühistegevused on olulised. Koolituste raames loodud kontaktid ja võrgustikutöö on väga tähtsad, need aitavad operatiivselt teavet vahetada...“ (E5)

Teise koodi „**koostöö puudujäägid**“ analüüsi tulemusena selgus, et teisese rände haldamisel esilekerkivate peamiste probleemide hulka kuulub ekspertide (E1-E14) sõnul andmevahetuse puudulikkus liikmesriikide vahel. Tõdetakse, et sidusrühmade vaheline koostöö on fundamentaalne, kuid samas esineb olulisi puudujääke, mis nõuavad üleilmsete ja piirkondlike osapoolte suuremat integreeritust (E1, E2, E3, E5, E8, E9, E10, E11). On oluline, et oleks juurdepääs teiste riikide andmetele, et kontrollida pikaajaliste viisade ja elamislubade kehtivust, mis on valdkond, kus vajatakse täiendavaid arendusi (E10). Koostöö võib olla ideaalne lähiriikidega nagu Soome, Läti ja Leedu, kuid on vajaka näiteks Poolaga, eriti seoses viisade kehtivuse päringutega (E2, E10, E11). Mõnel juhul ei pruugi vastuseid päringutele üldse tulla, näiteks Kreekast (E14), mis rõhutab vajadust parema koostööformaadi järele. Üldiselt on koostöö stabiilsuse ja ühtsuse puudumine teisese rände haldamisel peamine murekoht, mis nõuab mitte ainult liikmesriikide, vaid ka Euroopa institutsioonide ühist pingutust, et koostöö muutuks ühtsemaks ja sujuvamaks (E3, E5, E6). Koostöö tõhustamiseks võiksid liikmesriigid vaadata Frontexi poole, mis võiks võtta endale suurema rolli infovahetuse ja koostöö koordineerimisel (E10, E11, E14). Kesksel lähenemisel võiks olla võtmeroll piiri- ja rändekontrolli tugevdamisel, suurendades liikmesriikide vahelist koostööd regulaarsete kontaktivärskenduste ja suhtluse kaudu, mis aitaks tagada kiirema vastamise päringutele ja parema teadlikkuse ning koolitused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks (E2, E7, E9, E10).

".. mõnikord ei tulegi mõnest kohast üldse vastust." (E14)

Lisaks on tuvastatud probleeme, mis puudutavad taustakontrollide keerukust, liikmesriikide võimet teha koostööd leitud isikutega seotud andmete jagamisel ja seaduste

mitmeti tõlgendamisel viibimisõiguse osas (E3, E4, E5). See on hädavajalik, et reageerida ajakohaselt ja asjakohaselt rändevoogudele, ning on näha, et mõnedes riikides toimunud koostöö parandamine on juba toonud kaasa positiivseid tulemusi (E6).

"Teine asi, mis on raske on taustakontrolli tegemine, [...] Kui vaadatakse inimene üle ja tal pole varasemat pidevust olnud Eestis või Euroopas, siis on info null." (E3)

Kolmanda koodi **sidusrühmade koostöö** uuringu tulemusena on selgunud, et teise rände kontrollimine ja põhiõiguste järgimise tagamine on keeruline ülesanne, mis nõuab erinevate sidusrühmade koostööd. Koostöö peab olema mitmekihiline, hõlmates eelbroneeringute ja reiseiteabe põhjalikku kontrolli, mis tagab reisijate dokumentide adekvaatse kontrolli enne sõidu algust ning hõlmab kiiret infovahetust transpordiettevõtetega (E10). Koostöö kvaliteedi tõstmiseks on välja toodud ühiste koolituste ja kompetentside arendamise tähtsus, mis võimaldab eri riikide asutustel ühtlustada lähenemisviise ja parandada koordineerimist (E12). Vabatahtlike ümberasustamis programmide läbi rõhutatakse rahvusvahelise koostöö olulisust, mis võimaldab rännet korraldada seaduslikult ja kontrollitud viisil, ning rõhutatakse kokkulepete sõlmimist rahvusvaheliste organisatsioonidega (E12). Teise rände haldamine eeldab laiaulatuslikku koostööd erinevate osapoolte vahel. Tööinspeksioon ja politsei peavad tihedalt suhtlema tööandjate ning majutusettevõtjatega, et tuvastada tööõiguslikke rikkumisi ja kaitsta töötajate õigusi (E4, E7). On oluline tagada täpne teave migratsiooniseaduste ja tööõiguse kohta, et vältida väärinfo levikut (E5, E9). Kodanikuühenduste toetav roll on samuti tähtis põhiõiguste edendamisel ning rändajatele info ja abi pakkumisel (E12). See nõuab pidevat ja kohandatavat koostööd, et reageerida muutuvatele vajadustele ja väljakutsetele (E4, E7, E5, E9, E10).

Alamkoodi „**riiklik**“ analüüs näitab, et teise rände juhtimisel on mitmetasandiline koostöö hädavajalik ehk koostöö PPA, EMTA, JUM, SKA, EIK, Tööinspeksiooni ning Eesti Punase Ristiga. Oluliseks peetakse reisieelse info kontrollimise süsteemi, mis transpordiettevõtete PPA koostöös aitab hallata seadusliku aluseta isikute liikumist, sealhulgas koostööd musta nimekirja sattunud ettevõtetega. (E1, E2, E3, E7, E10)

„Nad toovad probleemseid isikuid, dokumentideta inimesi ja on olnud olukordi, kus oleme tuvastanud bussis dokumentideta isikuid iga nädal.“ (E10)

Samuti rõhutatakse koolituste ja pädevuste arendamise tähtsust erinevate asutuste töötajate seas, mis kindlustab vajalikud oskused ja teadmised, sealhulgas dokumentide kontrolli ja

inimkaubanduse tuvastamise, et tõhusamalt hallata rände väljakutseid (E3, E6, E7). Esile on toodud kodanikuühiskonna ja kogukondade roll, kus teadlikkuse tõstmise ja teavitustöö kaudu on võimalik ennetada ebaseadusliku rännet ning toetada integratsiooniprotsesse. Kodanikuühiskonna organisatsioonid on abiks ebaseaduslikele rändajatele, pakkudes tuge nende õiguste ja kohustuste mõistmisel uues keskkonnas. (E1, E2, E3, E5)

Alamkoodi „**rahvusvaheline koostöö**“ analüüs rõhutab riikidevahelise andmevahetuse ja usalduse tähtsust Euroopa turvalisuse parandamiseks (E10, E11), kusjuures eriline tähelepanu on Kreeka ja Itaaliaga solidaarsusel (E11). Samuti on kriitilise tähtsusega Schengeni infosüsteemi kaudu kiire päringutele vastamine (E6, E7). Probleemid solidaarsusega ja Dublini süsteemi raames inimeste saatmisega esmasesse riiki (E5, E13) on esile tõstetud kui olulised väljakutsed, mis nõuavad reforme ja paremat koostööd. Valdkondade ülesed ühisalgatused ja institutsionaalsete suhete süvendamine (E11, E12) aitavad vähendada asutuste vahelist killustatust ja edendada multidistsiplinaarset strateegiat (E12), mis on juurdunud nii siseriiklikus praktikas kui ka rahvusvahelises kogemuses.

"Dublin on selleks väga hea näide. On ilmselge, et sellisel moel, nagu see praegu toimib, ei ole efektiivne. Mõned riigid näiteks ei vasta taotlustele. Teised ei saada inimesi füüsiliselt ära, nagu nad peaksid. Minu meelest see ei toimi." (E11)

Ühtne lähenemine EL tasandil rändevooegade haldamiseks on esile tõstetud kui oluline (E13), ning rõhutatakse vajadust tugevdada infovahetust, mis hõlmab kohalikke omavalitsusi ja kogukondi, et parandada teadlikkust ja reageerimist rändeküsimustele (E14). Uuring toonitab Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) kesket rolli koostöö edendamisel ning mitmetasandilise lähenemise tähtsust rändehalduses (E10). Teisese rände tõhus haldamine ja põhiõiguste kaitse nõuab ulatuslikku koostööd, sealhulgas andmevahetuse parandamist turismiettevõtete ja riiklike asutuste vahel, mis hõlmab ka ühist andmebaasi reisisüsteemide kontrollimiseks (E10, E6). Oluline on tõsta teadlikkust ja pädevust teavitustöö ja koolituste kaudu (E7, E9), tihendada koostööd naaberriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega, nagu Frontex (E11, E14), ning tugevdada koordineerimise riigisisest ja saavutada poliitiline konsensus (E8, E3). Sidusrühmade koostöövõimaluste laiendamine on oluline oskuste arendamise ja kompetentsi kasvu soodustamiseks (E12), mis nõuab püsivat poliitilist toetust ja ühtsete praktikate rakendamist Euroopas (E13, E14).

2.4. Uurimustulemuste analüüs

Käesolevas alapeatükis keskendutakse magistritöö tulemuste analüüsile ja seostele magistritöö teoreetilise raamistikuga. Järgnevalt uuritakse teoreetilise arutelu ja empiiriliste andmete vastastikuseid seoseid, et vastata esimesele uurimisküsimusele: **"Millised Euroopa Liidu põhiõigused on seotud teiseste rändajate õigustega ja kuidas need mõjutavad teisese rände reguleerimist Eestis?"**

Dokumendianalüüsi tulemusena on selgunud, et EL-i põhiõiguste normid, mis puudutavad teiseseid rändajate õigusi, hõlmavad mitmeid olulisi aspekte. Normid sisaldavad õigust inimväärikusele, diskrimineerimisvastast kaitset, õigust asüüli taotlemisele ning õigust vabale liikumisele EL-i piires. Need õigused on tagatud EL-i põhiõiguste harta ja mitmete EL-i direktiivide ning määruste kaudu, mis reguleerivad nii varjupaigataotlejate kui ka teiste teiseseid rändajate kohtlemist. Eriti tähtis on siinjuures harta, mis kehtestab laiahaardelised põhimõtted teiseste rändajate õiguste kohta, nagu näiteks võrdne kohtlemine ja juurdepääs õiguskaitsele.

Intervjueeritud eksperdid rõhutasid normidega seonduvalt liikumisvabadust, õiglast kohtumõistmist ja diskrimineerimise keeldu. Leiti, et põhiõiguste tagamine teisese rände kontrollimisel nõuab meetmete õiguspärasust ja proportsionaalsust. Erilist tähelepanu pööratakse eraelu puutumatus kaitsele ja andmekaitsele, mis on olulised isikuandmete kogumisel ja töötlemisel teisese rände kontrolli käigus. Mainiti, et teiseseid rändajaid tuleb kohelda võrdselt, olenemata nende rahvusest, rassist või etnilisest päritolust, et vältida eelarvamusi ja tagada menetluste õiglus. Samuti rõhutati, et kõik teisesed rändajad, peavad saama teavet oma õigustest ja kohustustest arusaadavas keeles, et nad saaksid oma õigusi tõhusalt kasutada. Lisaks on kriitiline Dublini määrusest tulenevate nõuete korrektne rakendamine, mis aitab tagada ühtlasi menetlusi ja õiglast kohtlemist kogu EL-is. Rändepoliitika ülesehitus peab ekspertide sõnul arvestama ka kultuuriliste erinevustega ja ületama keelebarjääre, et tagada tõhus ja inimõigusi austav rändekontroll. Seega on põhiõiguste järgimine teisese rände kontrollis mitte ainult seaduslik nõue, vaid ka eetiline kohustus, mis tagab, et kõik teisesed rändajad koheldakse väärilt ja austatakse nende põhiõigusi.

Põhiõiguste austamist kui eetilist kohustust tuuakse välja ka teoorias, mis peab tähtsaks, et kõiki rändajaid koheldakse inimväärikusega ja austatakse nende põhiõigusi (käesolev töö, lk 11-12). Ka teoorias rõhutatakse, et põhiõiguste järgimine ~~on~~ peab olema teisese rände

kontrollimisel kesksel kohal ning kõik teise rände kontrollimeetmed peavad olema õiguspärased ja proportsionaalsed, pöörates erilist tähelepanu eraelu puutumatus kaitsele ja andmekaitsele, mis on olulised isikuandmete kogumisel ja töötlemisel teise rände kontrolli käigus (käesolev töö, lk 16-17). Samuti on tähtsal kohal EL normidest tulenevad õigused nagu õigus inimvääriskusele, diskrimineerimise vastane kaitse, õigus asüüli taotlemisele ning vabale liikumisele EL piires (käesolev töö, lk 11).

Üks suurimaid väljakutseid, mida rõhutavad nii teooria kui empiiriline uuring, on tagada, et kõik liikmesriigid järgiks EL-i põhiõiguste norme ühtemoodi (käesolev töö, lk 16-17). Probleemidena kerkivad siin esile liikmesriikide vahelised erinevused põhiõiguste rakendamisel ja tõlgendamisel, mille lahendusena nähakse tõhusamat järelevalvet ja koordineerimist EL tasandil (käesolev töö, lk 18). Teooriale tuginedes on oluline mõista ja ületada kultuurilisi erinevusi, et paremini kohandada teise rände kontrolli meetmeid, nagu viibimisaluste kontroll, re-integratsiooniprogrammid ja migratsioonijärelevalve. Selline lähenemine aitab mitte ainult efektiivsemalt kontrollida teisest rännet, vaid ka austada rändajate põhiõigusi. (käesolev töö, lk 28).

Dokumendianalüüsist ilmnes, et teise rände kontrollimisel on tähtsad ka koormuse jagamise mehhanismid ja varjupaigamenetluste kooskõlastamine EL-i tasandil. Kuigi teise ränne toob Eestile väljakutseid, nagu rändevoogude haldamise vajadus ja ebaseadusliku rände tõkestamine, on Eesti kohustatud rakendama meetmeid, mis on kooskõlas rändajate põhiõiguste kaitsega. Eesti seadusandlus, sealhulgas VMS, VRKS ja VSS on kooskõlas EL-i normidega, mis ei tolereeri ebaseaduslikku sisserännet ja nõuavad kiiret riigist lahkumist neilt, kes viibivad ebaseaduslikult. Siiski tuginedes teooriale esinevad väljakutsed, nagu väljasaatmise protsessi keerukus ja proportsionaalsuse põhimõtte järgimine (käesolev töö, lk 24), mis piiravad Eesti võimet paindlikult reageerida rändedünaamikatele ja julgeolekuvajadustele.

Magistritöö teooria näitas, et teise rände haldamisel ei pruugita alati rändajate põhiõigusi piisavalt austada, eriti õiglase kohtlemise ja diskrimineerimisvastase kaitse osas (käesolev töö, lk 15-17). Teooria ja empiirilise uuringu vahel esineb erinevusi, kuidas teoreetilised põhimõtted praktikas rakenduvad. Lahendusena soovitasid eksperdid paremat haridust ja teadlikkuse tõstmist õigusaktidest nii ametnike kui rändajate seas ning rahvusvaheliste ja EL-i standardite paremat järgimist riiklikes seadustes. Kuigi Eesti ei ole teise rände kontekstis põhiõiguste rikkumisi tuvastanud, on oluline jätkata ressursside suunamist ja põhiõiguste kindlale rakendamisele pideva tähelepanu pööramist, kooskõlas EL

põhiõiguste hartaga. Töö teooriaosa toob esile, et põhiõiguste järjepidev kaitse ja täiustamine nõuavad süsteemset lähenemist ja koostööd, mis on vajalikud rändepoliitika tõhusaks ja õiguspäraseks rakendamiseks Eestis (käesolev töö, lk 11-12, 19, 28). Samuti on tähtis, et lahendused oleksid paindlikud ja kiiresti kohandatavad, et vastata muutuvatele rändedünaamikatele (käesolev töö, lk 24-26, 31-32). See tähendab, et tuleb olla valmis kiiresti reageerima rahvusvahelisele arengule ja rändesurvele, mis võivad kiiresti muutuda. Põhiõiguste mõju teisele rände kontrollile on käsitletud nii ekspertintervjuude kui ka dokumendianalüüsi tulemustel. Dokumendianalüüs toob välja, et Eesti rändepoliitika ja teisele rände kontrollimine peavad järgima EL norme, mis tähendab, et poliitika kujundamisel ja rakendamisel tuleb arvestada rändajate põhiõigusi ja rakendada meetmeid, mis ei riku rändajate õigusi ega diskrimineeri isikuid. Ekspertintervjuud kinnitavad, et põhiõiguste kaitse on EL järjepidevalt tähtsustanud, rõhutades et Eesti seadusandlus, demonstreerib selget kohustust järgida EL-i õigust, mis käsitleb teiste rändajate põhiõiguste kaitsmist.

Kokkuvõtvalt analüüsist ilmneb, et Eestis ja kogu EL-is on teisele rände haldamine keeruline, kuid oluline ülesanne. Järgides EL-i norme, tuleb tagada, et rändajaid koheldakse õiglaselt ja inimväärikalt. See hõlmab nii nende õiguste austamist kui ka diskrimineerimise vältimist. Vajalik on pidev töö ja koostöö, et tagada rändajate õiguste kaitse ja kiire reageerimine muutuvatele olukordadele. Selleks peab haridus ja teadlikkuse tõstmine olema järjepidev, et kõik, nii ametnikud kui ka rändajad, mõistaksid oma õigusi ja kohustusi.

Magistritöö teisele uurimisküsimusele leiti vastus "**Millised on peamised õiguslikud ja praktilised takistused, mis mõjutavad teisele rände tõhusat kontrollimist Eestis?**"

Dokumendianalüüsi tulemusena selgus, et teisele rände tõhusat kontrolli Eestis mõjutavad mitmed õiguslikud ja praktilised takistused. Keerulised haldusprotsessid tekitavad viivitusi, mis aeglustavad menetlusi ja suurendavad ressursipuuduse mõju. Teabe kättesaadavuse tõrked takistavad sujuvat asutuste vahelist ja rahvusvahelist koostööd. Julgeolekuküsimused nagu küberründed ja organiseeritud kuritegevus nõuavad laiapõhjalist lähenemist ja erinevate sektorite koostööd, et tugevdada riigi vastupanuvõimet. Praktilised takistused, nagu eelnev pandeemia mõju ja reisipiirangud, on vähendanud ja mõjutanud tagasisaatmiste tõhusust, süvendades sellega teisele rände probleemi. Kuigi siseriiklikes strateegilistes dokumentides nagu Siseturvalisuse

arengukava ja selle lisas "Tõhusam piirihaldus" käsitletakse julgeolekut ja rändevoogude juhtimist, ei ole teise rände probleem Eestis strateegiates saanud piisavalt tähelepanu ega ole prioriteetne. Dokumendianalüüs näitas, et teoreetilised raamistikud ja nende praktiline rakendamine ei kattu alati, eriti teise rändega Eestis. Kuigi Eesti seadusandlus loob raamistiku rände kontrollimiseks, toovad praktilised takistused nagu julgeolekuküsimused ja ressursside piiratus, esile teise rände kontrolliga seotud probleeme. Erinevused teoreetiliste ideede ja nende praktilise rakendamise vahel sunnivad pidevalt kohandama strateegiaid vastavalt rändesurvele tulenevatele vajadustele, et suurendada rändehalduse efektiivsust (käesolev töö, lk 23-25, 29-30). Lisaks ei kajasta Eesti rändehalduse strateegiaid piisavalt teise rände probleemistikku ja ei pea seda prioriteediks. See näitab vajadust oluliselt parandada olemasolevaid strateegiaid, et tegeleda teise rände küsimustega tõhusalt ja terviklikult. Eesti peab arendama ja integreerima rändepoliitikasse tugevamad mehhanismid, mis arvestavad rändedünaamikate muutlikkusega ja teise rände eripäradega. Tuginedes teooriale esitavad julgeolekuprobleemid nagu piirikontrolli ja teiste rändajate seire keerukus, väljakutseid, kuidas rakendada rangemaid kontrollimeetmeid rändevoogude haldamiseks ilma rändajate õigusi ohustamata (käesolev töö, lk 28). Lisaks on teooria osas leitud, et rände haldamine on keerukas, kuna see nõuab turvalisuse, majanduslike mõjude ja rändajate integratsiooni vahel tasakaalu leidmist, samas kui rände dünaamika tekitab poliitilisi ja sotsiaalseid pingutusi, mis muudavad teise rände kontrollimise keeruliseks. (käesolev töö, lk 19)

Ekspertintervjuude analüüsist on selgunud, et Eestis esinevad teise rände efektiivse kontrolli õiguslikud takistused, eriti andmekaitse nõuete osas. Need tulenevad suuresti andmekaitse seadusest ja EL direktiivist, mis seab piirangud isikuandmete kogumisele ja töötlemisele. Need piirangud kehtivad eriti automaatsete süsteemide puhul, kus andmete jagamine on piiratud ainult nende isikutega, kelle kohta süsteemis vastavus tuvastatakse. On märgitud ka vajadust parandada majutusasutuste andmete kogumise, säilitamise ja jagamise protseduure, mida praegu takistavad koostöö puudumine asutuste vahel ja turismiseaduse lüngad, mis ei nõua majutusettevõtelt andmete korrektset edastamist riigiasutustele. Seadused pakuvad kontrollide teostamiseks palju võimalusi, kuid nende praktikas rakendamine on keeruline ja nõuab olemasolevate seaduste täiendamist.

Teooria järgi on asutuste ja liikmesriikide vaheline teabe kättesaadavus kriitiline aspekt (käesolev töö, lk 24-25, 31). Ekspertide intervjuudes ilmnes, et teatud probleemid võivad tõsiselt takistada rändevoogude efektiivset haldamist ja kontrolli. On väga tähtis parandada

koostööd, ühtlustada tegevusi ja parandada juhtumianalüüside kvaliteeti. Need sammud on väga olulised, et paremini hallata teisest rännet ja tagada, et see toimuks ohutult ja korrektselt. Ekspertide hinnangul on teisese rände kontrollimisel vaja leida tasakaal julgeoleku ja privaatsuse vahel ning tagada teabe usaldusväärsus, rõhutades mitmetasandilist koostööd ja muutustega kohanemist. Selleks on kriitiline arendada olemasolevaid süsteeme, andmebaaside ühilduvust ning muuta andmekaitsega seotud regulatsioone, mis hetkel takistavad uute lahenduste kasutuselevõttu. Teoreetilised arutelud ja nende praktiline rakendamine toovad esile vajaduse siseriiklike õigusnormide ja rahvusvaheliste kokkulepete ühtlustamise ning täiendamise järele, et tagada rände haldamise efektiivsus ja julgeoleku tugevdamine (käesolev töö, lk 16, 23, 29). Selleks on vajalik süsteemide vaheline koostöö ja andmevahetus, mis toetab tugevat koostööd ja innovatsiooni, aitab kohaneda kiiresti muutuva rändepoliitika maastikuga ja tagab põhiõiguste austamise.

Teoreetilisest perspektiivist tuuakse välja, et teisese rände tõhus kontrollimine nõuab rangeid andmekaitsemeetmeid, mis peavad olema kooskõlas eraelu puutumatuse ja andmekaitse nõuetega, tagades, et andmetöötlus on põhjendatud ja proportsionaalne (käesolev töö, lk 16-18). Erinevus praktikas ja teoorias tuleneb peamiselt sellest, kuidas teooria eeldab andmekaitseprotseduuride rangemat järgimist ja praktiliselt ilmneb, et seadused, mis on kooskõlas andmekaitse nõuetega, võivad tekitada probleeme teisese rände kontrollimisel, kuna esineb puudujääke andmete töötlemises. See viitab vajadusele olemasolevaid seadusi ja protseduure üle vaadata ning vajadusel täiendada, et tagada teisese rände tõhus ja õigustele vastav kontroll.

Kuigi teoreetiline raamistik pakub lahendusi teisese rände tõhusamaks kontrollimiseks (käesolev töö, lk 28), tõstavad eksperdid esile praktilisi probleeme, nagu ressursside piiratus ja liikmesriikide vahelise koostöö puudujäägid, mis tihti jäävad lahendamata. Teisese rände tõhusaks haldamiseks on vaja olulist panust, sealhulgas inimressursside puuduse probleemi lahendamist. Ekspertide arvates tuleb tõhustada ~~tuleb~~ koostööd erasektoriga ja ületada õigusaktide lüngad, mis peaksid toetama tõhusamat koostööd eraettevõtete ja riigiasutuste vahel. On vaja tugevdada era- ja avaliku sektori partnerlust ning parandada rändehalduse protsesse, mis aitaksid teisese rände kontrolli optimeerida.

Nii dokumendianalüüs kui intervjuud toovad esile, et rändajate õiguskaitsevahendite kohaldamisel ja nende teavitamisel nende õigustest esineb raskusi, mis võib viia ebaõiglase kohtlemiseni. Julgeoleku ja privaatsuse tasakaalustamise vajadus on samuti esile tõstetud,

kus Eesti peab leidma õige tasakaalu riigi turvalisuse ja rändajate õiguste vahel. Tuginedes teooriale nõuab tasakaalustamine pidevat dialoogi ja kohandusi, et kaitsta ühiskonna turvalisust ilma rändajate õigusi liigselt piiramata (käesolev töö, lk 15-16).

Kokkuvõttes näitavad nii teoreetiline kui ka empiiriline analüüs, et kuigi on olemas arusaam teisese rände kontrollimise vajalikkusest, on tegelik rakendamine keeruline, kuna see nõuab pidevat kohandamist ja ressursside optimeerimist. Kuigi praegu ei peeta teisese rände kontrolli riiklikus poliitikas prioriteediks, on teooria osas esile toodud statistika põhjal selge, et see peaks olema suurema tähelepanu all, eriti arvestades sellega kaasnevaid julgeolekuriske. Uurimus rõhutab vajadust tugevdada era- ja avaliku sektori koostööd ning parandada rändehalduse protsesse, et optimeerida teisese rände kontrolli ja tagada põhiõiguste austamine. Ressursipuuduse kompenseerimiseks on hädavajalik tõhustada koostööd erasektoriga ning kõrvaldada õigusaktide lüngad, mis piiravad tõhusat eraettevõtete ja riigiasutuste vahelist koostööd. Samuti on täheldatud, et teisese rände kontroll ei ole praegu Eestis prioriteet, mis nõuab strateegiliste muutuste sisseviimist, sealhulgas seadusemuudatuste tegemist, mis võimaldaks majutusasutuste andmeid kiiremini töödelda ja kontrollida, et tõhusamalt reageerida teisese rände mõjudele.

Magistritöö kolmandale uurimisküsimusele "**Millised on head praktikad, mida Eestis võib rakendada teisese rände haldamiseks?**", mis keskendub efektiivsetele meetoditele rändevoogude juhtimiseks leiti vastus tuginedes teooriale ja empiirilisele uuringule.

Ekspertintervjuude analüüsi tulemusena võib välja tuua, et Eestis on teisese rände haldamiseks kasutusel mitmed praktikad, mis aitavad hallata rändevooge ja toetada rändajate kohanemist. Näiteks on Tallinna sadamas ja teistes transpordisõlmpunktides sagedased kontrollid ja patrullid, mida teostatakse osana Schengeni kompensatsioonimeetmetest. Kuid praktikate rakendamisel esinevad siiski mõned väljakutsed. Ressursside piirangud võivad takistada efektiivsete meetmete, nagu regulaarsed kontrollid, laialdasemat rakendamist. Lisaks nõuavad rändevoogude perioodiliselt muutuvad rändemustrid kiiret ja paindlikku reageerimist, mis võib olla keeruline ressursside nappuse korral. Ekspertid on leidnud, et oleks kasulik arendada tõhustatud kontrollimehhanisme transpordisõlmedes, et tuvastada teisese rändega seotud probleeme. Tehnoloogia on teisese rände haldamisel väga tähtis, kuna infosüsteemid aitavad jälgida rändevooge ja võimaldavad diskreetset järelevalvet, samal ajal põhiõigusi austades. Teises rände kontrolli haldamiseks on meetmena kasutusel vabatahtlik tagasipöördumine ehk Eestis saabuvatele rändajatele, kellele ei ole võimalik seadusest

tulenevalt pagulase staatust anda, pakutakse re-integratsiooniprogramme, mis aitavad neil toime tulla lähteriigis, tagades sellega riigis ebaseaduslikult viibivate isikute kiire ja otsustav tagasisaatmine. Ekspertide soovitusel peaks Eesti kaaluma mitme ametkonna ühistegevuste rakendamist, nagu seda praktiseeritakse Norras ja Soomes, et paremini hallata rändevooge. Lisaks aitaks teisese rände kontrolli tõhustada ühtne Euroopa andmebaas, mis võimaldaks liikmesriikidel operatiivselt saada olulist teavet rändajate kohta (elamisload, viisad), muutes sellega ebaseadusliku viibimise kontrolli lihtsamaks. Rahvusvahelise koostöö ja infovahetuse parandamine on samuti oluline, kuigi võib esineda raskusi ühtsete protseduuride rakendamisel ja andmete jagamisel erinevate riikide vahel. Teoreetilistest aruteludest tulenevad alused aitavad arendada praktilisi meetodeid, mis tagavad rändajate õiguste kaitse ja rändevoogude efektiivse haldamise (käesolev töö, lk 13-14, 25-26). Lisaks toovad eksperdid välja, et ametnike koolitus ja teadlikkuse tõstmine on jätkuvalt oluline, et tagada praktikate tõhus rakendamine ja kohandamine muutuvate tingimuste ja vajaduste järgi.

Dokumendianalüüsist on selgunud, et Eestis rakendatakse mitmeid häid praktikaid teisese rände haldamisel, samuti on välja pakutud soovitusi, kuidas neid meetmeid tõhusamaks muuta. Praegused meetmed hõlmavad operatiivset koostööd ja migratsioonijärelevalve tõhustamist, et vähendada ebaseaduslikku rännet. Teisese rände kontrollimiseks kasutatakse Eestis mitmeid praktilisi lähenemisi, nagu välismaalaste riigis viibimise seadusliku aluse kontroll ja rahvusvaheline infovahetus, mida on teoorias samuti tõhusaks hinnatud (käesolev töö, lk 24-25). See sisaldab teabe ja ressursside jagamist eri asutuste ja riikide vahel, samuti tehnoloogia ja innovatsiooni kasutamist rändehalduses. Näiteks on Eestis rakendatud digiteenuseid, mis aitavad integratsiooni hõlbustada ja parandavad piiriülese koostöö efektiivsust. Lisaks on soovitatav parandada haavatavuse hindamist ja riskianalüüsi, et paremini määratleda ja prioritseerida piiride juures esinevaid väljakutseid. See võimaldab paremini ette valmistuda ja reageerida võimalikele ohtudele, suurendades seeläbi piiride turvalisust. Uute tehnoloogiate ja innovatsiooni integreerimine võib parandada teadlikkust ja reageerimisvõimet välispiiridel, tagades samal ajal põhiõiguste austamise. Euroopa üleste süsteemide parem koostalitlusvõime on samuti kriitilise tähtsusega, et tagada tõhusam kontroll ja teabejagamine. Lisaks võib tuginedes teooriale välja tuua, et tehnoloogilised lahendused, nagu infosüsteemide integreerimine, on muutunud üha olulisemaks rändevoogude juhtimisel ja seaduslike viibimisnõuete

automatiseeritud kontrollil, tagades samal ajal õigusliku selguse ja menetluste läbipaistvuse (käesolev töö, lk 17-18).

Nii teoreetilistes aruteludes kui ka dokumendianalüüsis ja ekspertintervjuudes on rõhutatud koostöö tähtsust. Ekspertid soovivad suurendada rahvusvahelist koostööd ja parandada andmevahetust erinevate riikide vahel, et muuta ebaseadusliku rände vastased meetmed tõhusamaks. Märgitakse, et kuigi koostöö on oluline, esineb selles valdkonnas teatud puudujääke, mis vajavad tähelepanu ja lahendamist.

Ekspertintervjuude analüüsi tulemusena on teisese rände edukaks haldamiseks koostöö kriitiline tegur, mis on vajalik ühiskondliku julgeoleku tugevdamiseks, re-integratsiooniprogrammide parandamiseks ja teiseste rändajate efektiivse tagasisaatmise soodustamiseks. Lisaks on ekspertid välja toonud, et avaliku sektori ja eraettevõtete ühine panus võimaldab tõhusamalt hinnata teisese rände riske, ennetada selle negatiivseid mõjusid ning kiiremini tuvastada ja käsitleda ebaseaduslikult riigis viibivaid isikuid. Teooria rõhutab koostöö olulisust nii riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil, et tagada rändepoliitika efektiivsus ja rändajate põhiõiguste kaitse (käesolev töö, lk 11, 19).

Ekspertintervjuude analüüs toob välja, et koostöö praegused puudujäägid takistavad nende eesmärkide saavutamist ja teisese rände tõhusat kontrolli Eestis, tuues esile vajaduse nii riigisisese kui rahvusvahelise koostöö süvendamiseks ja tõhustamiseks. Puudujääkide hulka kuuluvad kommunikatsiooniprobleemid, ressursside ebapiisav jaotus ja strateegilise koordineerimise puudumine. Selle tulemusena on hädavajalik keskenduda koostöö tugevdamisele, et tõhustada teisese rände kontrolli.

Tuginedes teooriale on teisese rände kontrollimise meetodid ja väljakutsed EL-is, sealhulgas Eestis mitmekülgsed ja keerulised. Olulised praktikad hõlmavad piirikontrollide tugevdamist, migratsioonikontrolle sisemaal ja varjupaigamenetluste koordineerimist, samuti koostööd teiste riikidega, et paremini hallata rändevooge ja tagada julgeolek. Kuigi teoorias käsitletakse migratsioonikontrolle laialdaselt, on nende praktiline rakendamine keerukam. Näiteks Dublini määrus, mis on üks peamisi teisese rände kontrolli vahendeid Euroopas, näeb ette, et asüülitaotleja peaks jääma oma menetluse ajaks esimesse EL-i liikmesriiki, kuhu ta saabub. Kuid praktikas on keeruline tagada, et taotlejad ei liiguks enne menetluse lõppu edasi teistesse riikidesse, kuna määrus ei näe ette taotlejate kinnipidamist. (käesolev töö, lk 23-26)

Schengeni piirieskirjad võimaldavad küll liikmete vahel piirikontrollita liikumist, kuid need sisaldavad ka süsteemseid andmevahetusi ja politseikoostööd, mis aitavad rännet tõhusalt hallata (käesolev töö, lk 24-25). Siiski on väljakutseks ühtsete standardite rakendamine kõigis liikmesriikides ja koostöö probleemid. Ekspertintervjuude analüüsis on selgunud, et võib juhtuda, et isik, kes on juba varem varjupaika taotlenud, ei ole tagasisaatmise korral tagasi saadetav, kuna algne riik ei pruugi näidata üles huvi tagasivõtmise vastu või koostöö on puudulik. Need näited kinnitavad, et kuigi eksisteerivad ranged teoreetilised raamistikud ja regulatsioonid teisese rände juhtimiseks, on nende praktiline rakendamine sageli ebaühtlane ja esinev mitmeid väljakutseid, eriti seoses riikidevahelise koostöö ja järjepidevusega poliitikate rakendamisel.

Kokkuvõttes on uurimisküsimuse vastuseks otsimisel tuvastatud mitmeid olulisi lähenemisi. Need hõlmavad rändepoliitika dünaamilist kohandamist, rahvusvahelist koostööd, ressursside optimaalset jaotamist, tehnoloogiliste lahenduste rakendamist ning juriidiliste ja praktiliste takistuste ületamist. Ekspertintervjuude analüüsist on selgunud, et teisese rände kontrollimine nõuab tugevdatud koostööd ja ressursside paremat jaotamist. Tõhususe parendamiseks on oluline mitte ainult olemasolevate EL-i normide rakendamine, vaid ka juriidiliselt siduvate koostöövormide loomine, mis nõuavad info jagamist. See eeldab pidevat kohandamist ja uuendamist rändepoliitika raamistikus, eriti seoses rändevoogude julgeolekuprobleemidega. Teoreetiline analüüs ühendab EL-i õigusliku raamistiku ja Eesti spetsiifilised seadused ning praktikad, rõhutades tasakaalu leidmise vajadust põhiõiguste kaitse ja julgeolekuvajaduste vahel (käesolev töö, lk 19, 23, 31-32). Süsteemne lähenemine ja koostöö on hädavajalikud rändepoliitika õiguspäraseks tõhusaks rakendamiseks Eestis. Oluline on olla valmis kiiresti reageerima rahvusvahelistele arengutele ja rändesurvetele, mis võivad kiiresti muutuda, ning tagada, et rändepoliitika on kooskõlas rahvusvaheliste normide ja põhiõiguste kaitsega.

Magistritöö neljandale uurimisküsimusele: **"Millist koostööd vajavad riiklikud ja rahvusvahelised sidusrühmad, et tagada teisese rände tõhus ja põhiõigusi järgiv kontroll?"** on vastus leitud teooriale ja empiirilisele uuringule tuginedes.

Ekspertintervjuude analüüsi ja dokumendianalüüsi tulemused kinnitavad teoreetilistes raamistikutes väljendatud kontseptsioonide ja mudelite tähtsust, tuues samas esile ka praktilised lahkeliid. Tuginedes teooriale, on teisese rände haldamisel on riikidevahelise ja rahvusvaheliste sidusrühmade koostöö efektiivsus ülioluline (käesolev töö, lk 30-31). Selline koostöö hõlmab mitte ainult riigiasutuste vahelist suhtlust, vaid ka ulatuslikumat

piirkondlikku ja liikmesriikide vahelist partnerlust, mis on kriitiline ühtlustatud lähenemisviiside loomisel EL-is (käesolev töö, lk 26-27). Analüüsides teoreetiliste kontseptsioonide ja empiiriliste andmete seoseid, keskendutakse mitmetasandilisele ja rahvusvahelisele koostööle, mis on hädavajalik teisese rände tõhusaks haldamiseks ja põhiõiguste järgimise tagamiseks (käesolev töö, lk 18-20).

Dokumendianalüüsi põhjal on selgunud, et riiklikud ja rahvusvahelised sidusrühmad peavad teisese rände tõhusaks haldamiseks tihedat koostööd tegema. Nad peavad ühiselt töötama selle nimel, et nende poliitikad ja strateegiad rändeprobleemide lahendamisel ühtiksid, pakkudes selget suunda ja ühiseid eesmärke. See hõlmab arutelusid ja ühiseid koosolekuid, kus osalevad mitmesugused huvigrupid, et kõik osapooled saaksid üksteise mõtteid ja kogemusi jagada. See võimaldab sidusrühmadel õppida üksteiselt ja rakendada tõhusaid lahendusi, mis on mujal edukaks osutunud. Lisaks on tähtis ka koostöö organisatsioonide vahel, mis tegelevad rändevoo haldamise ja põhiõiguste kaitsega, nagu EUAA ja Frontex. Nende organisatsioonide toetus ja koostöö aitab kiirendada varjupaigataotlejate töötlemist, tugevdada piirikontrolli ja edendada turvalisust ja õiglust rändepoliitikas.

Nii dokumendianalüüsi kui ekspertintervjuude põhjal on selge, et koostöö kiirus ja kvaliteet on määravad tegurid, mis aitavad vältida lünklikkust rakenduspraktikates ja tagavad seaduste ning regulatsioonide järjepidevuse. Riikidevaheline koostöö varieerub suuresti; tõhus infovahetus ja kiire koostöö on hädavajalikud, eriti kriiside ja suureneva rändesurve ajal. Just kiire ja kooskõlastatud reageerimine määrab, kui efektiivselt on võimalik tagada põhiõiguste järgimine ja tõhus teisese rände kontroll. Lisaks rõhutatakse teoreetilistes aruteludes koostöö järjepidevust ja kohandumisvõime vajalikkust arvestades rände dünaamikat ja kiiresti muutuvaid olukordi (käesolev töö, lk 30-31). See toob esile, kui oluline on kiires reageerimise ja korraldamise suutlikkus efektiivset koostööd erinevatel tasanditel, mis kajastub ka empiirilistes andmetes.

Ekspertintervjuude analüüsi tulemusena on selgunud, et teisese rände tõhus kontrollimine nõuab riikidevahelist ja mitmetasandilist koostööd. On oluline, et erinevad riigid ning organisatsioonid jagaksid omavahel teavet ja töötaksid koos selle nimel, et teisest rännet paremini kontrollida. Koostöö peaks hõlmama ühtsete lähenemisviiside ja strateegiate rakendamist, et tagada kiire ning tõhus reageerimine muutuvatele oludele. Eriti tähtis on teabe jagamine ja kiire kommunikatsioon, mis parendab vastamisaegasid ja koordineerimist. Näiteks peeti oluliseks, et EL riikide vahelist elamislubade ja pikaajaliste

viisade kehtivuse andmevahetust, mis aitab paremini jälgida ja kontrollida teisest rännet. Koostöö peaks olema eriti tihe lähiriikide vahel, kuid see on tihti ebaühtlane, mis võib viia viivitusteni ja teabe puudumiseni. Selle parandamiseks viitasid eksperdid vajadust uuendada regulaarselt riikide vahel oma kontakte ja tugevdada suhtlus, et tagada kiirem ja efektiivsem vastamine päringutele. Lisaks on vaja rõhutada koolituste ja ühistegevuste olulisust. Ühised koolitused aitavad luua kontakte ja võrgustikke, mis on olulised operatiivse teabe vahetamiseks. Samuti on tähtis arendada koolitusmaterjale, mis keskenduvad mitmekultuurilisele oskusteabele, keeleõppele ja õiguslikele alustele. Ametnike, eriti piirivalveametnike ja rändepoliitika kujundajate, koolitamine on hädavajalik põhiõiguste järgimise tagamiseks teisese rände kontekstis.

Seega, et tagada teisese rände tõhus kontrollimine on vaja laiapõhjalist ja pidevalt kohandatavat koostööd, mis hõlmab erinevate riikide ja organisatsioonide tihedat suhtlemist, regulaarset infot jagamist ja ühist koolitustegevust. See nõuab pühendumust ja järjepidevat poliitilist toetust nii riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil.

Sidusrühmade koostöö osas tõstavad teoreetilised arutelud esile koostöö olulisust rände haldamisel (käesolev töö, lk 25-26). Ekspertintervjuude analüüs aga toob välja koostöö lünklikkust ja koordinatsiooni puudumist, mis võib viia järjepidevuse ja teisese rände kontrolli nõrgenemiseni. Seejuures on oluline rahvusvaheline koostöö, mis teooria kohaselt hõlmab Eesti koostööd Frontexi ja teiste EL-i liikmesriikidega, parandades infovahetust ja ressursside jaotust (käesolev töö, lk 31). Siiski esineb vajadus koostöö tõhustamiseks, et ületada riikidevahelised erinevused vastamiskiirustes ja menetluspraktikates. Teoreetilised raamistiku analüüsid rõhutavad sageli rahvusvahelise ja kohaliku koostöö ideaalset dünaamikat (käesolev töö, lk 13-14, 30-31). Ekspertintervjuude analüüs paljastab olulised lüngad andmevahetuses ja koostöös, mis vajavad kiiret parandamist. Hädavajalikuks peeti liikmesriikide vahelise andmevahetuse tõhustamist, et efektiivselt kontrollida riigis tabatud isikute õigusliku alust Schengeni riikide territooriumil viibimiseks. Selle saavutamiseks on vaja arendada süsteeme, mis võimaldavad andmeid kiiremini töödelda ja edastada. Samuti on oluline suurendada Frontexi rolli, et parandada liikmesriikidevahelist infovahetust, kasutades nii tehnoloogilisi uuendusi kui ka protsesside optimeerimist, et kiirendada andmete liikumist ja tõhustada rändehaldust.

Rahvusvahelised normid ja koostöö on fundamentaalselt olulised teisese rände efektiivseks haldamiseks. Nagu teoreetilises raamistikus rõhutatakse, on põhiõiguste austamine rändepoliitikas kriitiline, mida kinnitab ka praktika, kus Eesti järgib rahvusvahelisi ja EL-i

standardeid (käesolev töö, lk 11-12, 25-26). Teisese rände kontroll nõuab kiiret kohanemist muutuvate oludega ja lahenduste leidmist, mis põhinevad paindlikkusel ja solidaarsusel, ühendades eri asutusi ja rõhutades rahvusvaheliste lepingute olulisust.

Ekspertintervjuude analüüsist on ilmnenu, et kogukondade ja erasektori kaasamine on väga oluline rändepoliitikate mõistmiseks ning nende rakendamiseks kohalikul tasandil. Lisaks on vajalik parandada koostööd ja kommunikatsiooni nii riiklike kui ka kohalike tasandite vahel, et tõhustada teisese rände kontrolli. Selleks on soovitatav, et asutused nagu PPA, JUM, SIM, KOV, EIK ja SKA töotaksid välja ühise infovahetuskanali, mis võimaldab neil jagada ja analüüsida informatsiooni ebaseaduslikult riigis viibivate isikute kohta, aidates seeläbi parandada nii koordinatsiooni kui ka reageerimiskiirust. Neljanda uurimisküsimuse kokkuvõttes rõhutatakse teisese rände kontrollimisega kaasnevaid väljakutseid ja nende lahendamiseks vajalikku koostööd nii riiklikul kui rahvusvahelisel tasandil. Kuigi teoreetilised raamistikud pakuvad kindla aluse, on praktikas vajalik pidev tähelepanu ja kohandamine. Uuring toonitab mitmetasandilise koostöö ja sidusrühmade kaasamise tähtsust ning tihedat koordinatsiooni ja suhtlust erinevate osapoolte vahel. Teisese rände väljakutsetega toimetulekuks on riikidevaheline koostöö eluliselt tähtis, et parandada infovahetust ja ressurside jaotamist ning tugevdada ühiseid pingutusi. Koostöö puudujäägid, nagu ebaühtlane sidusrühmade koostöö ja andmevahetuse probleemid, nõuavad edasisi täiustusi.

2.5. Järeldused ja ettepanekud

Järgnevalt esitatakse vastavalt eelmisel alapeatükis toodud analüüsile magistritööst tulenevad peamised järeldused ja ettepanekud. Uuringust selgus vajadus seadusandluse pideva ajakohastamise järele, et tagada kooskõla rahvusvaheliste normide ja põhiõiguste kaitsega, samuti tuli välja vajadus põhjalikumate ressurside ja parema koordineerimise järele asutuste vahel. Kuigi Eestis rakendatavad praktikad on kooskõlas EL ja rahvusvaheliste normidega, on teisese rände haldamiseks siiski vaja järjepidevat praktikate ülevaatamist. Samuti on oluline põhiõiguste kaitse, eriti seoses isikuvabaduse, õiglase kohtumenetluse ja diskrimineerimiskeelu järgimisega. Teisese rände haldamine ei tohiks piirata põhiõiguste kaitset ning julgeolekumeetmete rakendamine peab toimuma tasakaalustatult, austades üksikisikute vabadusi ja riiklikku heaolu. Julgeolekustamise protsess Eestis vajab laiemat arutelu ja lähenemist, arvestades poliitilisi ja sotsiaalseid

kontekste, mis mõjutavad rändepoliitikat. Järelduste alusel on hädavajalik, et rändepoliitika oleks dünaamiline ja kohandatav, reageerides kiiresti globaalsetele muutustele ja tagades, et seadused ning halduspraktikad oleksid ajakohased ja põhiõigusi austavad.

Analüüsisides tulemusi lähtuvalt uurimisküsimusest nr. 1: **Millised Euroopa Liidu põhiõigused on seotud teiseste rändajate õigustega ja kuidas need mõjutavad teise rände reguleerimist Eestis?**, selgus, et EL-i põhiõiguste harta mängib olulist rolli Eesti teise rände haldamises, tagades rändajate õigused samal ajal kui riik rakendab piiranguid avaliku korra ja riikliku turvalisuse kaitsmiseks. Eesti rändepoliitika ja -praktika on kooskõlas rahvusvaheliste kohustustega ning austavad rändajate õigusi, eriti seoses õigusega varjupaigale ja keeluga väljasaatmiseks riikidesse, kus neid ähvardab oht. Samuti kaitseb artikkel 21, mis keelab diskrimineerimise rahvuse või rassi alusel, teise rände kontrollimise käigus ebaseaduslikult riigis viibivate isikute õigusi, tagades nende õiglase ja võrdse kohtlemise. Eesti seadusandlus toetab EL-i norme ebaseadusliku sisserände kontrollimisel, austades samal ajal põhiõigusi ja tagades nende kaitse.

Kuigi Eesti ei ole tuvastanud põhiõiguste rikkumist teise rände kontekstis ning normide negatiivset mõju teise rände kontrollimisele ei avaldu, on siiski oluline pidevalt järgida parimaid praktikaid, et need vastaksid rahvusvahelistele standarditele ja põhiõiguste kaitsele. Teise rände tõhus kontroll nõuab õiguspärasust ja proportsionaalsust kõigis rakendatavates meetmetes. Erilist rõhku tuleb pöörata eraelu puutumatus ja andmekaitse tähtsusele, mis on kesksel kohal teise rände kontrolli protsessides. Samuti on kriitiline, et kõik teisesed rändajad saavad teavet oma õigustest arusaadavas keeles ja et nende kohtlemine oleks vaba diskrimineerimisest, olenemata nende rahvusest, rassist või etnilisest päritolust. Eestis peab jätkuvalt täiendama praktikaid, mis toetavad rändevõrgude haldamist viisil, mis austab põhiõigusi ja tagab julgeoleku. Põhiõiguste austamine ei ole mitte ainult moraalne ja juriidiline kohustus, vaid ka praktiline vajadus, mis aitab kaasa rändehalduse üldisele tõhususele ja õiguspärasusele. Selline lähenemine tugevdab rahvusvahelist koostööd ja parandab Eesti võimet paindlikult ja tõhusalt reageerida kiiresti muutuvatele rändeoludele ja julgeolekuohtudele.

Ettepanekud:

- Korraldada täiendavaid koolitusi ametnikele, kes tegelevad rändajatega, keskendudes EL-i põhiõiguste harta ja rändajate õiguste mõistmisele, et tagada rändeprotseduuride ja -kontrollide läbiviimine õiglases ja põhiõigusi austaval viisis.

- Läbi viia teavituskampaaniad ja koostada juhendmaterjalid, mis selgitavad rändajatele nende õigusi EL põhiõiguste normide raames, tagades nende kättesaadavuse ja lihtsa mõistatavuse.

Seoses uurimisküsimusega nr 2: "**Millised on peamised õiguslikud ja praktilised takistused, mis mõjutavad teisese rände tõhusat kontrollimist Eestis?**", selgus, et Eesti teisese rände halduse tõhususe analüüs toob esile mitmeid takistusi ja parandamisvajadusi. Praegune seadusandlus ei võimalda teiseste rändajate viibimisaluste piisavat automaatset kontrolli, mis raskendab ebaseaduslikult riigis viibivate isikute jälgimist ja tõhusat seadusjärgset tegutsemist. Samuti on puudulik koostöö avaliku ja era sektori vahel, mis takistab selgete nõuete kehtestamist rändevoogude infovahetuseks. Lisaks on märgatav ressursipuudus, mis piirab adekvaatset järelevalvet ja kontrolli rändeprotsesside üle. Samuti esineb puudujääke personali koolituses, mis peaks hõlmama teisese rände kontrollimiseks vajalikke oskusi ja seadusandluse tundmist. See koolituste puudulikkus ei võimalda riigis viibivaid isikuid tõhusalt ja seaduslikult kontrollida, eriti nende viibimisaluste osas. Need puudujäägid ja takistused nõuavad süsteemseid muutusi õiguslikus raamistikus ja halduspraktikates, et parandada rändeprotsesside tõhusust ja rändajate õiguste kaitset. Oluline on täiendada õiguslikku raamistikku, süvendada personali koolitusprogramme ning parandada infovahetust ja koostööd asutuste vahel. Selline koordineeritud ja läbimõeldud lähenemine mitte ainult ei paranda turvalisust, vaid ka tõstab rändeprotsesside läbipaistvust ja õiglust, luues turvalisema ja integreerituma ühiskonna.

Ettepanekud:

- Viia läbi turismiseaduse muudatused, mis täiendavad ja täpsustavad Eesti seadusandlust, sisaldades konkreetseid sätteid, mis parandavad infovahetuse efektiivsust riigiasutuste ja turismisektori vahel, võimaldades seeläbi kiiremat ja tõhusamat andme jagamist teisese rände haldamisel.
- Täiendada reageerimiskavasid, integreerides sinna teisese rände aspektid, et tagada paindlikud ja tõhusad protseduurid rändekriisi olukordades, mis võivad mõjutada rändevoogusid ja rakendatavaid kontrollimeetmeid.
- Korraldada erialaseid täiendkoolitusi, et tõsta ametnike teadlikkust rände seadusandlusest, parandades sellega personali pädevust ja võimekust rände küsimustes efektiivselt tegutseda. Koolitused peaksid hõlmama praktilisi oskusi

viibimisaluste kontrolli teostamiseks ning selgitama õiguslikke aluseid, mis reguleerivad kontrolli, tagades, et ametnikud on varustatud vajalike teadmistega

- Suurendada finantsressursse ja tehnilisi vahendeid, tagades piisava rahastuse ja ressursid asutustele, mis vastutavad teisese rände kontrolli eest, sh investeeringud tehnoloogilistesse lahendustesse ja inimressurss rändevoogude haldamiseks.

Uurimisküsimus nr. 3 "**Millised on head praktikad, mida Eestis võib rakendada teisese rände haldamiseks?**" on suunatud teisese rände kontrolli protsesside parendamisele Eestis. Teisese rände kontrollimeetmed põhinevad mitmetel teoreetilistel lähenemistel, mis hõlmavad migratsioonikontrolli, kohalike kaasamist ja rahvusvahelist koostööd, samuti põhiõiguste tagamist kontrollimisi käigus. **Eestis** on võimalik teisest rännet tõhusamalt hallata, integreerides erinevaid praktikaid, mis hõlmavad nii piiriinfo haldust kui ka rändeprotsesside põhjalikku analüüsi. Eestis on võetud kasutusele mitmeid häid praktikaid, nagu näiteks piiriolukorra info haldamine, operatiivkoostöö ning migratsioonijärelevalve. Need praktikad toetavad ebaseadusliku rände kontrollimist ja haldamist. Oluline on pidevalt kohandada ja ajakohastada meetmeid, et need vastaksid pidevalt muutuvatele rändevoogudele ja julgeolekunõuetega. Sellised meetmed hõlmavad riskianalüüsi ja haavatavuse hindamist, mis on kriitilised haavatavate rühmade kaitse ja piiride turvalisuse tagamisel. Eesti peab jätkuvalt tugevdama koostööd rahvusvaheliste partnerite, kaasa arvatud EL-i toetusprogrammide ja Frontexiga, et tõhustada piiri- ja rändehaldust. Tehnoloogia ja innovatsiooni roll on keskne rändehalduse parandamisel, mistõttu tuleb pidevalt arendada ja integreerida uusi lahendusi, et parandada olukorrast teadlikkust ja reageerimisvõimet välispiiridel.

Ettepanekud:

- Rakendada ja edasi arendada tehnoloogilisi lahendusi, et paremini jälgida ja analüüsida rändevoogusid, et tagada seeläbi tõhus teisese rände kontroll.
- Arendada intelligentseid monitooringusüsteeme, mis aitavad automaatselt tuvastada riskiprofiiliga isikuid sisepiiril ning transpordi sõlmpunktides.
- Ajakohastada juhendeid, riskianalüüsi ning strateegiaid, et need peegeldaksid teisese rändevooge, tagades seeläbi meetmete asjakohasuse ja tõhususe.

Vastates uurimisküsimusele nr. 4 "**Millist koostööd vajavad riiklikud ja rahvusvahelised sidusrühmad, et tagada teisese rände tõhus ja põhiõigusi järgiv kontroll?**", võib

uuringu põhjal järeldada, et põhiõiguste järgimine teisese rände haldamisel Eestis nõuab mitmetasandilist koostööd riiklike ja rahvusvaheliste sidusrühmade vahel. On selge, et koostöö on kriitilise tähtsusega. Teisese rände haldamiseks on oluline, et riigid ja rahvusvahelised organisatsioonid, nagu EUAA ja Frontex, töötaksid koos info jagamise ja strateegiate arendamise osas, et kiiresti ja efektiivselt reageerida rände väljakutsetele. Ühtsed protseduurid ja tihedam koordineerimine mitte ainult ei kiirenda varjupaigataotlejate töötlemist ja tugevda teisese rände kontrolli, vaid aitavad ka tagada õigluse ja turvalisuse säilimise. Seda toetavad ka Eesti rahvusvahelised kohustused ning EL normide ja väärtuste raamistik. Lisaks on tõhusa rändehalduse tagamiseks on vajalik tugevdada asutuste vahelist koostööd, eriti infovahetusprotsessides. Asutused nagu PPA, JUM, SIM, KOV, EIK ja SKA peaksid looma ühise infovahetus kanali, mis võimaldab neil jagada ja analüüsida informatsiooni ebaseaduslikult riigis viibivate isikute kohta, parandades sellega nii koordineerimist kui ka reageerimiskiirust.

Ettepanekud:

- Suurendada koostööd riikide organisatsioonidega, et jagada parimaid lähenemisi teisese rände haldamiseks ning vastastikku toetada teineteise julgeolekumeetmeid.
- Viia läbi regulaarsed ühisarutelused, mis hõlmavad kõiki asjaomaseid sidusrühmi, et parandada teisese rände haldamist ja jagada parimaid praktikaid ja tõhustada piiriülest andmevahetust rändevooegade paremaks haldamiseks.
- Arendada ja rakendada ühtset infotehnoloogilist platvormi, mis võimaldaks reaalajas andmevahetust ja teabe jagamist seotud asutuste vahel, eesmärgiga vältida teabe killustatust ja kiirendada otsustusprotsesse.
- Tugevdada rahvusvahelist koostööd ja partnerlust, luues vajadusel uusi koostöövorme, mis keskenduvad teisese rände juhtimisele.
- Luua tõhusad koordinatsioonimehhanismid, eri ametiasutuste vahelise koostööd ja infovahetuste parendamiseks, sh andmebaaside ühildamine ja operatiivgruppide moodustamine järjepidevat ja koordineeritud lähenemise tagamiseks rände haldamisele.

KOKKUVÕTE

Magistritöö "Põhiõigused ja teise rände kontroll Eestis" keskendub teise rände kontrollimise probleemidele, uurides, kuidas tagada teise rände tõhus reguleerimine Eestis, samal ajal austades rändajate põhiõigusi. Töö eesmärk on välja selgitada, milliseid meetmeid rakendades on võimalik saavutada tasakaal rändajate põhiõiguste kaitse ja teise rände kontrollimise vajaduse vahel. See teema on eriti oluline EL-i kontekstis, arvestades Schengeni ala liikumisvabaduse põhimõtteid ja sellega kaasnevat väljakutset rändepoliitika rakendamisel. Uurimistöö analüüsib, kuidas Euroopa ja rahvusvahelised põhiõigused ning nende rakendamine Eestis mõjutavad rändajate õiguste kaitset ja teise rände haldamist. Kuigi Eesti on teinud olulisi samme rändepoliitika kohandamiseks rahvusvaheliste nõuetega, on teise rände kontrollimisel endiselt väljakutseid. Magistritöö soovib konkreetseid meetmeid, sealhulgas poliitikate, menetluste ja koostöö tõhustamist Eesti ja teiste EL-i riikide vahel, et paremini tagada teise rände tõhusam haldamine.

Magistritöös kasutati uurimismeetoditena fenomenograafilist lähenemist, dokumendianalüüsi ja poolstruktureeritud ekspertintervjuusid, et süvendatult koguda andmeid ja mõista teise rände regulatsiooni ning selle mõju rändajatele Eestis. Uuring tõi esile rändevoogude haldamisega seotud mitmekesised kogemused ja perspektiivid, andes uurimusele inimliku mõõtme. Dokumendianalüüs hõlmas EL-i õigusakte, raporteid, Euroopa Kohtu kohtulahendite kokkuvõtteid ja Eesti strateegilisi dokumente, mis aitasid mõista seadusandlikku raamistikku ja poliitilisi dokumente, tuues välja nende kooskõla ja vastuolud seoses teise rände kontrolli ja sealjuures rändajate põhiõiguste kaitsega. Ekspertintervjuud Eesti ametkondade spetsialistidega pakkusid praktilist vaadet teise rände haldamise väljakutsetele ja võimalustele. Need meetodid toetasid tõenduspõhist arutelu ja aitasid välja töötada soovitusel teise rände kontrolli parandamiseks ja rändajate õiguste kaitsmiseks.

Töös püstitatud uurimisprobleem on leidnud lahenduse, tuues välja, et Eesti seadusandlus on kooskõlas rahvusvaheliste standarditega, kuid esineb puudujääke teise rände haldamise ja kontrolli vallas. Uurimisküsimustele on vastatud põhjalikult, tuginedes nii teoreetilistele aruteludele kui ka empiirilisele analüüsile, mis käsitles EL õigusakte ja Eesti seadusandlust ning ekspertide vaateid. Näiteks on selgitatud, kuidas põhiõigused mõjutavad teise rände kontrollimist Eestis, tuues esile nii õiguslikke kui ka praktilisi takistusi. Töö käigus uuriti, kuidas Eesti ja EL rändepoliitika ning seadusandlus toetavad

või takistavad teise rände kontrolli sealhulgas tagades subjektide põhiõiguste kaitse. Põhjaliku analüüsi tulemuste põhjal töötati välja soovitud olemasolevate protseduuride ja praktikate täiustamiseks, et parendada teise rände kontrolli meetmeid Eestis kontekstis. Töö tulemused aitavad kaasa akadeemilisele diskussioonile teise rände valdkonnas ja pakuvad praktilisi lahendusi teise rände kompleksuse juhtimiseks Eesti tasandil.

Peamised tulemused viitavad sellele, et kuigi Eesti rändepoliitika ja seadusandlus vastavad üldjoontes rahvusvahelistele standarditele, esineb probleeme teise rände haldamisega, eriti mis puudutab rändajate põhiõiguste järjepidevat kaitset. Uuring näitab, et rändevooegade paremaks jälgimiseks ja analüüsimiseks on vajalik rohkem ressursse ning asjakohane koolitus. Lisaks on tarvis tõhustada seaduste järelevalvet ja rakendamist, et tagada teise rände tõhusam kontroll. Eesti seadusandlus pakub rändajate põhiõiguste kaitseks põhjalikku raamistikku, kui teise rände reguleerimisele ja kontrollile tuleb suuremat tähelepanu pöörata. Eesti seisab silmitsi väljakutsetega, mis on seotud riigis viibivate ja läbi rändavate isikute järelevalve ja haldamisega, mis on oluline nii nende õiguste kui ka ühiskondliku julgeoleku ja heaolu tagamisel. Tulemused rõhutavad vajadust olemasolevaid mehhanisme tugevdada ja täiendada strateegiaid, et paremini mõista ja hallata rändevooegade dünaamikat ning selle mõju Eesti julgeolekule ja ühiskondlikule struktuurile. Järeldustes rõhutatakse, et Eesti peab oma rändehalduse süsteemi edasi tugevdama, parandama sellega rändevooegade haldamist ja tagama rändajate põhiõigused. On soovitatav suurendada rahvusvahelist koostööd, edasi arendada tehnoloogilisi lahendusi ja tõhustada koostööd riiklikul tasandil, et muuta teise rände haldus tõhusamaks ja õiglasemaks.

Peamised järeldused:

- Eestis austatakse rändajate põhiõigusi vastavalt EL-i standarditele.
- Probleemid esinevad peamiselt teise rände kontrolli ja halduse valdkonnas.
- On oluline teise rände haldamist parandada, et saavutada parem ülevaade riigis viibivatest isikutest.

Olulisemad ettepanekud:

- Tugevdada teise rände haldamise ja kontrollimeetodeid.
- Suurendada läbipaistvust ja teavitustegevust rändepoliitikas.

- Jätkata ja tõhustada riikliku ja rahvusvahelist koostööd teisese rände küsimustes.

Töös esile toodud järeldused ja ettepanekud aitavad paremini mõista ja hallata rändevooge, tagades samal ajal rändajate põhiõiguste kaitse. Töö rõhutab teisese rände haldamise ja kontrolli tõhustamise vajalikkust, mis on oluline nii julgeoleku ja avaliku korra tagamisel kui ka põhiõiguste tõhusal rakendamisel. Sellega tagatakse, et rändajad saavad oma õigusi teostada, samas kui riik saab paremini aru ja hallata rändevooge, mis omakorda aitab kaasa ühiskonna üldisele heaolule ja turvalisusele.

Kuigi töö käsitleb mitmeid olulisi aspekte, jäid mõned valdkonnad veel põhjalikumalt uurimata, mis võivad olla edasiste uuringute jaoks olulised. Nende hulka kuuluvad regionaalsed erinevused teisese rände halduses, rände sotsiaalmajanduslik mõju, rändajate pikaajaline integratsioon ja kultuuriline mõju, individuaalsed rändetrajektorid ja -põhjused ning rändepoliitika rahvusvahelised aspektid. Nende teemade süvendatud käsitlemine võiks pakkuda veelgi terviklikumat arusaama teisese rände komplekssest dünaamikast ja selle mõjust Eesti ühiskonnale.

Lõpetuseks, magistritöö on oluline samm teisese rände ja rändajate põhiõiguste kaitse parema mõistmise suunas. Edasised uuringud neis valdkondades võivad aidata arendada veelgi tõhusamaid poliitikaid ja praktikaid, mis toetavad nii Eesti ühiskonna arengut kui ka rändajate õiguste kaitset. Töö tõstab esile mitmeid praktilisi ja teoreetilisi väljakutseid, pakkudes samas kindla aluse edasiseks akadeemiliseks ja poliitiliseks aruteluks rände haldamise ja põhiõiguste kaitse teemadel.

SUMMARY

The master's thesis "Fundamental Rights and Secondary Migration Control in Estonia" addresses the complexities of managing secondary migration within the context of Estonia, highlighting the need to balance the protection of migrants' fundamental rights with the enforcement of migration controls. This topic is highly relevant in the European Union, particularly given the freedom of movement within the Schengen Area and the resulting challenges in migration policy implementation.

The research utilizes a phenomenographic approach, document analysis, and semi-structured expert interviews to delve deeply into the regulation of secondary migration and its impact on migrants in Estonia. The document analysis comprises EU legislation, reports, summaries of European Court decisions, and strategic documents from Estonia, providing insights into the legal and policy frameworks and their alignment or conflicts in controlling secondary migration while protecting migrants' rights.

The study uncovers the diverse experiences and perspectives related to managing migration flows, adding a human dimension to the analysis. Interviews with specialists from Estonian agencies offer practical viewpoints on the challenges and opportunities in managing secondary migration. These methods support evidence-based discussion and facilitate the development of recommendations for improving control measures and protecting migrants' rights.

The thesis finds that while Estonian legislation generally aligns with international standards, there are shortcomings in the management and control of secondary migration. It thoroughly addresses research questions through both theoretical discussions and empirical analysis of EU legislation and Estonian law, as well as expert perspectives. For instance, it explains how fundamental rights impact the control of secondary migration in Estonia, highlighting legal and practical obstacles.

The research suggests enhancements to existing procedures and practices to better manage secondary migration within Estonia. This includes more resources and appropriate training for monitoring and analyzing migration flows and strengthening the enforcement and implementation of laws to ensure more effective control of secondary migration.

Significant conclusions of the thesis indicate that while Estonia respects migrants' fundamental rights according to EU standards, the main issues lie in the management and

control of secondary migration. There's a crucial need to improve the oversight of individuals residing in or passing through the country, which impacts both their rights and national security.

Recommendations include strengthening management and control methods of secondary migration, increasing transparency and public engagement in migration policies, and continuing to enhance national and international cooperation on these issues. These conclusions and recommendations contribute to a better understanding and management of migration flows while ensuring the protection of migrants' rights.

The thesis underscores the necessity of enhancing secondary migration management and control, crucial for ensuring security and public order as well as the effective application of fundamental rights. By ensuring that migrants can exercise their rights while the state better understands and manages migration flows, overall societal well-being and security are improved.

While the thesis covers many significant aspects, some areas remain underexplored, which could be important for future research. These include regional differences in managing secondary migration, the socio-economic impact of migration, long-term integration and cultural impact of migrants, individual migration trajectories and reasons, and international aspects of migration policy. A deeper exploration of these topics could provide an even more comprehensive understanding of the complex dynamics of secondary migration and its impact on Estonian society.

In conclusion, this master's thesis marks an important step towards a better understanding of secondary migration and the protection of migrants' fundamental rights. Further studies in these areas could help develop more effective policies and practices that support both the development of Estonian society and the protection of migrant rights. The thesis highlights practical and theoretical challenges while providing a solid basis for further academic and policy discussions on migration management and fundamental rights protection.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ahrens, J. and King, R., 2023. Onward Migration and Transnationalism: What Are the Interconnections? In: J. Ahrens and R. King, eds. *Onward Migration and Multi-Sited Transnationalism: Complex Trajectories, Practices and Ties*, IMISCOE Research Series. Cham: Springer International Publishing. pp.1–22.

Åkerlind, G.S., 2018. What Future for Phenomenographic Research? On Continuity and Development in the Phenomenography and Variation Theory Research Tradition. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 62(6), pp.949–958.

Aksoy, C.G. and Poutvaara, P., 2021. Refugees' and irregular migrants' self-selection into Europe. *Journal of Development Economics*, 152, pp. 1-71

Alexy, R., 1997. *Põhiõigused Eesti põhiseaduses*. Tallinn: Justiitsministeerium, Põhiseaduse Juridilise Ekspertiisi Komisjon.

Anniste, K., Luik, E., Murov, A., Orloff, B. and Vollmer, M., 2023. *Rändepoliitika aastaraport 2023*. [Võrgumaterjal] Sisekaitseakadeemia. Leitav: <<https://digiriiul.sisekaitse.ee/handle/123456789/3090>> [Kasutatud 04.01.2024].

Aru, S., 2022. I had no idea that Europe had internal borders: Migrants' 'secondary movements' before the EU internal border regime. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 40(7), pp.1421-1436.

Backer, L.C., 2024. Overcoming the Human, Rights, and the State in Human Rights. *A Research Agenda for Global Power Shifts and International Economic Law* (E Elgar, 2024).

Beauchemin, C., Vandebunder, A., Mathon Cécillon, T., Goussé-Breton, Z., Dieng, M. and Yahyaoui, M., 2022. Socioeconomic reintegration of return migrants and the varieties of legal status trajectory in Europe. *Population, Space and Place*, 28(7), pp. 1-13

Blasi Casagran, C., 2021. Fundamental Rights Implications of Interconnecting Migration and Policing Databases in the EU. *Human Rights Law Review*, 21(2), pp.433–457.

Boswell, C. and Badenhop, E., 2021. “What isn’t in the files, isn’t in the world”: Understanding state ignorance of irregular migration in Germany and the United Kingdom. *Governance*, 34(2), pp.335–352.

- Buzan, B., Waeber, O. and Wilde, J. de, 1998. *Security: A New Framework For Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Cantat, C., Pécoud, A. and Thiollet, H., 2023. Migration as Crisis. *American Behavioral Scientist*, pp. 1-24
- Carrera, S., Luk, N.C., Mager, F. and Stefan, M., 2020. *European Union Policies on Onward and Secondary Movements of Asylum-seekers and Refugees*. Justice and Home Affairs Unit at CEPS.
- Carrera, S., Luk, N.C., Mager, F. and Stefan, M., n.d. *European Union Policies on Onward and Secondary Movements of Asylum-seekers and Refugees: A Critical Mapping of the EU's Migration Management Complex*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/european-union-policies-on-onward-and-secondary-movements-of-asylum-seekers-and-refugees/> [Kasutatud 12.01.2024].
- Casella Colombeau, S., 2017. Policing the internal Schengen borders – managing the double bind between free movement and migration control. *Policing and Society*, 27(5), pp.480–493.
- Ceccorulli, M., 2019. Back to Schengen: the collective securitisation of the EU free-border area. *West European Politics*, 42(2), pp.302–322.
- Colombo, E., 2019. EU Secondary Movements of Asylum Seekers: a Matter of Effective Protection and Solidarity. *Fondazione ISMU*.
- Costello, C. and Mann, I., 2020. Border justice: migration and accountability for human rights violations. *German Law Journal*, 21(3), pp.311-334.
- Dahlin, B., 2007. Enriching the Theoretical Horizons of Phenomenography, Variation Theory and Learning Studies. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 51(4), pp.327–346.
- De Somer, M., 2020. Schengen: Quo Vadis?. *European Journal of Migration and Law*, 22(2), pp.178-197..
- Demirkol, A., 2023. A Perspective on Critical Security Concept and International Migration Nexus through Copenhagen School: The Quest for Societal Security. *Lectio Socialis*, 7(1), pp. 23–32.

Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2. RT I, 15.05.2015, 2. [Võrgumaterjal]
Leitav: <<https://www.riigiteataja.ee/akt/12846827?leiaKehtiv>> [Kasutatud 13.01.2024].

Euroopa Komisjon, 1950. Euroopa inimõiguste konventsioon (ECHR). [Võrgumaterjal]
Saadaval: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/european-convention-on-human-rights-echr.html> [Kasutatud 04.01.2024].

EUAA, 2023. *Asylum Report 2023*. [Võrgumaterjal] Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023. Available at: <<https://euaa.europa.eu/asylum-report-2023>> [Kasutatud 05.05.2024].

Euroopa Komisjon, 2014. *Euroopa ühine varjupaigasüsteem*. [Võrgumaterjal]
Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. Leitav: <<https://data.europa.eu/doi/10.2837/6643>> [Kasutatud 26.01.2024].

Euroopa Komisjon. (2017). Põhiõigused EL-i õigusloomeprotsessis. [Võrgumaterjal]
Saadaval: https://commission.europa.eu/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/eu-charter-fundamental-rights/application-charter/incorporating-fundamental-rights-eu-legislative-process_et [Kasutatud 13.01.2024].

Euroopa Komisjon, 2020a. *Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027*.

Euroopa Komisjon, 2020b. *Proposal for a regulation of the European Parliament and of The Council on asylum and migration management and amending Council Directive (EC)2003/109 and the proposed Regulation (EU)XXX/XXX [Asylum and Migration Fund]*.

Euroopa Komisjon, 2020c. *Uus rände- ja varjupaigalepe*.

Euroopa Komisjon, 2021a. *Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) 2016/399, mis käsitleb isikute üle piiri liikumist reguleerivaid liidu eeskirju*. Leitav: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52021PC0891>> [Kasutatud 04.01.2024].

Euroopa Komisjon, 2021b. *Schengen – uued eeskirjad muudavad sisepiirikontrollita ala vastupidavamaks*. Leitav: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/ip_21_6821> [Kasutatud 03.03.2024].

Euroopa Komisjon, 2021b. *The Report on Migration and Asylum*. Brüssel.

Euroopa Liidu Nõukogu, 2013. *Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 604/2013*. Leitav: <<https://eur-lex.europa.eu/TodayOJ/>> [Kasutatud 10.01.2024].

Euroopa Liidu Nõukogu, 2024. *Schengeni ala selgitus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <<https://www.consilium.europa.eu/et/policies/schengen-area/>> [Kasutatud 8 .01. 2024].

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/399, 9. märts 2016, mis käsitleb isikute üle piiri liikumist reguleerivaid liidu eeskirju (Schengeni piirieskirjad) (kodifitseeritud tekst). 077. OJ L. [Võrgumaterjal] Leitav: <<http://data.europa.eu/eli/reg/2016/399/oj/est>> [Kasutatud 29.02.2024].

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/1896, 13. november 2019, mis käsitleb Euroopa piiri- ja rannikuvalvet ning millega tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1052/2013 ning (EL) 2016/1624. 295. OJ L. [Võrgumaterjal] Leitav: <<http://data.europa.eu/eli/reg/2019/1896/oj/est>> [Kasutatud 18.02.2024].

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu. (2013). Määrus (EL) nr 604/2013 [Võrgumaterjal] Leitav: <http://data.europa.eu/eli/reg/2013/604/oj/est> [Kasutatud 26.01.2024].

Euroopa Parlament, 2010. *Euroopa Liidu põhiõiguste harta*.

Eurostat, 2024. *Statistics Eurostat*. [Võrgumaterjal] <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowse>. Leitav: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowse/r/view/migr_dubtpeno/default/table?lang=en> [Kasutatud 2.05.2024].

Fijnaut, C., 2016. The Schengen Treaties and European Police Co-operation. In: *The Containment of Organised Crime and Terrorism*.-Brill Nijhoff. pp.375–397.

Flick, U., 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. SAGE.

Flick, U., 2011. *Designing Qualitative Research*. SAGE.

FRA, 2015. *Euroopa varjupaiga-, piiri- ja sisserändeõiguse käsiraamat väljaanne 2014*. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

Frontex, 2023. *Risk Analysis for 2023/2024*. Warsaw, Poland.

Fürst, J.P., 2023. Differentiated Implementation of Controls: The Internal Border Regimes of Schengen. *Politics and Governance*, 11(3), pp.68–78.

Gifra, L.P., 2024. Migration, Security, and Politics: The Role of Politics in Securitizing Migration. *Migration Letters*, 21(3), pp.849–859.

Gil-Bazo, M.T. and Guild, E., 2021. 'The Right to Asylum', in Costello, C., Foster, M. and McAdam, J. (eds.) *The Oxford Handbook of International Refugee Law*, Oxford University Press, Oxford, pp. 867-883.

Gülzau, F., 2023. A “New Normal” for the Schengen Area. When, Where and Why Member States Reintroduce Temporary Border Controls? *Journal of Borderlands Studies*, 38(5), pp.785–803.

Heinsar, M., 2021. *Isiku riigist väljasaatmine julgeoleku tagamiseks ning selle kohaldamise kitsaskohad kohtulahendite näitel*. Magistritöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Hirsjärvi, S., 2005. *Uuri ja kirjuta*. Medicina.

Huysmans, J., 2000. The European Union and the Securitization of Migration. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 38(5), pp.751–777.

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. [Võrgumaterjal] Leitav: <<https://www.riigiteataja.ee/akt/13320295>> [Kasutatud 25.01.2024].

Kalmo, H. and Kask, O., 2020. *Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne*. 5. täiend. Tartu: Sihtasutus Iuridicum.

Karamanidou, L. and Kasperek, B., 2018. *Border Management and Migration Control in the European Union*. Global Migration: Consequences and Responses, Working Paper 2018/14, July 2018. Leitav: <https://www.crs.uu.se/respond/> [Kasutatud 10.03.2024].

Karamanidou, L. and Kasperek, B., 2022. From Exceptional Threats to Normalized Risks: Border Controls in the Schengen Area and the Governance of Secondary Movements of Migration. *Journal of Borderlands studies*, 37(3), pp.623–643.

Karstens, F., 2020. How public discourse affects attitudes towards Freedom of Movement and Schengen. *European Union Politics*, 21(1), pp.43–63.

Kettunen, J. and Tynjälä, P., 2018. Applying phenomenography in guidance and counselling research. *British Journal of Guidance and Counselling*, 46, pp.1–11.

Laherand, M.L., 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. *Tallinn: OÜ Infotrükk*, 384.

Larsson, J. and Holmström, I., 2007. Phenomenographic or phenomenological analysis: does it matter? Examples from a study on anaesthesiologists' work. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 2(1), pp.55–64.

Lenaerts, K., 2019. Limits on Limitations: The Essence of Fundamental Rights in the EU. *German Law Journal*, 20(6), pp.779–793.

Léonard, S. and Kaunert, C., 2022. The securitisation of migration in the European Union: Frontex and its evolving security practices. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(6), pp.1417–1429.

Lokk, A., 2022. *Suunatud illegaalne migratsioon kui hübriidne väljakutse Eesti sisejulgeolekule Valgevene hübriidrännakute näitel*. Magistritöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Lopez Aguilar, J.F., 2022. *Raport põhiõiguste olukorra kohta Euroopa Liidus 2020. ja 2021. aastal (2021/2186(INI))*. Euroopa Parlament.

Loschi, C. and Russo, A., 2021. Whose Enemy at the Gates? Border Management in the Context of EU Crisis Response in Libya and Ukraine. *Geopolitics*, 26(5), pp.1486–1509.

Maiani, F., 2022. Into the Loop: The Doomed Reform of Dublin and Solidarity in the New Pact. In: *Reforming the Common European Asylum System*. [Võrgumaterjal] Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG. pp.43–60. Leitav: <<https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/9783748931164-43/into-the-loop-the-doomed-reform-of-dublin-and-solidarity-in-the-new-pact?page=1>> [Kasutatud 11.01.2024].

Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvaheline pakt. (1991). Riigi Teataja. [Võrgumaterjal] Leitav: <<https://www.riigiteataja.ee/akt/23981>> [Kasutatud 26.01.2024].

Mantu, S., 2021. Schengen, Free Movement and Crises: Links, Effects and Challenges. *European Journal of Migration and Law*, 23(4), pp.377–384.

Marton, F., 1981. Phenomenography — Describing conceptions of the world around us. *Instructional Science*, 10(2), pp.177–200.

Maximilian Schrems vs. Facebook Ireland Limited. (2018). Euroopa Kohus. Saadaval: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:62016CJ0498> [Kasutatud 03.04.2024]

Mouzourakis, M., 2020. More laws, less law: The European Union’s New Pact on Migration and Asylum and the fragmentation of “asylum seeker” status. *European Law Journal*, 26(3–4), pp.171–180.

Oleksiewicz, I. and Öz, S., 2023. The Most Important Changes in EU Asylum and Refugee Policy after 2015.. *Humanities and Social Sciences*, 30(4-part 2), pp.219–232.

Orsini, G., Smit, S., Farcy, J.-B. and Merla, L., 2022. Institutional racism within the securitization of migration. The case of family reunification in Belgium. *Ethnic and Racial Studies*, 45(1), pp.153–172.

Pagulasseisundi konventsioon. RT II 1997, 6, 26 [Võrgumaterjal] Leitav: <<https://www.riigiteataja.ee/akt/78623>> [Kasutatud 26.01.2024].

Pécoud, A., 2021. Philosophies of migration governance in a globalizing world. *Globalizations*, 18(1), pp.103–119.

Perkowski, N., Stierl, M. and BurrIDGE, A., 2023. The evolution of European border governance through crisis: Frontex and the interplay of protracted and acute crisis narratives. *Environment and Planning D: Society and Space*, 41(1), pp.110–129.

Pihlamägi, H., 2015. *Rändepoliitika mõjutatus “rahvusliku julgeoleku” retoorikast: Eesti näitel*. [Võrgumaterjal] Tartu Ülikool. Leitav: <<https://core.ac.uk/reader/79110040>> [Kasutatud 04.01.2024].

Pöldma, M., 2014. *Euroopa ühise varjupaigastüsteemi rakendamise seos riigi sisejulgeolekuga*. Magistritöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Politsei- ja Piirivalveamet, 2023. *Politsei pidas kinni seitse Eestisse ebaseaduslikult sisenenud Iraani kodanikku - Uudised*. [Võrgumaterjal] Politsei- ja Piirivalveamet. Leitav: <<https://www.politsei.ee/et/uudised/politsei-pidas-kinni-seitse-eestisse-ebaseaduslikult-sisenenud-iraani-kodanikku-11126>> [Kasutatud 10.01.2024].

Sarantakos, S., 2005. *Social Research*. 3rd edition ed. New York: Palgrave Macmillan.

Sazonov, V., Koort, E., Heinsoo, P. and Paas, K., 2020. *Sisejulgeoleku hübriidohtude tutvustamine*. [Võrgumaterjal] Sisekaitseakadeemia. Leitav: <<https://digiriiul.sisekaitse.ee/handle/123456789/2423>> [Kasutatud 08.01.2024].

Schapendonk, J., 2021. Counter moves. Destabilizing the grand narrative of onward migration and secondary movements in Europe. *International Migration*, 59(6), pp.45–58.

Schreier, M., 2012. *Qualitative Content Analysis in Practice*. SAGE.

Sinha, B.R.K., 2005. Human migration : concepts and approaches. *oldrajzi Ertesito*, 3(4), pp.403–414.

Siseministeerium, 2020. *Siseturvalisuse arengukava 2020-2030*. Leitav: <<https://www.siseministeerium.ee/stak2030#arengukava-ja-selle->> [Kasutatud 19.02.2024].

Siseministeerium, 2021. *Tõhusam piirihaldus aastateks 2018-2021*. Siseministri käskkirja „Siseturvalisuse arengukava 2015–2020“ 2018–2021 programmide kinnitamine“

Smismans, S., 2010. The European Union's Fundamental Rights Myth*. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 48(1), pp.45–66.

Spencer, S. and Triandafyllidou, A., 2020. Evolving Conceptual and Policy Challenges. In: S. Spencer and A. Triandafyllidou, eds. *Migrants with Irregular Status in Europe*, IMISCOE Research Series. Cham: Springer International Publishing. pp.207–217.

Stepka, M., 2022. *Identifying Security Logics in the EU Policy Discourse: The 'Migration Crisis' and the EU*. Springer Nature.

Tan, N.F. and Kienast, J., 2021. *The Right of Asylum in Comparative Regional Perspectives - Access, Procedures and Protection*. Aarhus University.

Teddle, C. and Yu, F., 2007. Mixed Methods Sampling: A Typology With Examples. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), pp.77–100.

Töölepingu seadus. RT I, 06.07.2023, 107. [Võrgumaterjal] Leitav: <<https://www.riigiteataja.ee/akt/112072014146?leiaKehtiv>> [Kasutatud 26.01.2024].

Tyldum, G., 2021. A paradise without people. Ambivalence in representations of migration and its outcomes when Syrian refugees talk about secondary migration to Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47(17), pp.3911–3927.

Uka, A., 2021. The Past, Present and Future of the Eu Legal Framework on Fundamental Rights. *Horizons Series A*, 29, pp.59–67.

UNHCR, 2023. *Europe situations: data and trends - arrivals and displaced populations - October 2023*. [Võrgumaterjal] UNHCR Operational Data Portal (ODP). Leitav: <<https://data.unhcr.org/fr/documents/details/105246>> [Kasutatud 05.05.2024].

Urbański, M., 2022. Comparing push and pull factors affecting migration. *Economies*, 10(1), p.21.

Urke, K., 2016. *Rahvusvahelise kaitse taotlejad–kes vastutab solidaarses Ruroopas? Magistritöö*, Tallinn: Tartu Ülikool.

Vabariigi Valitsus, 2022. *Julgeolekupoliitika alused*. Leitav: <https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/contenteditors/Failid/2017.05.31_jpa_riigikogu.pdf>.

Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus. RT I 2006, 2, 3 [Võrgumaterjal] Leitav: <<https://www.riigiteataja.ee/akt/109122010004>> [Kasutatud 26.01.2024].

Välismaalaste seadus. (2010). *Riigi Teataja*. RT I, 2010, 3, 4. Leitav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/108072021017?leiaKehtiv> [Kasutatud 26.01.2024].

Weissensteiner, M., 2022. Cross-border police cooperation and ‘secondary movements’: on reconfigurations in enforcing differential mobility rights within the spatial-legal Schengen space. *Utrecht Law Review*, 17, pp. 73-88.

TABELITE JA LISADE LOETELU

Tabel 1. Põhiõiguste riive ja selle ulatuse näited teisese rände kontekstis	lk 14
Tabel 2. Ebaregulaarse rände kategooriad	lk 22
Tabel 3. Kasutatud andmekogumismeetodid ja andmeanalüüsi kategooriad	lk 37
Lisa 1. Rahvusvaheliste lepingute ja õigusaktide loetelu teisese rände ja põhiõiguste kontekstis	lk 94
Lisa 2. Analüüsitud juhendid ja dokumendid	lk 95
Lisa 3. Ekspertintervjuude küsimused	lk 97-98
Lisa 4. Uurimisküsimuste vastavus intervjuu küsimustikuga	lk 99
Lisa 5. Ekspertintervjuude tunnused, intervjuude toimumise viimise ajad, kohad ja kestvused	lk 100
Lisa 6. Dokumendianalüüs 1. uurimisküsimuse kategooriate ja koodide koondtabel	lk 101
Lisa 7. Dokumendianalüüs 2. uurimisküsimuse kategooriate ja koodide koondtabel	lk 102
Lisa 8. Dokumendianalüüs 3. uurimisküsimuse kategooriate ja koodide koondtabel	lk 103
Lisa 9. Dokumendianalüüs 4. uurimisküsimuse kategooriate ja koodide koondtabel	lk 104
Lisa 10. Ekspertintervjuud 1. uurimisküsimuse kategooriate ja koodide koondtabel	lk 105
Lisa 11. Ekspertintervjuud 2. uurimisküsimuse kategooriate ja koodide koondtabel	lk 106
Lisa 12. Ekspertintervjuud 3. uurimisküsimuse kategooriate ja koodide koondtabel	lk 107
Lisa 13. Ekspertintervjuud 4. uurimisküsimuse kategooriate ja koodide koondtabel	lk 108

LISAD

Lisa 1. Rahvusvaheliste lepingute ja õigusaktide loetelu teisese rände ja põhiõiguste kontekstis

Pagulasseisundi konventsioon ja selle 1967. aasta protokoll. Määratlevad, kes on pagulane, ja sätestavad pagulaste õigused ning kohustused, sealhulgas kaitse tagasisaatmise vastu (Pagulasseisundi konventsioon, 1967).

Euroopa inimõiguste konventsioon. Kaitseb kodaniku- ja poliitilisi õigusi, sealhulgas õigust elule, õigust vabadusele ja isiklikule turvalisusele ning õigust õiglasele kohtumõistmisele (Euroopa Komisjon, 1950).

Euroopa Liidu põhiõiguste harta. Tagab EL-i õigusega hõlmatud valdkondades põhiõiguste ja -vabaduste kaitse, nagu väärikus, vabadused, võrdsus, solidaarsus, kodanike õigused ja õigusemõistmine (Euroopa Parlament, 2010).

Dublini määrus, mis määrab kindlaks, milline EL-i liikmesriik vastutab varjupaigataotluse menetlemise eest (Euroopa Parlament ja Nõukogu, 2013).

Ühine Euroopa Varjupaigasüsteem, mis koosneb mitmest määrusest ja direktiivist, sealhulgas vastu Vastuvõtutingimuste direktiiv, Kvalifikatsioonidirektiiv, Menetlusdirektiiv ja Tagasipöördumisdirektiiv (Euroopa Komisjon, 2014).

Schengeni piirieskiri reguleerib liikumist Schengeni alal, sätestades eeskirjad nii välispiiridel kui ka sisepiiridel toimuvaks kontrolliks. Teisese rände kontekstis on selle eeskirja eesmärk hõlbustada liikmesriikidevahelist vaba liikumist samal ajal, kui tagatakse piisav kontroll ja julgeolek kogu Schengeni alal.

Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus (edaspidi VRKS) - sätestab menetluse, mille alusel isikutele antakse rahvusvahelist kaitset, olgu see pagulasseisund või täiendav kaitse (Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus, 2006).

Välismaalaste seadus (edaspidi VMS) - käsitleb välismaalaste Eestis viibimise üldtingimusi, sealhulgas viisade andmist, elamislubade ning rahvusvahelise kaitse andmist (Välismaalaste seadus, 2010).

Põhiseadus (edaspidi PS) - kuigi see ei käsitle otseselt rändajate õigusi, tagab see kõigile inimestele, sõltumata nende päritolust, võrdsed õigused ja vabadused, mis on Eesti õigussüsteemi aluseks (Eesti Vabariigi põhiseadus).

Lisa 2. Analüüsitud juhendid ja dokumendid

Nr.	Dokumendi nimetus	Välja antud ja väljaandja
1	Praktilised meetmed ebaseadusliku rände vähendamiseks Eestis. (D1)	Välja antud 2011. aastal, Maasing
2	Europe situations: Data and trends (D2)	Välja antud 2023. aastal, UNHCR
3	Report on Migration and Asylum (D3)	Välja antud 2021. aastal, Euroopa Komisjon
4	Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 604/2013 (D4)	Välja antud 2013. aastal, Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu Nõukogu
5	Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027 (D5)	Välja antud 2020. aastal, Euroopa Komisjon
6	Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2016/399, 9. märts 2016, mis käsitleb isikute üle piiri liikumist reguleerivaid liidu eeskirju (D6)	Välja antud 2016. aastal, Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu Nõukogu
7	Euroopa Parlament ja Nõukogu määrus (EL) 2019/1896, 13. november 2019, mis käsitleb Euroopa piiri- ja rannikuvalvet ning millega tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1052/2013 ning (EL) 2016/1624 (D7)	Välja antud 2019. aastal, Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu Nõukogu
8	Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus, mis käsitleb kriisi ja vääramatu jõuga seotud rände ja varjupaigaküsimuste valdkonnas (D8)	Välja antud 2020. aastal, Euroopa Komisjon
9	Komisjoni teatis: Uus rände- ja varjupaigalepe (D9)	Välja antud 2020. aastal, Euroopa Komisjon
10	Report on Migration and Asylum (D10)	Välja antud 2023. aastal, Euroopa Komisjon
11	Eesti julgeolekupoliitika alused (D11)	Välja antud 2022. aastal, Vabariigi Valitsus

12	Komisjoni suunised ebaseaduslikule piiriületusele, läbisõidule ja seadusliku aluseta riigis viibimisele kaasaaitamise määratlemist ja tõkestamist käsitlevate EL-i normide rakendamise kohta (D12)	Välja antud 2020. aastal, Euroopa Komisjon
13	Global Migration: Consequences and Respond (D13)	Välja antud 2020, Karamanidou, Kasperek
14	RAPORT põhiõiguste olukorra kohta Euroopa Liidus 2020. ja 2021. aastal (2021/2186(INI) (D14)	Välja antud 2022. aastal, Euroopa Parlament
15	Rändepoliitika aastaraport 2023 (D15)	Välja antud 2023. aastal, Anniste, <i>et al.</i>
16	Siseturvalisuse arengukava 2020-2030 (D16)	Välja antud 2020. aastal, Siseministeerium

Lisa 3. Ekspertintervjuude küsimused

Lugupeetud ekspert,

olen Sisekaitseakadeemia magistriõppe tudeng ning hetkel uurin oma magistr töö raames teise rände kontrolli mõju rändajate põhiõigustele Eestis. Minu töö eesmärk on leida viise, kuidas Eestis saavutada rändajate põhiõiguste säilitamine samal ajal teisest rännet tõhusalt kontrollides. Selles kontekstis vaatlen, kuidas tasakaalustada rände haldamist ja põhiõiguste austamist, eriti arvestades avatud piiridega Schengeni ala riikide eripärasid. Analüüsin Euroopa Liidu õigusraamistikku, kaasa arvatud Dublini määrust, ja kuidas Eesti ning teised liikmesriigid saavad teise rände kontrollimisel koostööd teha, järgides samal ajal põhiõigusi.

Plaanin läbi viia ekspertintervjuusid, et paremini mõista teise rände ja põhiõiguste kaitsega seotud probleeme ning leida võimalusi nende lahendamiseks. Valitud osalejad on eksperdid rändepoliitika ja -kontrolli alal ning nende praktiline sisend on hädavajalik teooria ja tegelikkuse võrdlemiseks. Teie panus on väga oluline, kuna see aitab kujundada töö praktilisi soovitusi ja järeldusi, mis omakorda aitavad edendada rändepoliitikat nii Eesti kui ka laiemas Euroopa kontekstis.

Palun leidke aega, et vastata mõnele minu uurimistöökäoks olulisele küsimusele. Teie vastused on kriitilise tähtsusega, et mõista ja parandada Eestis teise rände kontrolli ning põhiõiguste kaitset.

Intervjuu on võimalik läbi viia anonüümselt ja teie vastuseid käsitatakse konfidentsiaalselt. Intervjuud toimuvad Skype'i vahendusel ja korraldame need teile sobival ajal. Jään ootama teie osalemise kinnitust, millele järgnevalt saadan teile Skype'i kutse teie poolt eelistatud ajal toimuvaks intervjuuks.

Täna teid ette aja ja kaasamõtle mis eest.

Lugupidamisega

Kätlin Liiva

Pilootintervjuu küsimused

1. Milliseid konkreetseid EL põhiõiguste norme tuleks rändajate õiguste kaitsel Eestis enim arvesse võtta?
2. Millist mõju omavad need normid rändajate õigustele?
3. Kas on olemas teatud põhiõigused, mida teisese rände kontrollimisel on keerulisem järgida, ja kuidas nendega toime tulla?
4. Kuidas on EL põhiõiguste normid mõjutanud teisese rände kontrolli praktikat Eestis?
5. Millised on Eestis kõige olulisemad takistused, mis mõjutavad teisese rände tõhusat kontrollimist, ja kuidas neid saaks ületada?
6. Milliseid õiguslikke probleeme olete kogunud seoses teisese rände kontrollimisega Eestis?
7. Milliseid õiguslikke reforme peate vajalikuks, et parandada teisese rände tõhusat kontrollimist Eestis, arvestades põhiõigusi?
8. Kuidas on rändajate õiguste ja riikliku julgeoleku huvid tasakaalustatud Eesti seadusandluses ja praktikas?
9. Milliseid edukaid praktikaid teisese rände haldamisel on Eestis rakendatud?
10. Kuidas võiksid need praktikad toetada rändajate põhiõiguste kaitset?
11. Kas oskate tuua näiteid headest tavadest teistest riikidest, mida võiks Eestis rakendada?
12. Milliseid innovaatilisi lähenemisi või tehnoloogiaid on teistes riikides kasutusele võetud teisese rände tõhusaks kontrollimiseks?
13. Millised on olnud kõige tõhusamad meetmed teisese rände haldamisel Eestis?
14. Milline on hetkel koostöö riiklike ja rahvusvaheliste sidusrühmade vahel ja millised on peamised väljakutsed koostöös?
15. Milliseid konkreetseid samme võiksid ette võtta riiklikud asutused ja rahvusvahelised organisatsioonid, et parandada koostööd teisese rände kontrollimisel?

Lisa 4. Uurimisküsimuste vastavus intervjuu küsimustikuga

<p>1. Millised Euroopa Liidu põhiõigused on seotud teiste rändajate õigustega ja kuidas need mõjutavad teise rände reguleerimist Eestis?</p>	<p>Milliseid EL põhiõiguste norme tuleks rändajate õiguste kaitsel Eestis enim arvesse võtta?</p> <p>Kas on olemas teatud põhiõigused, mida teise rände kontrollimisel on keerulisem järgida, ja kuidas nendega toime tulla?</p> <p>Kas on olemas konkreetseid juhtumeid või näiteid, kus teise rände kontrollimisel on esinenud põhiõiguste rikkumist Eestis?</p>
<p>2. Millised on peamised õiguslikud takistused, mis mõjutavad teise rände tõhusat kontrollimist Eestis?</p>	<p>Millised on Eestis kõige olulisemad takistused, mis mõjutavad teise rände tõhusat kontrollimist, ja kuidas neid saaks ületada?</p> <p>Millised on Eestis teise rände tõhusa kontrollimise õiguslikud puudujäägid põhiõiguste tagamisel ja kuidas neid ületada?</p> <p>Milliseid õiguslikke reforme peate vajalikuks, et parandada teise rände tõhusat kontrollimist Eestis, arvestades põhiõigusi?</p> <p>Kuidas on rändajate õiguste ja riikliku julgeoleku huvid tasakaalustatud Eesti seadusandluses ja praktikas?</p>
<p>3. Millised on head praktikad, mida Eestis võib rakendada teise rände haldamiseks?</p>	<p>Milliseid edukaid praktikaid teise rände haldamisel on Eestis rakendatud?</p> <p>Kas oskate tuua näiteid headest tavadest teistest riikidest, mida Eestis rakendada?</p> <p>Milliseid innovaatilisi lähenemisi või tehnoloogiaid on kasutusele võetud teise rände tõhusaks kontrollimiseks?</p> <p>Millised on olnud kõige tõhusamad meetmed teise rände haldamisel Eestis?</p>
<p>4. Millist koostööd vajavad riiklikud ja rahvusvahelised sidusrühmad, et tagada teise rände tõhus ja põhiõigusi järgiv kontroll?</p>	<p>Milline on hetkel koostöö riiklike ja rahvusvaheliste organisatsioonidega teise rände haldamisel?</p> <p>Milliseid konkreetseid samme võiksid ette võtta riiklikud asutused ja rahvusvahelised organisatsioonid, et parandada koostööd teise rände kontrollimisel?</p>

Lisa 5. Ekspertintervjuude tunnused, intervjuude läbi viimise ajad, kohad ja kestvused (autori koostatud)

Jrk	Intervjuueeritav	Asutuse nimetus	Kogemus aastates	Intervjuu aeg ja koht	Intervjuu kestvus
1	Ekspert 1 (E1)	Politsei- ja Piirivalveamet	3 aastat	04.03.2024 Narva	45 minutit
2	Ekspert 2 (E2)	Politsei- ja Piirivalveamet	13 aastat	05.03.2024 Jõhvi	59 minutit
3	Ekspert 3 (E3)	Politsei- ja Piirivalveamet	5 aastat	05.03.2024 Jõhvi	81 minutit
4	Ekspert 4 (E4)	Justiitsministeerium	10 aastat	07.03.2024 Skype	61 minutit
5	Ekspert 5 (E5)	Eesti Inimõiguste keskus	7 aastat	13.03.2024 Skype	45 minutit
6	Ekspert 6 (E6)	Politsei- ja Piirivalveamet	20 aastat	14.03.2024 Skype	53 minutit
7	Ekspert 7 (E7)	Politsei- ja piirivalveamet	31 aastat	15.03.2024 Skype	63 minutit
8	Ekspert 8 (E8)	Siseministeerium	24 aastat	18.03.2024 Skype	58 minutit
9	Ekspert 9 (E9)	Sotsiaalkindlustus amet	9 aastat	18.03.2024 Skype	58 minutit
10	Ekspert 10 (E10)	Politsei- ja Piirivalveamet	30 aastat	18.03.2024 Skype	72 minutit
11	Ekspert 11 (E11)	Politsei- ja Piirivalveamet	10 aastat	18.03.2024 Skype	63 minutit
12	Ekspert 12 (E12)	Sisekaitseakadeemia	9 aastat	19.03.2024 Skype	63 minutit
13	Ekspert 13 (E13)	Politsei- ja Piirivalveamet	30 aastat	21.03.2024 Skype	31 minutit
14	Ekspert 14 (E14)	Politsei- ja Piirivalveamet	16 aastat	28.03.2024 Skype	63 minutit

Lisa 6. tabel 5. Esimese uurimisküsimuse kategooria ja koodide koondtabel, koodide esinemine juhendmaterjalis ja esinemise sagedus (autori koostatud)

Kategooria	Koodid	Alamkoodid	Esinemine dokumentides	Esinemise sagedus
Uurimisküsimus 1: Millised Euroopa Liidu põhiõigused on seotud teisest rändajate õigustega ja kuidas need mõjutavad teisese rände reguleerimist Eestis?				
Euroopa Liidu põhiõiguste normid ja teisene ränne	EL normide mõju Eesti rändepoliitikale		13	106
		Põhiõiguste normide mõju	5	16
		Rändenormide mõju	6	37
	Kriitika ja väljakutsed		9	61
		ettepanekud	8	36
		mõju julgeolekule	2	9
		probleemid	5	12
	Rändajate õigused EL normides		7	21
		EL põhiõiguste normide ülevaade	6	49
	Rändevoogude analüüs		8	54
		Hetkeolukord numbrites	3	9

Lisa 7. tabel 6. Teise uurimisküsimuse kategooria ja koodide koondtabel, koodide esinemine dokumentides ja esinemise sagedus (koostatud autori poolt)

Kategooria	Koodid	Alamkoodid	Esinemine dokumentides	Esinemise sagedus
Uurimisküsimus 2: Millised on peamised õiguslikud ja praktilised takistused, mis mõjutavad teisese rände tõhusat kontrollimist Eestis				
Õiguslikud takistused teisese rändes	Haldusprosesside keerukus		5	32
	Informatsiooni kättesaadavus		2	3
	Julgeoleku küsimus		3	11
	Praktilised takistused		2	4
		Põhiõigused	1	1
		Rändehaldus	2	6

Lisa 8. tabel 7. Kolmanda uurimisküsimuse kategooria ja koodide koondtabel, koodide esinemine dokumentides ja esinemise sagedus (koostatud autori poolt)

Kategooria	Koodid	Alamkoodid	Esinemine dokumentides	Esinemise sagedus
Uurimisküsimus 3: Millised on head praktikad, mida Eestis võib rakendada teise rände haldamiseks?				
Head praktikad teiseses rändes	Eesmärgid		4	12
		Haavatavuse hindamine	1	5
		Riskianalüüs	1	5
	Eesti praktikad		4	25
		Põhiõigused	1	1
		Rändehaldus	2	6
	Mõjutavad tegurid		6	19
		Mõju julgeolekule	3	7
	Rahvusvahelised näited		6	24
	Tehnoloogia ja innovatsioon	Põhiõigused	6	30

Lisa 9. tabel 8. Neljanda uurimisküsimuse kategooria ja koodide koondtabel, koodide esinemine dokumentides ja esinemise sagedus (autori koostatud)

Kategooria	Koodid	Alamkoodid	Esinemine dokumentides	Esinemise sagedus
Uurimisküsimus 4: Millist koostööd vajavad riiklikud ja rahvusvahelised sidusrühmad, et tagada teisese rände tõhus ja põhiõigusi järgiv kontroll?				
Sidusrühmade koostöö	Ettepanekud		2	16
	Haridus ja koolitus		7	26
	Privaatsektori osalus		3	7
		Kodanikuühiskond	6	20
	Rahvusvahelised organisatsioonid		8	58
	Riiklikud asutused		3	9

Lisa 10. tabel 9. Esimese uurimisküsimuse kategooria ja koodide koondtabel, koodide esinemine intervjuudes ja esinemise sagedus (koostatud autori poolt)

Kategooria	Koodid	Alamkoodid	Esinemine dokumentides	Esinemise sagedus
Uurimisküsimus 1: Millised Euroopa Liidu põhiõigused on seotud teiseste rändajate õigustega ja kuidas need mõjutavad teisese rände reguleerimist Eestis?				
EL põhiõiguste normid	Mõju teisese rände kontrollile		5	6
		EL normide tõlgendamine	7	11
		Põhiõigused	10	16
	Normide rakendamise väljakutsed		11	42
		Põhiõiguste piiramine	9	36
		mõju julgeolekule	12	27
	Põhiõiguste kohaldamine rändepoliitikas		3	5
		EL direktiiv ja määrused	8	27
		Põhiõiguste austamine	8	18
	Põhiõiguste tagamine rändekontrollis		6	9

Lisa 11. tabel 10. Teise uurimisküsimuse kategooria ja koodide koonddtabel, koodide esinemine intervjuudes ja esinemise sagedus (koostatud autori poolt)

Kategooria	Koodid	Alamkoodid	Esinemine dokumentides	Esinemise sagedus
Uurimisküsimus 2: Millised on peamised õiguslikud ja praktilised takistused, mis mõjutavad teisese rände tõhusat kontrollimist Eestis				
Õiguslikud takistused	Haldusprosesside keerukus		8	27
		Reformid	6	16
	Julgeoleku ja privaatsuse tasakaal		8	14
	Praktilised takistused		12	28
	Õigusaktide puudujäägid		10	30

Lisa 12. tabel 11. Kolmanda uurimisküsimuse kategooria ja koodide koondtabel, koodide esinemine intervjuudes ja esinemise sagedus (koostatud autori poolt)

Kategooria	Koodid	Alamkoodid	Esinemine dokumentides	Esinemise sagedus	
Uurimisküsimus 3: Millised on head praktikad, mida Eestis võib rakendada teise rände haldamiseks?					
Head praktikad	Eesti praktikad		13	42	
	Mõjutavad tegurid		3	4	
		Geograafiline asukoht		6	9
		Julgeolek		12	24
	Rahvusvahelised näited		7	17	
	Tehnoloogia ja innovatsioon		11	32	
		Integratsiooni programmid		4	7
	Väljakutsed		11	40	

Lisa 13. tabel 12. Neljanda uurimisküsimuse kategooria ja koodide koondtabel, koodide esinemine intervjuudes ja esinemise sagedus (koostatud autori poolt)

Kategooria	Koodid	Alamkoodid	Esinemine dokumentides	Esinemise sagedus
Uurimisküsimus 4: Millist koostööd vajavad riiklikud ja rahvusvahelised sidusrühmad, et tagada teisese rände tõhus ja põhiõigusi järgiv kontroll?				
Sidusrühmade koostöö	Koostöö puudujäägid		9	15
	Koostöö tase		11	31
	Sidusrühmade koostöö		7	21
		Rahvusvaheline	10	23
		Riiklik	10	23

